

SAIJA KIVIKANGAS

TAIDEYLIOPISTON KUVATAIDEAKATEMIA

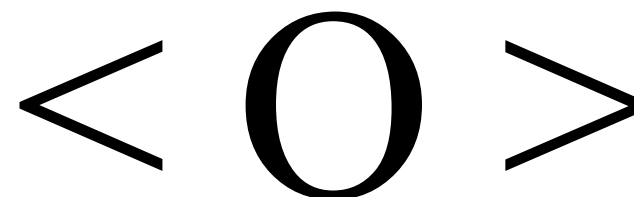
SISÄLLYS

Tiivistelmä	3
Kuvan Kevät 2019	5
< O >	7
Aluksi	9
< >	17
Lähdeluettelo	86
O	92

VALOKUVAT

Saija Kivikangas:

- s. 5. Kuvan Kevät 2019, Näyttelykuvat, Exhibition Laboratory B, 2019.
- s. 6. Kuvan Kevät 2019, Teoskuvat, 2019.
- s. 7. < O > , Näyttelykuvat, Project Room galleria, 2020.
- s. 8. < O > , Teoskuvat, 2020.

SAIJA KIVIKANGAS

**TAIDE-
YLIOPISTO**

Taideyliopiston Kuvataideakatemia
Maisterin opinnäyte
Palautuspäivä 30.3.2021

Tuuvelle

TIIVISTELMÄ

Kuvataiteen maisterin opinnäytteeni koostuu kahdesta taiteellisesta esiintymisestä sekä kirjallisesta osuudesta.

Opinnäytetyön taiteellisen osuuden muodostavat kaksi näyttelykokonaisuutta. Ensimmäisenä oli Kuvataideakatemian maisterinäyttely *Kuvan Kevät 2019* Exhibition Laboratory B:ssä. (4.5.–2.6.2019), jossa esillä oli 5 kokomunatemperamaalausta. Opinnäytteeni taiteellisen osion 2. osa oli yksityisnäyttelyni *< O >*, Project Room galleriassa, (12.–17.3. & 1.–12.7.2020), jossa esillä oli 14 kokomunatemperamaalausta.

Ominaista opinnäytetyömaalauksilleni on pieni koko, optisia illuusioita synnyttänyt pelkistetty abstrakti kuviointi sekä luonnonaineksista itse valmistamani pigmentit. Jokainen teos on maalattu liimaamattomalle ja pohjustamattomalle raakapellavakankaalle. Näyttelyiden ripustukset toisivat yksittäisten maalausten kuva-aiheiden silmämääräistä rytmisyyttä sekä riisuttua yleisilmettä. Molempien näyttelyiden pääsääntöisenä valonlähteenä toimi luonnonvalo.

Maalaus on minulle tapa/väline olla sekä ymmärtää olemassaoloa. Kirjallisessa osiossa koetan löytää keinoja ja syitä toteuttaa omaa todellista itseyyttä sekä ymmärtää kaikkeu-

den muodostavaa, alati muuttuvaa verkkomaista rakennetta. Olemassaoloa koskevat kysymykset ja niiden ympärillä olevat vihjeet – oli kyse luonnontieteistä, filosofiasta tai arkihavainnoista – sekoittuvat kirjallisessa osiossa keskenään samalla, kun ne kilpistyvät pelkistettyihin maalauksiin. Kirjallisessa osiossa oleellista on sen muoto. Keskenään vapaasti risteävät ja kerrostuvat aiheet synnyttävät tekstiin liikkeen, metatason, mikä viittaa niin maalausten muodostumiseen kuin itse elämään.

Opinnäytteen ohjaajat: Inkamaija Iitiä & Leena Kuumola
Opinnäytteen tarkastajat: Harald Arnkil & Silja Rantanen

Kuvan Kevät 2019
Exhibition Laboratory:n B
4.5.–2.6.2019

(KK 19 Katalogiteksti)

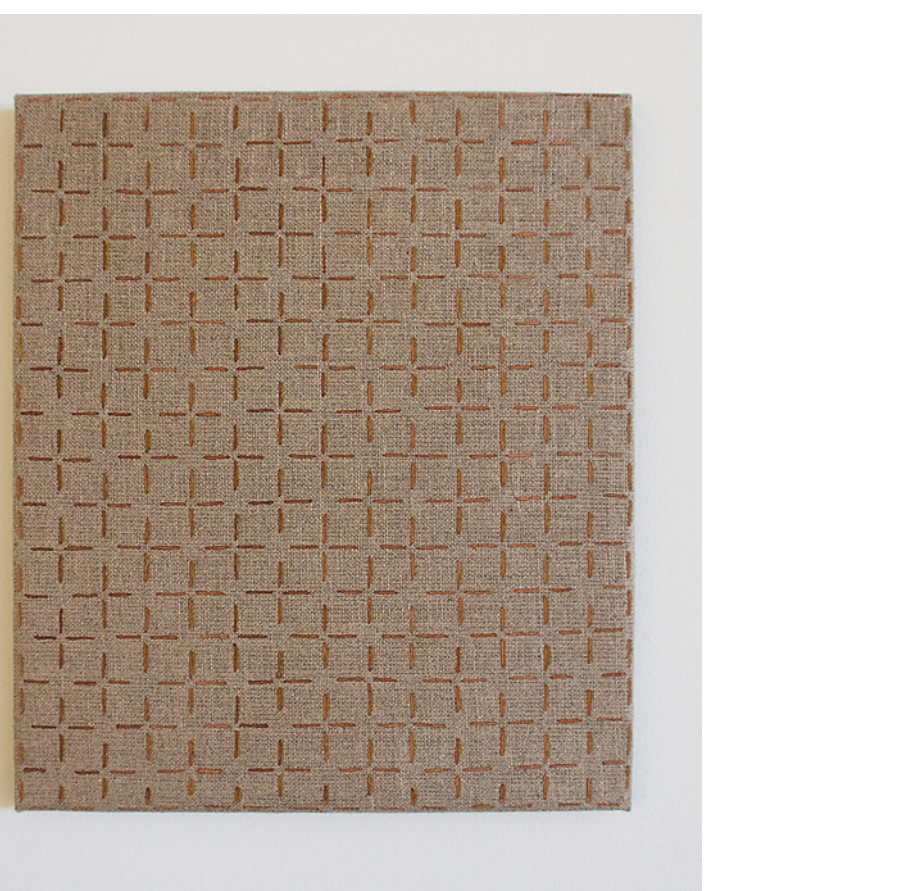
Avasin takkini, riisuin kenkäni ja menin metsään. Keräsin kiinnostavan näköisiä kasveja, sieniä, kiviä ja valmistin niistä pigmenttejä.

Maalarin kysymykset; mitä, miten, mille ja miksi? Nämä kysymykset ja tekojen myötä tulevat vastaukset määrittävät suhdettani itseeni sekä itseäni ympäröivään. Päätökset tuntuvat vetävän kahteen vastakkaiseen suuntaan: joko erkaannuttaen minua ympäristön kunnioittamisesta tai olemalla enemmän yhteisymmärryksessä sen kanssa. Koen olevani välissä. Menneisyyden ja tulevaisuuden, tiedon ja tiedostamattoman, hallinnan ja hallitsemattoman, aineen ja aineettoman, käden ja silmän...

Maalaus on minulle ongelmien asettamista ja/tai ilmene- mistä sekä niiden ratkaisua. Se on tapa nähdä, kokea ja huomioida jotakin, mitä en muuten näkisi, kokisi tai huomioisi. Se on rajojen luomista ja niiden purkamista. Jonkinlaista ihmisyyden ytimen tavoittelua. Maalauksen tekeminen ja katsominen on parhaassa tapauksessa pyhä toimitus. Se, mitä pyhässä toimituksessa tapahtuu, on hankala purkaa osiksi ja selittää. Se on hetkellinen tasapainon tunne tasapainottomuuden tilassa.¹

¹ Kuvan Kevät 2019; Kivikangas,77.

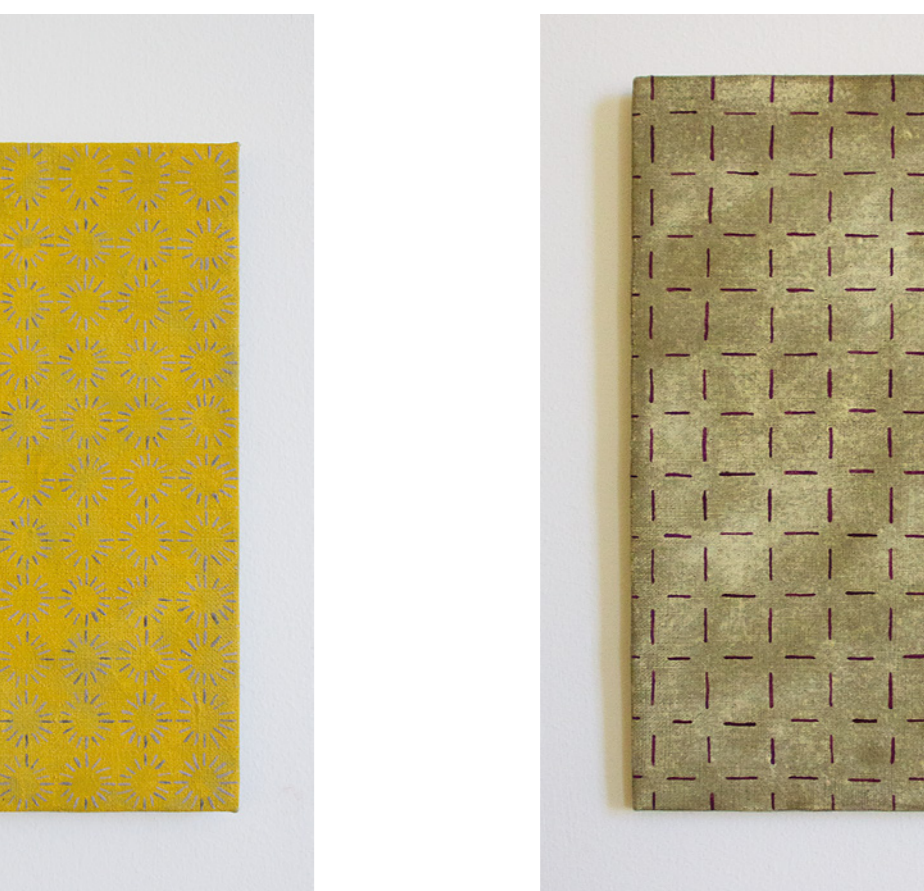

Pigmentit: kotkansiipi, siänkäsämönkukinto, 2019
Kokomunatempora pellavalle, 33 x 28 cm
Helsingin kaupungin taidemuseo

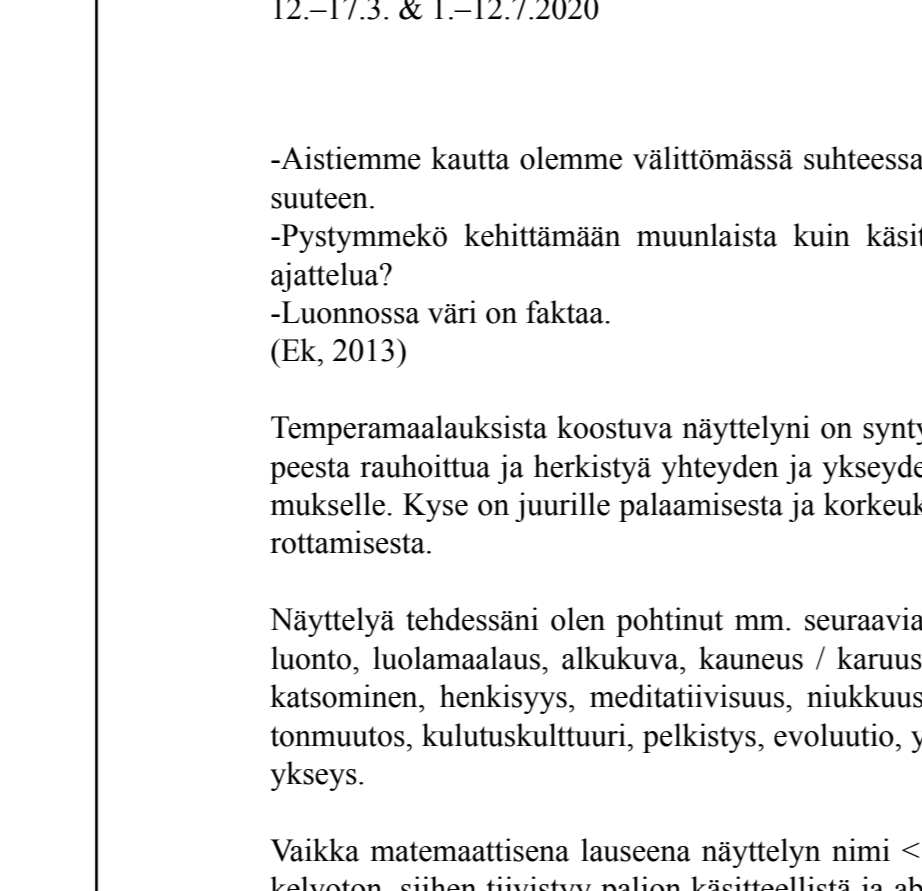
Pigmentit: värimataranjuuri, kaolinisavi, veriseitikki, leveiosmankääminkukinto, kanadanpiiskunkukinto, 2019
Kokomunatempora pellavalle, 34,5 x 29,5 cm
HUS:n taidekokoelma

Pigmentit: kalkkikivi, kanadanpiiskunkukinto, 2019
Kokomunatempora pellavalle, 28,5 x 26 cm
HUS:n taidekokoelma

Pigmentit: rautaoksid, sinipellava, kokenillikirva, 2019
Kokomunatempora pellavalle, 37 x 29,5 cm
Suomen Taideyhdistys

Pigmentit: harmaamustesieni, kaolinisavi, kokenillikirva, rautaoksid, veriseitikki, kanadanpiiskunkukinto, 2019
Kokomunatempora pellavalle, 32,5 x 27 cm
HUS:n taidekokoelma

< O > (Näyttelyteksti)
Project Room galleria
12.–17.3. & 1.–12.7.2020

-Aistiemme kautta olemme välittömässä suhteessa todellisuuteen.
-Pystymmekö kehittämään muunlaista kuin käsitteellistä ajattelua?
-Luonnossa väri on faktaa.
(Ek, 2013)

Temperamaalauksista koostuva näyttelyni on syntynyt tarpeesta rauhoittaa ja herkistää yhteyden ja ykseyden kokemukselle. Kyse on juurille palaamisesta ja korkeuksiin kurottamisesta.

Näyttelyä tehdessäni olen pohtinut mm. seuraavia sanoja: luonto, luolamaalaus, alkukuva, kauneus / karuus (wabi), katsominen, henkisyys, meditatiivisuus, niukuus, ilmastonmuutos, kulutuskulttuuri, pelkistys, evoluutio, yhteys ja ykseys.

Vaikka matemaattisena lauseena näyttelyn nimi < O > on kelvoton, siihen tiivistyy paljon käsitteellistä ja abstraktia, yhtäaikaisesti monen suuntaan viittaavaa symboliikkaa. Nuolet osoittavat vasemmalle, historiaan, sekä oikealle, tulevaan. Luonnon aineksista itse valmistamani pigmentit viittaavat sekä ikiaikaisiin tekniikoihin että ilmastonmuutoksen tuomiin kulutustottumusten uudelleen arvioimisiin. Eikä vain ainoastaan viittaa niihin, vaan konkreettisesti ne käytännössä.

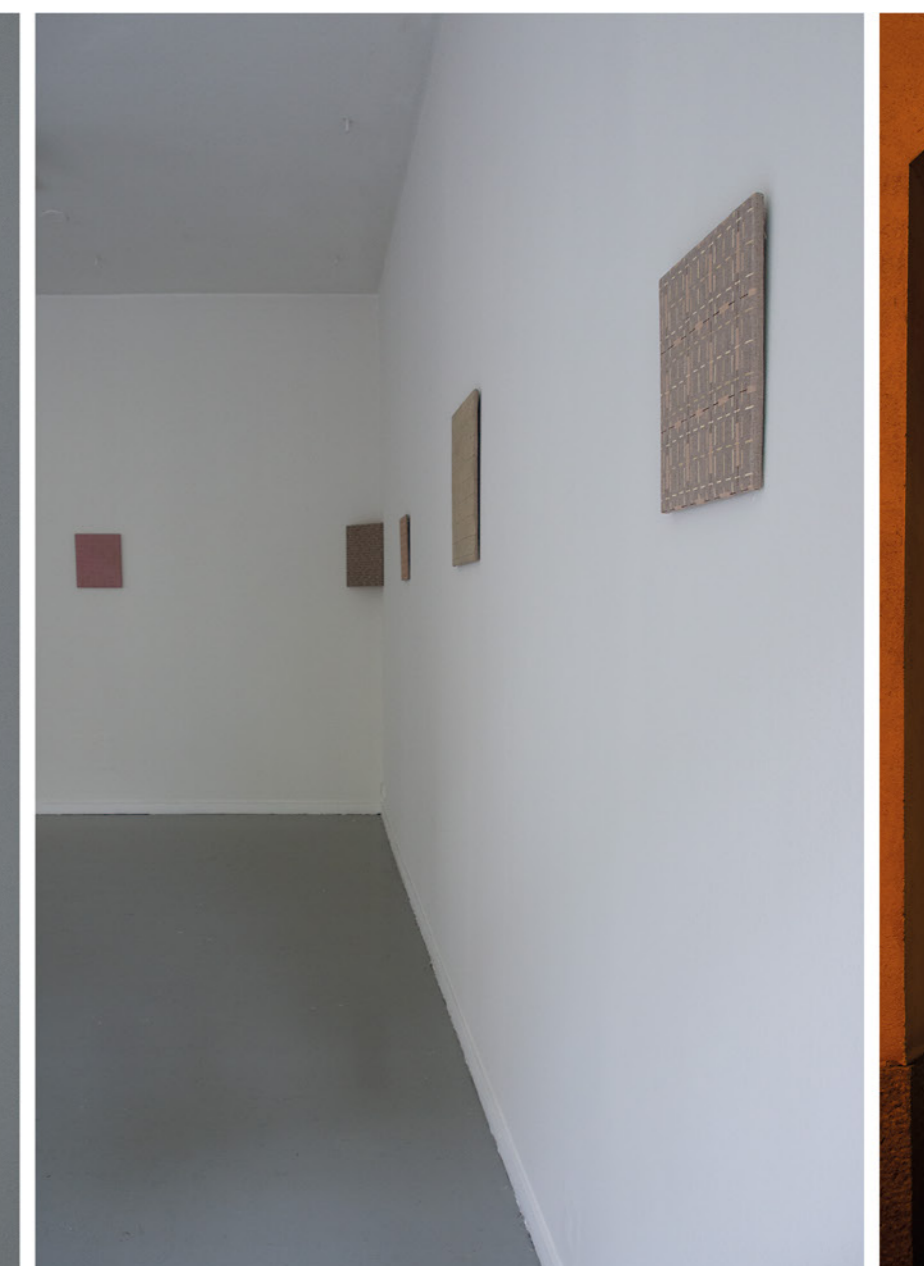
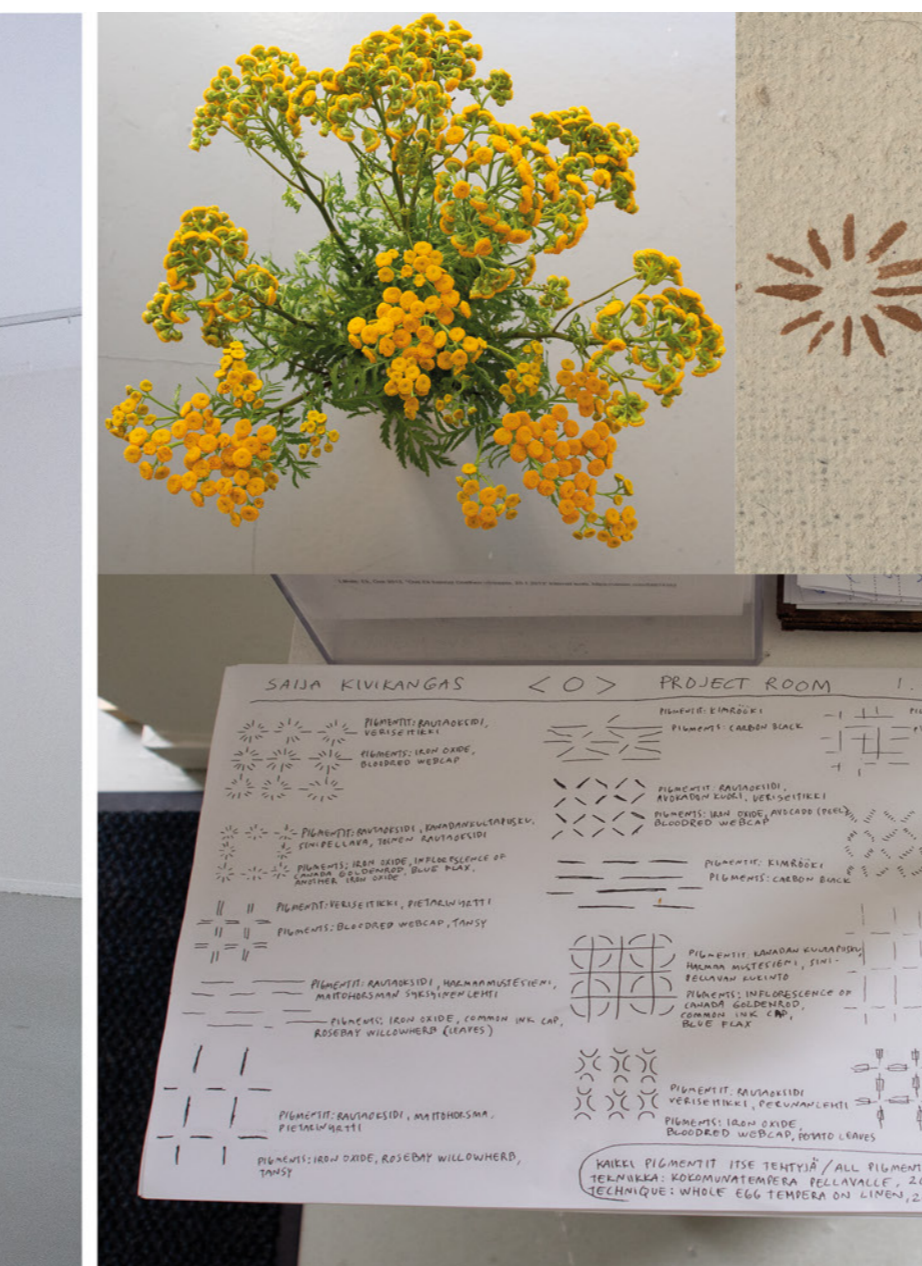
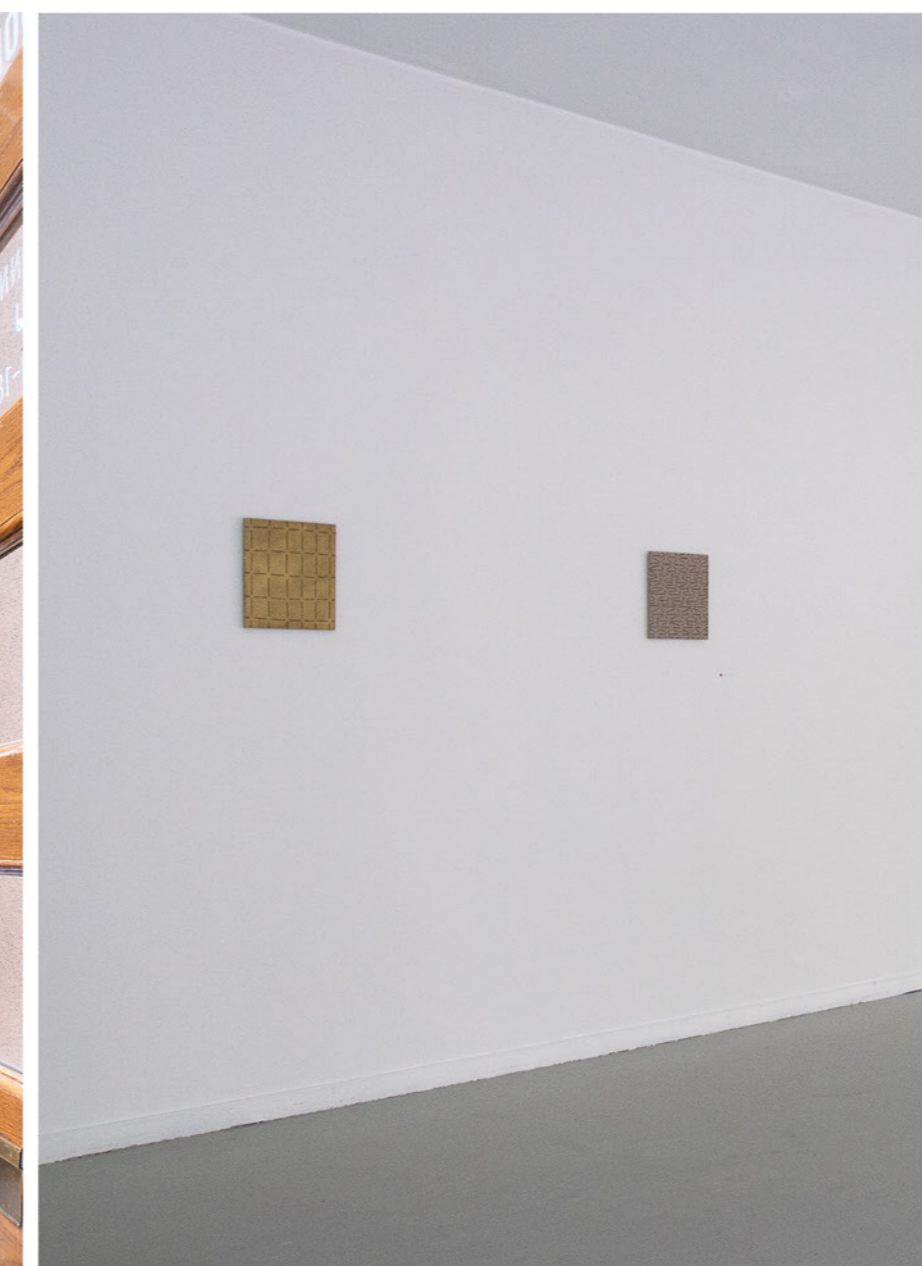
Nuolien välissä on keskitettynä O. Solmukohta, jossa fossiilinen muinaisuus löytyy edestämme muovikatastrofina ja ilmastolämpenemisenä. Se on kehä; jatkuva ja ääretön nykyhetki; aukko maailmojen välillä; nolla eli ei mitään, kuin maalausten illusionistiset ympyrät. Yhtenä kokonaisuutena merkkinä näyttelyn nimi muistuttaa silmää, joka assosioituu mm. kehoon, tiedostamiseen, kolmanteen silmään, kauneuden kokemiseen ja evoluutioon.

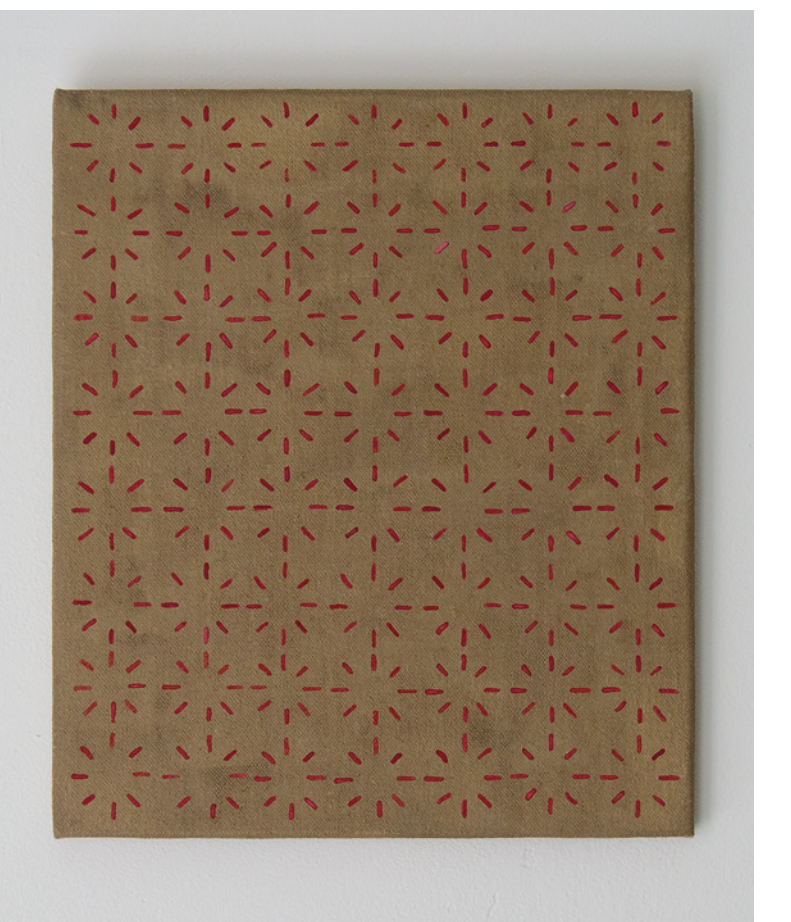
Näyttelyn nimi < O > toimii tavallaan kuin manuaali. Vaikka nimen taustalla onkin paljon käsitteitä, pidän oleellisenä kykyä nähdä niiden ohi, tunnistella havaittavaa kokemuseräisesti, tässä ja nyt – tavoitteena pyrkiä eläytymään/kiinnittymään aistittaviin kohteisiin.

Saija Kivikangas

Lähde: Ek, Ove 2013. "Ove Ek luennoi Goethen värioppiä, 25.1.2013" internet-luento, <https://vimeo.com/58674182>

1 Kysymisen näyttelytekstiä käytettiin näyttelyn mainonnassa sekä galleriassa luettavana tekstinä. Kivikangas, S. 2020

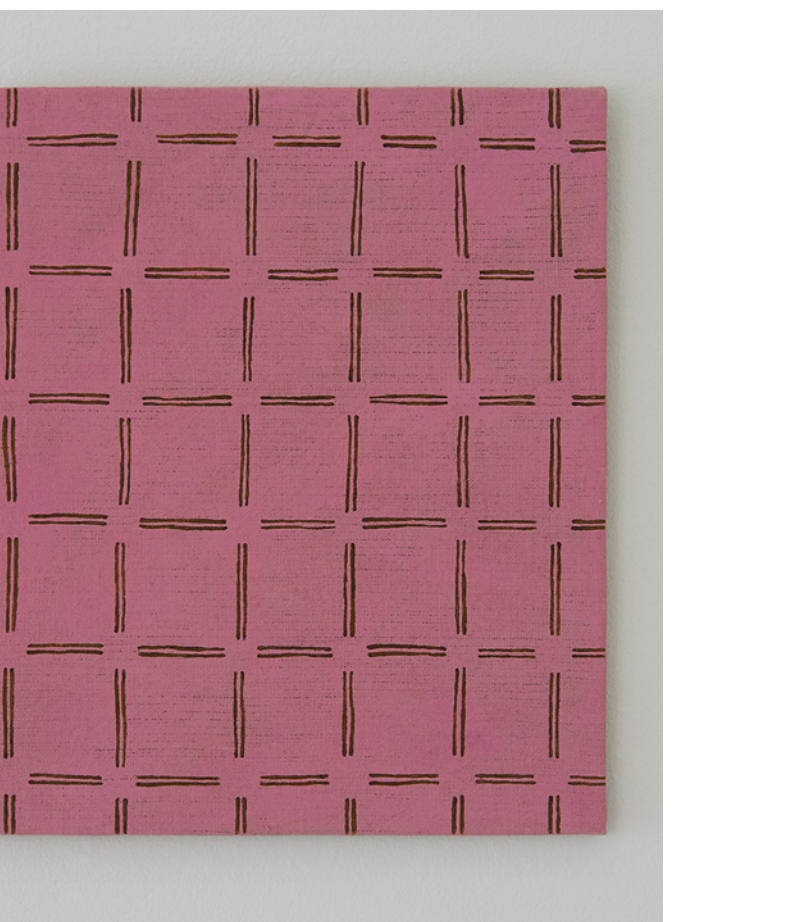

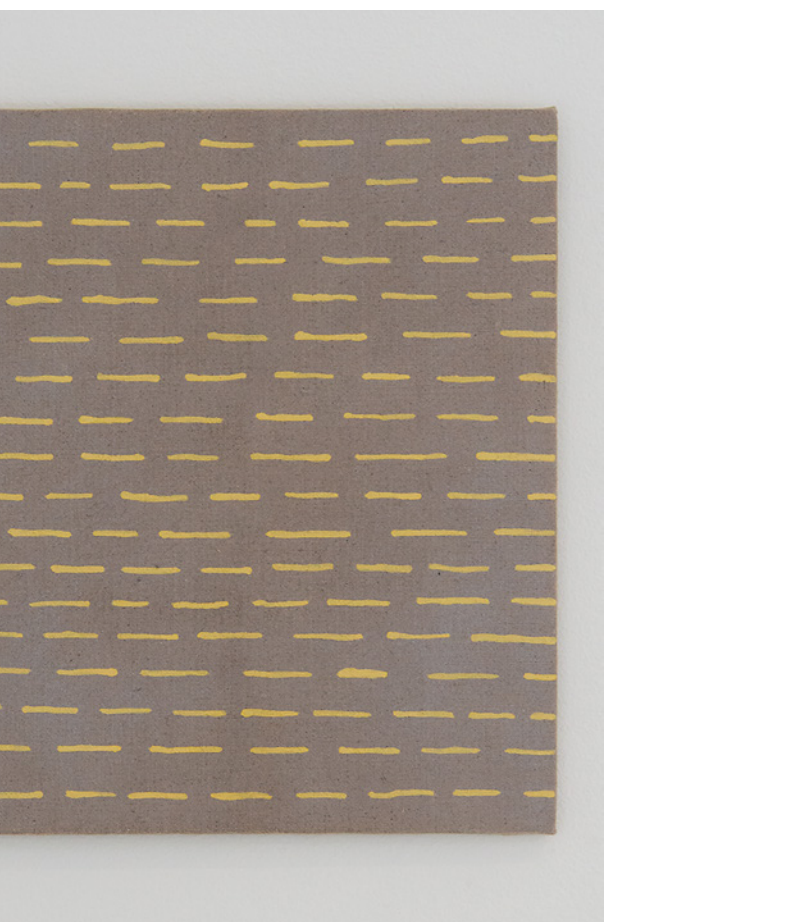
Pigmentit: rautaoksidi, veriseitikki, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 34,5 x 29,5 cm

Pigmentit: rautaoksidi, kanadanpiiskunkukinto, sinipellava, toinen rautaoksidi, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 27 x 22 cm

Pigmentit: veriseitikki, pietaryrtti, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 38 x 33 cm
Helsingin kaupungin taidemuseo

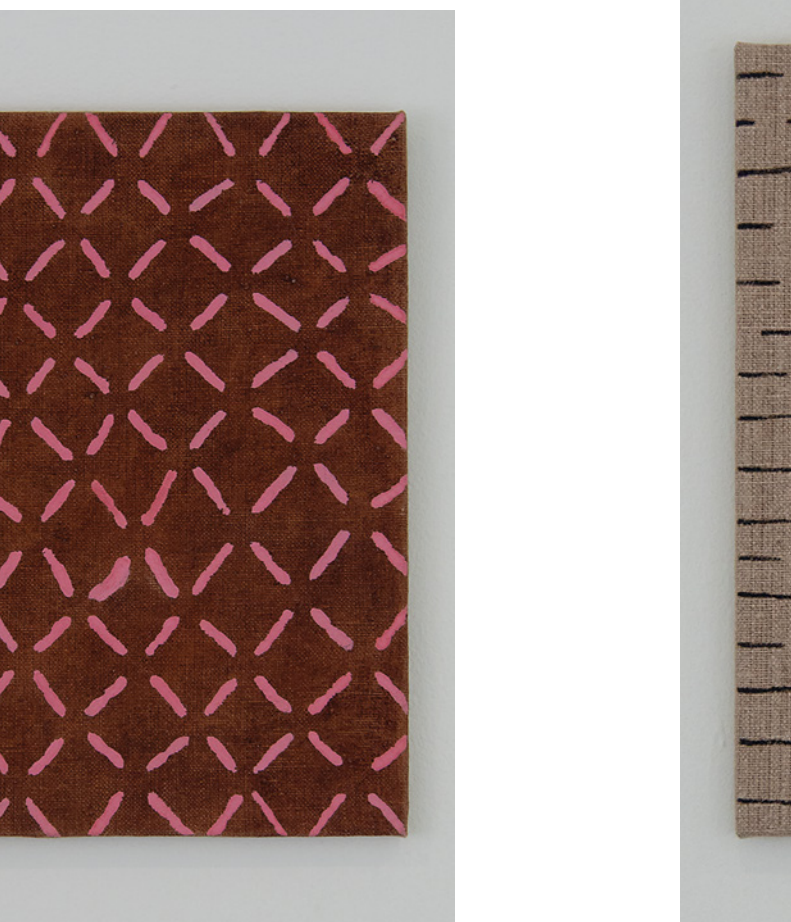
Pigmentit: rautaoksidi, harmaamustesieni, maitohorsma, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 32 x 29,5 cm
Helsingin kaupungin taidemuseo

Pigmentit: rautaoksidi, maitohorsma, pietaryrtti, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 30 x 26 cm

Pigmentit: kimrööki, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 29 x 25 cm
Helsingin kaupungin taidemuseo

Pigmentit: rautaoksidi, avokadonkuori, veriseitikki, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 33 x 30 cm

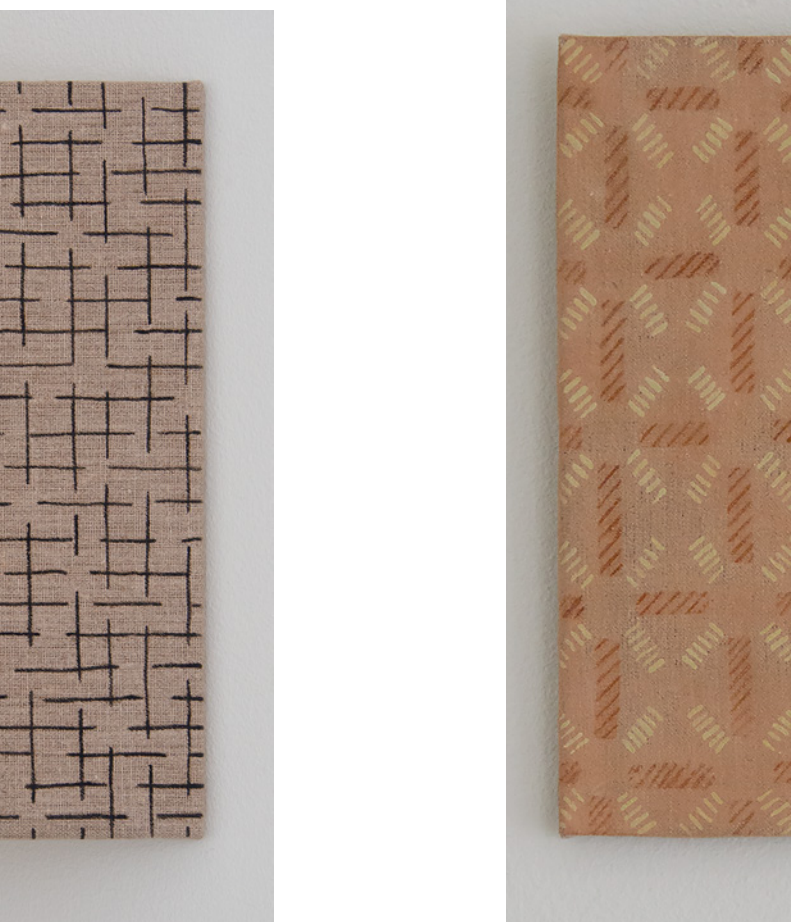
Pigmentit: kimrööki, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 30 x 24 cm

Pigmentit: kanadanpiiskunkukinto, harmaamustesieni, sinipellava, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 21,5 x 17 cm

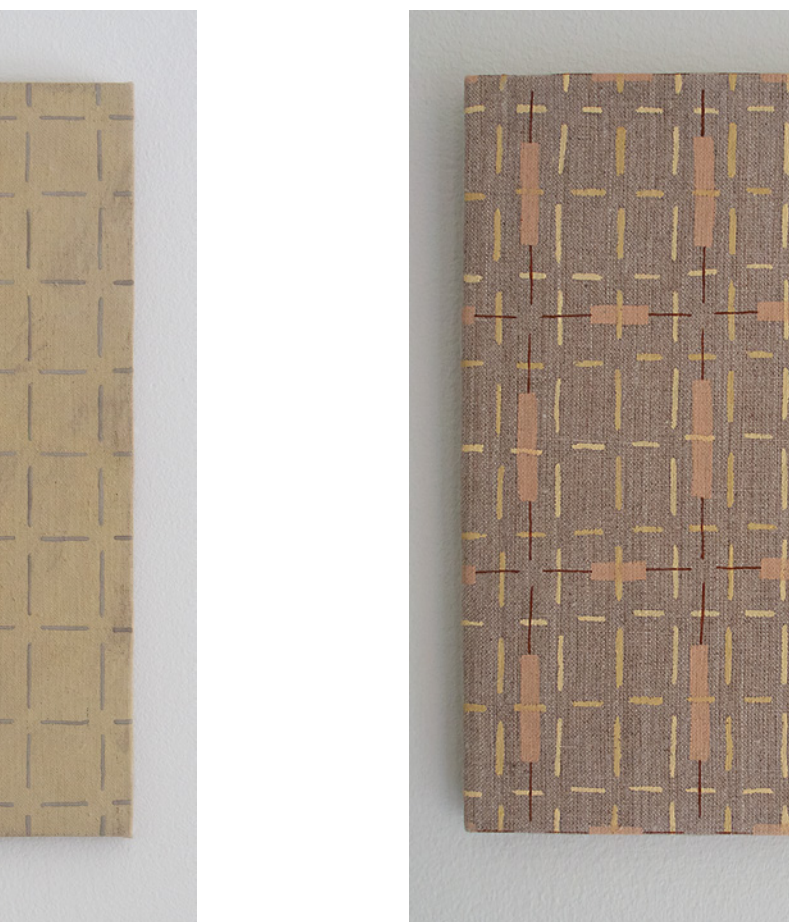
Pigmentit: rautaoksidi, veriseitikki, perunanlehti, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 31,5 x 26,5 cm

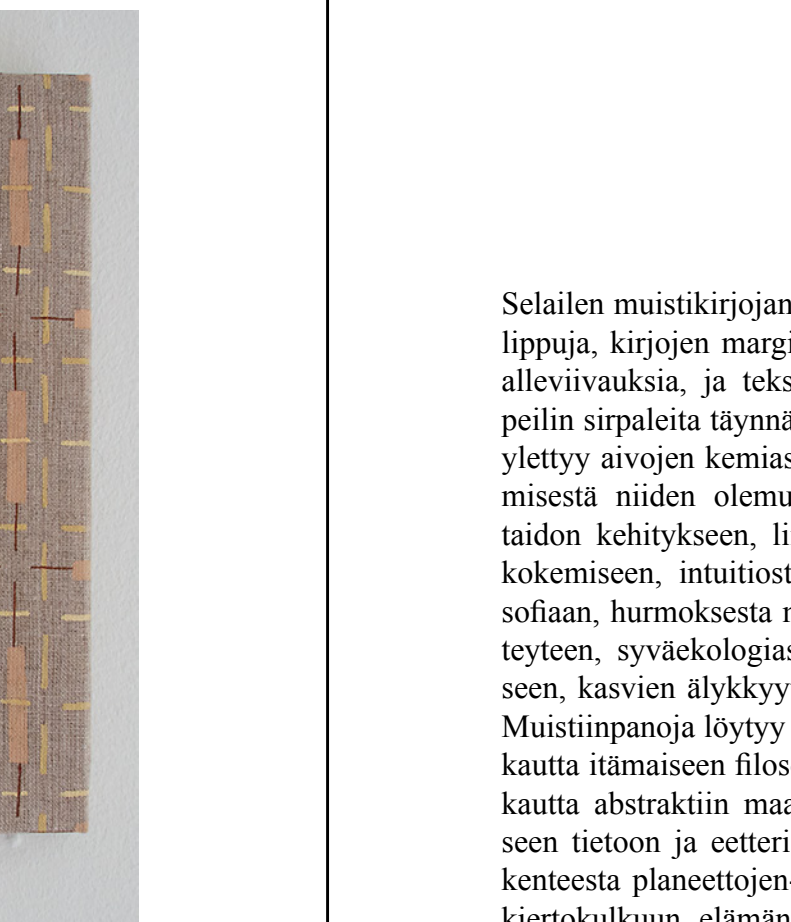
Pigmentit: kimrööki, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 35,5 x 29 cm

Pigmentit: kotkansiipi, rautaoksidi, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 27 x 22 cm

Pigmentit: rautaoksidi, perunanlehti, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 42 x 34,5 cm

Pigmentit: kessu, hortensiankukinto, kotkansiipi, avokadonkuori, 2020
Kokomunatempora pellavalle, 27 x 23 cm

ALUKSI

Selailen muistikirjojani, plärään irtonaisia muistilappuja ja lippuja, kirjojen marginaaleihin merkkäämiä huomioita, alleviivauksia, ja tekstiviestejä. Muistiinpanot ovat kuin peilin sirpaleita täynnä oleva lattia. Aihekenttä on laaja, se ylettyy aivojen kemiasta silmän evoluutioon, värien näkemisestä niiden olemukseen, luolamaalauksista kirjoitustaidon kehitykseen, liikkeestä liikutukseen ja kauneuden kokemiseen, intuitiosta eläytymisen kautta kokemusfilosofiaan, hurmuksesta meditaatioon, kommunikaatiosta yhteyteen, syväekologiasta kapitalismiin, solujen hengitykseen, kasvien älykkyyteen ja alkuaineden järjestymiseen. Muistiinpanoja löytyy myös affektista jumalan ja teosofian kautta itämaiseen filosofiaan, jumalankuvista kuvankielion kautta abstraktiin maalausteeseen, solumuistista hiljaiseen tietoon ja cetteristä mustaan aineeseen, atomien rakenteesta planeettojen-, tähtien- ja materian syntyyn sekä kiertokulkuun, elämän kehittämisestä länsimaisen nykyihmisen aivoituksiin, keräilemiseen, kulttuurin kehitykseen ja valaistumiseen, runosta akateemiseen tekstin tuottamiseen. Muun muassa nämä – keräämäni huomioit liittyvät oleellisesti maalauksiini. Kaikki nämä aiheet muokkaavat käsitystäni siitä, mitä on olla olemassa, ja miksi maalaukseni ovat sellaisia kuin ovat. Kun kaikki vaikuttaa kaikkeen ja *oleva* on jatkuvassa muutoksessa, ovat selkeät rajaukset pa-

radoksi.

Kuinka siis tarttua itse asiaan opinnäytteen kirjallisessa osuudessa ja puhua maalauksesta, jonka ydintä ei lähtökohtaisesti voi sanoin tyhjentää, jonka ydin pakenee määrittelyjä? Miten puhua maalauksesta, joka ei ole elämästä irrallisesti tarkasteltava objekti, vaan tapa/väline olla osallisena tässä kokonaisuudessa? Kuinka sanallistaa lausein sitä maalauksiin kasautuvaa erinäisten, risteävien, haarautuvien, huokoisten, värähtelevien ja alituiseen muotoaan muuttavien asioiden ja ilmiöiden verkostoa, joiden olemassaolosta saan toisinaan vain välähdyksen omaisia, intuitiivisia todisteita, jotka heti huomioituina katoavat? Voiko teksti ylipäänsä olla mielekkäässä suhteessa teoksiini, kun koen maalausten olevan parhaimmillaan nimenomaan hiljaisuudessa, sanattomuudessa? Kohdattavaksi tulee *suoraan sanomisen vaikeus*. Se, että tulisi sulkea laatikkoon jotain vapaata, kahlita virtaavaa, typistää monimerkityksellinen. Painettu sana on pysyvä – paljon pysyvämpi, kuin ilmassa leijaillevat ajatukset. Zenbuddhalaisessa tekstissä sanotaan, että ”sanat eivät ilmaise todellisuutta, puhe ei tavoita olen-naista. Joka suostuu sanoihin, tuhoutuu, joka takertuu lauseisiin, eksyy.”¹

Kuvataideakatemian opintojeni aikana minulle on ollut keskeistä määritellä uudelleen erinäisiä rajoja. Olen kysynyt toistamiseen: mitä tarkoittaa maalaus, mikä on aitoa ja mikä valheellista, mikä on hyödyllistä ja mikä haitallista, kuka olen, mitä haluan, mikä on tehtäväni täällä, ja kuinka minun tulisi lähestyä ja toteuttaa asiaa, jota tehtäväkseni ajattelen.

¹ Wumen 2011, 77

Muistiinpanoissani kummittelee ajatusten ja huomioiden sirpaleita, jotka tuntuvat sekoittavan päätäni. Tiedän vain, että kaikki on kerätty talteen jostain erityisestä syystä, asiat ovat värähtäneet kehossani tietyllä taajuudella. Punais-ta lankaa ei näy helposti. Minua neuvotaan karsimaan ja keskittymään vähempään. Näkemyksiä ja mielikuvia siitä, mikä minulle on parasta, on paljon. Käyn nyt kirjoittaessani lävitse samaa mylläkkää, jota kävin aiemmin työhuoneel-lani. Se mylläkkä on sietämätön samalla kun se on välttä-mätön ja ehdottoman vapauttava. Suljen kauan auki retkot-taneen työhuoneeni oven enkä enää päästä sisään kuin ani harvat. Tiedän että minun tulee luottaa omaan alitajuntaani ja intuitioon. Uskallan antaa itselleni luvan olla kiinnostu-nut asioista, joista olen. Uskallan seistä juuri siinä pisteessä, missä olen ja kulkea juuri omaa reittiäni, omalla vauhdil-lani. Olen keskeneräinen, mutta vähemmän, kuin kouluun tullessani. Olen tietoisempi keskeneräisyydestäni ja tämä kirjallinen osio on matkapäiväkirjani sen prosessointiin. Oman sisäisen äänen vahvistumisesta ja sen kuuntelusta ei kuulu potea syyllisyyttä.

Tarkastellessani muistiinpanojani ajattelen, että tässä höy-ryvässä vuorovesilammikossani ui tunnistamattomia mo-lekyylejä. Ne ovat paikalla syystä ja pakostakin keskenään vuorovaikutuksessa. Katselen kuinka ne sekoittuvat keske-nään sekä yhdistyvät hetkittäin toistensa kanssa. Tuossa liu-kuvassa liikkeessä on jotain erityisen miellyttävää. Kaikki ainekset ovat tässä, ja niistä ja niiden dialogista voi periaat-teessa muodostua mitä vain.

Muistiinpanoni ja työskentelyni ohjaavat kirjallisen osuu-den muistuttamaan *zuihitsua*, japanilaista kirjallisuudenla-jia, jonka voisi suomentaa ”siveltimen armoilla”. *Zuihitsua*

on esimerkiksi Japanissa muinoin kirjoitetut päiväkirjat – pääanaluskirjat – joihin merkittiin muistiin irrallisia mietteitä ja ajatuksia koetuista kokemuksista, havainnoista, kuulluista tarinoista ym. Zuihitsu syntyy spontaanisti ikään kuin omia aikojaan.² Kivuton ja suora sisällöntuottaminen omana kirjallisuudenlajinaan palvelee loistavasti sekä kirjallisen työni teemoja että ajatustani sen muodosta.

Tätä kirjallista työtä tehdessäni ajattelen *maalausta* kaiken keskiössä. Maalauksesta puhutaan suoraan, muttei paljoa sen nimellä. Maalaus ei ole vain se, kun sivellin koskettaa kangasta, eikä se ole vain se seinällä roikkuva kappale. Ajattelen maalausta osasista koostuvana toimijana, jonkinlaisena välittäjäaineena, yhteen tiivistäjänä ja seulana. Maalaus on minulle yhtä aikaa *lukko*, joka pitää näkyvää ja näkymätöntä kiinni toisissaan samalla. Se on myös *avain*, jolla maailmojen välinen kulkureitti avataan. Taiteeseen kuuluu se, että taiteilijalla on oikeus yhdistellä teoksissaan hyvinkin eriparisia asioita ja ideoita keskenään. Tehdessään taidetta taiteilijalla on myös oikeus seuloa noita asioita ja ideoita oman elämänsä lävitse. Kuinka siis voisin puhua taiteesta puhumatta sen rakennuspalasista? Kehittäessäni maalaamistani – tai elämäni – eteenpäin jonkin paremman toivossa, luon erilaisia sääntöjä – tiukkojakin – samalla kun seuraan impulssejani ja kuuntelen intuitiotani. Koetan pysyä oleellisessa ja karsia turhaa samalla, kun kerään matkani varrelta kaikenlaista, mikä vain saa sydämeni värähtämään.

Tämän opinnäytteen kirjallisen osuuden voi ajatella jakautuvan kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa olen antautunut kirjallisille lähteille ja latonut minua innostavia ajatuksia

² Kenkō 1978, 6.

yhteen. Tulen pintapuolisesti esittelemään valikoituja paloja samalla, kun tunnustelen ja reagoin niiden herättämiin tuntemuksiin ja ajatuksiin. Muistiinpanojeni materiaalista olen pyrkinyt muodostamaan katkeamattoman taipaleen, sekä tuomaan julki sen varrella olevan mieleni näköalatornin. Nimitän ensimmäistä osaa <> merkillä. Suorien sitaattien runsaalla käytöllä pyrin osoittamaan lähteiden takana oleville henkilöille kiitokseni ja arvostukseni heidän tekevästään työstä.

Kirjallista osuutta kirjoittaessani olen käynyt runsaasti sisäistä monologia siitä, mitä ymmärrys oikeastaan on. Mistä voimme olla varmoja, että ymmärrämme sitä, mitä maailma yrittää meille kertoa – varsinkin kun itsen sisällä tapahtuva kommunikaatio jää hyvin helposti kuulematta ja ymmärtämättä. Tehdessäni opinnäytettäni olen pitänyt yhtenä johdajatuksena **Madame Blavatskyn** kehoitusta siitä, kuinka jokaisen tulee löytää oma tiensä kohti totuutta. Kaikessa opiskelussa hän korostaa henkilön omaa tulkintaa samalla, kun hän rohkaisee valitsemaan opeista itseä parhaiten palvelevat seikat.³ Tätä vanhaa taolaista neuvoa seurattessani lainaukset ovat välillä pitkiä, koska en ole kokenut tarvetta tiivistää tai tehdä niistä erillisiä tulkintoja. Välillä olen ottanut käyttöön vain yksittäisen lauseen tai sen osasia. Kirjallisen ensimmäisessä osassa minua on erityisesti kiinnostanut ottaa selvää, miten sirpaleiset muistiinpanoni minua johdattavat. Zuihitsun hengessä on kirjallisen osuuteni *muoto* osa sen sisältöä, *merkitystä*. Pääanaluskirjani muodostavat metatekstini, joka kahdella tasolla johdattaa ilmaisuni ääreen.

³ Ervast 2011, 41–58.

Kirjallisen osuuden toinen osio, jonka olen nimennyt merkillä **O**, on edellistä osaa avoimempi, riisutumpi. Sen kieliasu seilaa päiväkirjamerkintöjen, aforismien, runojen ja lyriikoiden maailmassa. Kirjoittamani pätkät ovat maalauksen ohessa syntyneitä autenttisia fragmentteja, huomioita ja havaintoja. Ne ovat sanallisia kiteymiä ohikiitävistä hetkistä, joiden muistijälkiä olen halunnut vahvistaa. Ajatus runollisen ilmaisun avoimuudesta kuvaa tapaani keräillä havaintoja ja kutoa niistä monitulkintaista verkostoa. Sama tapa toistuu tehdessäni maalauksia. Runossa lähestytään symbolista kieltä metaforineen samalla tavalla kuin katsoisi materiaalia mikroskoopilla. Pienen pieni yksityiskohta saattaa avata laajojakin näkymiä.

Tavoitteeni on, että opinnäytteeni kirjallista osiota voi lähestyä kuten maalauksia: liukua vapaasti todellisuuksien välillä, antaa asioiden sekoittua yhteen, harhailla, viipyillä, antaa merkitysten haarautua moneen suuntaan ja jättää lopulliset vastaukset avoimiksi. Koen, että tekstini muoto, johon on sisäänrakennettu vapaus keinahdella tekstillisten tyylien sekä asiasisältöjen välillä, tekee eniten oikeutta maalauksilleni.

Maalatessa kuten kirjoittaessakaan minun ei kuulu asettua itseni esteeksi. Tämän vapaan liikkumisen vuoksi en ole halunnut lisätä tekstiini väliotsikoita, edes sillä kustannuksella, että ne helpottaisivat tekstin jäsentelyä. Väliotsikoita sovitellessani koin joutuvani tyypistämään monimerkitykselliset ja symbolisen arvon omaavat aiheet liian ahtaalle. Yrittäessäni otsikoida kappaleita tai aiheita ajatus vapaasta liukumasta, monimerkityksellisyyden mahdollisuudesta ja asioiden tasavertaisesta positioinnista rinnakkain tuntui veistettyvän. Asioiden, ideoiden ja käsitteiden kanssa leikittely,

sekä tämän leikittelyn esiintuominen synteisien muodossa on minulle taiteilijana ominaista.

Ajattelen paljon eri asioiden ja ilmiöiden synnyttämiä tuntuja. Tekstin sisältämien rytmien ja tyylien muutokset luovat mielikuvissani tekstille sen oman verenpaineen vaihteluineen. Toisinaan teksti tuntuu junnaavan siinä missä sivellin toistaa samaa liikettä kankaalla – siinä missä sivellin toistaa samaa liikettä maalauksesta toiseen. Aiheet toistuvat ja kiertävät ympyrää samalla, kun petkele hiertää kehää morttelissa jauhaessani pigmenttejä. Välillä kaikki tuntuu olevan liiankin selvää, välillä polku katoaa tyystin jalkojen alta. Hämmennys sekä itseään refleктоivat ja itseensä reagoivat monihaaraiset metatasot ovat tärkeä osa luovaa prosessia. Maalauksissani tai tekstissäni ei kuulu olla jämäkkää alkua eikä liioin selkeää lopetusta. Jos kysyisit minulta nyt, mistä maalaus alkaa, vastaisin vertaamalla kysymystä yhtä monitahoiseksi kuin jos pitäisi määrittää vastaus kysymykseen, mistä elämä alkaa.

Opinnäytteeni voi katsoa tarttuvan niin posthumanismin, uusmaterialismin, syväekologian kuin ekofeminisminkin aiheisiin sekoittaen länsimaista ja itämaista ajatusmaailmaa keskenään. Tulen tavallani heijastelemaan näitä teemoja etiikkaan, moraalisiin, ontologiaan sekä eksistentiaalisiin ja fenomenologisiin ajatuksiin. Toisaalta kirjallista osuutta voi lukea puhtaaksikirjoitettuna muistikirjanani – leijailuna. Kirjallisen osioin tarkoitus ei ole väittää mitään, pikemminkin se kysyy, pohtii ja etsii syitä, keinoja ja reittejä, joilla voisi keventää elämän mukanaan tuomaa painetta. Koen aiheelliseksi myös huomauttaa, etten väitä olevani toisten tekemien tutkimusten asiantuntija.

Opinnäytteeni ja koko aikani Kuvataideakatemiassa on kaikkineen ollut suurenmoinen matkan aloitus kohti sisintäni. Pysin opinnäytteeni hyväksymään jatkuvasti kehittyvän, todellisuuksien osasista muodostuvan kudelman, jossa kaikella on roolinsa.

”Mieli on jatkuvaa hehkua, tietoisuus voimakkuudeltaan erilaisten välähdysten sarja.”⁴

Haluan osoittaa lämpimimmän kiitokseni kaikille hengessä mukana olleille ja eläneille! Kiitos jakamastanne ajasta ja osoittamastanne luottamuksesta, keskusteluista sekä tuesta! Kiitos mieltäni innostaneille ja haastaneille, horisonttiani laajentaneille, kiitos teille ketkä kannustitte vahvistamaan ääntäni ja ääriäni! Erityiskiitokseni silmäni avanneelle Malla Tallgrenille ja näkemyksiini luottamiseen järeäpäisesti rohkaiseelle Leena Kuumolalle! Kiitos myös Inkamaija Iitiä opinnäytteeni ohjaamisesta! Kiitos Laura Kivikangas, Antti Oikarinen, Antti Salminen, Elina Saloranta, Tarja Pitkänen-Walter ja Anna Broms tekstiini antamastanne neuvoista ja tuesta! Kiitos rakas puolisoni Jouni Partanen loppumattomasta rakkaudesta, puurosta ja smuutsista! Kiitos maailman tärkein Tuuve! Kiitos perhe, ja rakkaat ystävät, parhaat opiskelijakollegat sekä minua Akatemiassa opettaneet ja ohjanneet! Lämmin kiitos myös näyttelyvieraille antamastanne ajasta sekä arvokkaasta palautteesta!

13.2.2021 Lahdessa
Saija Kivikangas

⁴ Alhanen 2013, 117

< >

Kun puulta katkaistaan latva, se kasvattaa tilalle kaksi uutta.

Niputetaan ja sekoitetaan heti alkuun vähän käsitteitä. Minulle ei ole väliä puhutaanko runosta vai maalauksesta, luen mielelläni rivien välejä sekä tuijotan katkoviivojen murtumia.

Jokainen sana on itsessään runo.

Runo on kyky nähdä ja tunnistaa näkymätön. Se on taito ihastella arkista tomua ihmeenä. Se valaisee rivien välit, sekä pyytää luottamaan pimeään. Sisäpintojen salaiset tunnut se saattaa ulottuville. Se rohkaisee olla pelkäämättä kauneutta.¹ Se antaa luvan katsoa suoraan silmiin, ja jäädä siihen. Runo on matka. Se on tuolla ja tässä samanaikaisesti. Se on alusta ja väri. Se on kiinni tarttumista ja tarttumisesta jäänyt jälki. Se on kalvo ja pinnan alle jäävä. Runo on kosketus ja sen yritys. Kosketus on julistus – toivomus yhteydestä – jaetusta tilasta. Se on viesti, jota ei toisinaan saata ääneen sanoa, eikä paperille kirjoittaa. Runo on kokonainen, mutta päistään avoin ja vartaloltaan huokoinen.

¹ Katsomalla kauneutta, japanilainen uskoo sielun kaunistuvan. Eväsoja 2018, 120

Se on yhtä aikaa sisäänsä tiivistävä ja ympärilleen levittyvä. Yksinkertaistava monimutkaisuus. Monimutkainen yksinkertaisuus. Runo on värähdys ilmassa ja lihassa. Se on välähdys silmässä, mielessä. Se on siemen, joka itää, ja odottaa itämistään. Se on maisemareitti, jonka kulkemiseen haluaa kuluttaa aikaa. Se on tästä ihan vierestä lähtevä oikopolku. Runo on reitin etsintää, ja sen löytämistä. Se on löytämisestä jäävä muistikuva ja sen muistikuvan kadotus. Se tietää milloin olla hiljaa.

Pyörittelen kädessäni prismalasia. Siihen osuva auringonsäde murtuu ja jakautuu erillisiksi väreiksi, aallonpituuksiksi, yksityiskohdiksi, persooniksi. Prisma metaforana muutokselle. Valo metaforana paljastumiselle. Minua kiehtoo ajatus pimentoon jäävästä.

Huokoinen, verkkomainen kudelma – sienirihmasto.
Maalauksessa maailman rakenne – tulkittu todellisuus.
Se kantaa mukanaan historiaamme sen alusta asti.
Ensimmäinen päivä oli ennen alkuräjähdyttä.

Aika taipuu käsissäni.
Siltikään se ei tottele tahtoani.
Hetket, jolloin se ottaa ja katoaa
ovat kaikkein kirkkaimpia.

Kirjoitan sanoja itsen kadottamisesta hälyyn.
Kirjoitan sanoja itsen kadottamisesta yhteyden tunteeseen.
Minussa on muistijälki itsen ääriviivoista. Niistä, jotka piir-
tyvät esiin vain sisältä käsin.

”Puhuin juuri, mutta en tiedä sanoinko todellisuudessa mitään vai enkö sanonut.”² Koettaessani puhua niin, että tulen varmasti ymmärretyksi, minut valtaa äkillinen mykkyys. Katselen wc-tilan seinässä olevaa saippuapulloa. Sen kyljessä lukee ”pesuneste”. Tavaan tekstin mielessäni neljä kertaa. Ensin kaksi kertaa vahingossa väärin, sitten kerran oikein ja lopuksi vielä kerran tahallani väärin. Pe-sun-es-te. Naurattaa kuinka vaikeaa yksinkertaisenkin viestin välittäminen voikaan olla. Välillä tuntuu, että jos asioita ja ilmiöitä määritellään vain sanoilla, ollaan kiusallisen paljon tekemisissä väärinymmärrysten kanssa. Haluan uskoa lauseeseen, ”tieto, joka pysähtyy siihen, ettei tiedä, on täydellinen.”³

Nostan työhuoneen hyllystä syliini kassin ja tunnustelen sitä. Se on mielikuvituksen työkalupussi täynnä erilaisia vääntimiä, suoltimia, harjoja, lukkoja, avaimia, tulppia, imukuppeja, ajastimia, taulukoita, suurennuslaseja, punnuksia, hiertimiä, vaakoja, pinsettejä, kovaäänisiä, köysiä, mittatikkuja, suppiloita, siivilöitä, risuja, karttoja, vispilöitä, silppureita, suodattimia, pipettejä, koukkuja, jyrsimiä, piikkejä, tukia, nostimia, kaapimia ja niin edelleen. Olen käyttänyt näitä välineitä maalaamiseen. Näiden työkalujen avulla olen tunnistanut ja laskenut suojamuurejani, kuulostellut sisintäni, tarkastellut motiivejani, syventänyt rakkauttani maalaamiseen, sekä uudelleen suunnannut ihanteitani. Työkalujeni avulla maalaamiseni on muuttunut radikaalisti. Olen karsinut maalauksistani pois tarpeettomalta ja haital-

2 Zhuangzi 2015, 42

3 Tämä on ajatus Taon sanallisen määrittämisen mahdottomuudesta. Ajatus on sovellettavissa laajempaan viitekehykseen, joka haastaa pakonomaisen määrittämisen ja oikeassaolon vaatimuksen, antaen tilaa toisenlaiselle, yhtä relevantille tiedolle. ”Viisas vaalii sydämessään sitä, mistä muut laativat määrittelyä saadakseen toiset ajattelemaan samoin. Siksi minä sanon: ne jotka laativat määritelmiä, eivät näe.” Zhuangzi 2015, 43

liselta tuntuva, jotta jäljelle jäävä *jokin* voisi näyttäytyä mahdollisimman *puhtaana* ja *hyvänä*. Näiden työkalujen avulla olen selittänyt sen harhaisen ajatuksen, että kipu ja pahaolo toisi taiteelle lisäarvoa. Näiden työkalujen avulla olen astunut egoni viitan liepeille. Kurkistan kassin sisään. Mietin hetken, uskallanko käyttää työkaluja maalaamisen lisäksi myös kirjoittaessani. Työnnän käteni kassiin. En muistanutkaan, kuinka hyvältä välineet käteeni tuntuvat.

Olkoonpa siis tämä kirjallinen työ maalauslaboratorioni yksi sali. Näyttäköön se paljaimmillaan sen, mitä minulla juuri nyt on. Sallikoon se sanani tulla ulos sellaisina, kuin ne itse ulos tahtovat tulla.

Näin viime yönä unta tästä tekstistä. Unessani teksti oli kasvi. Ensin siemenen kuori räjähti auki. Näin kuinka sen juuret kasvoivat ja tarrautuivat maahan työntyen mullassa ristiin rastiin. Vaaleat, herkäät juuret tunnustelivat haroen ympäristöään ja solmiutuivat yhteen toisten kasvien juurien kanssa. Tekstikasvin hentoinen runko kieppui ilmassa kuin herneenverso kurotellen kaikin voimin kohti valoa. Kärhöillään se koetti tarrata kiinni kaikkialle, jopa ilmaan. Unessa tiesin, että jos sen latva katkaistaan, se kasvattaa haavaan uudet, entistä vahvemmat juuret.

On kai parempi mennä kohti häpeän tunnetta kuin halvaannuttaa itsensä pelkojen tallomana. ~~Voin myöhemmin pyyhkiä pois kaikki noloiimmat ajatukset.~~ Egon taltuttaminen on helpommin sanottu kuin tehty. Muistan, kuinka maalatessa ajattelin: tulee mitä on tullakseen. Tällainen on halua oppia nauttimaan tietämättömyyden ja keskeneräisyyden tilasta. Tilasta, jossa hapuileva matkanteko toimii polttoaineena. Vain sanat ja ajatukset, jotka tukahduttavat hengityksen on

hylättävä. Eksyä voi vain se, jolla on valmiiksi määritetty reitti. Kirjoittamisen on oltava yhtä vapaata kuin hengityksen.

”Tarkoitus ei ole manipuloida hengitystä. Odotat vain hengityksen luonnollista alkamista valppaana kuin kissa hiirenkolon äärellä, rentona, keho ja mieli hereillä. Kun hengitys lähtee liikkeelle, ainoastaan seuraat sitä”⁴, sanotaan eräässä istumameditaatio-ohjeessa. Aivan kuin tässä ohjeessa kuvattaisiin inspiraation lämmittelyä ja luovuuden virran seuraamista. Ajatuksena se ei ole kovin kaukaa haettu myöskään siksi, että Terveyskirjaston lääketieteen sanaston mukaan inspiraatio tarkoittaa sisäänhengitystä.⁵

Yhdysvaltalainen kokemusfilosofi **John Dewey** (1859–1952) puhuu siitä, kuinka ”eläminen ja sen puitteissa tapahtuva kokeminen ovat eliön aktiivista *vuorovaikutusta* (*interaction, transaction*) ympäristön kanssa. – – Dewey muistuttaa, että pelkästään jo hengittäminen sisältää ympäristön ja eliöiden välistä ’aineenvaihduntaa’.”⁶ Hän täsmentää, kuinka ”kaikki muutkin elintoiminnot – – edellyttävät eliön ja ympäristön välistä jatkuvaa vuorovaikutusta.”⁷ Tästä vuorovaikutuksesta hän käyttää sanaa *kokeminen*. ”Ympäristön tapahtumat vaikuttavat eläviin olentoihin, ja kääntäen, elollisten olentojen toiminta vaikuttaa ympäristöön.”⁸ ”Kokemus on sekä eliön ympäristösuhdetta koskeva kohteellinen jäsennys, että jatkuvasti etenevä ajallinen

4 Tikka 2012, 5

5 Lääketieteen sanasto 2020, inhalaatio

6 Alhanen 2013, 52

7 Alhanen 2013, 52

8 Alhanen 2013, 52

prosessi, jonka varassa eliö toimii ympäristössään.”⁹

Maailmankaikkeuden rakenne näyttäytyy minulle huokoisena verkkona. Oliot, aineet ja ilmiöt sitoutuvat tavalla tai toisella yhteen. Meitä ei olisi ilman toisiamme. Olemme kasaumia, eräänlaisia sekoittumia. ”Entisaikojen ihmisten tieto oli täydellistä. Miten täydellinen se oli? Oli niitä, joiden mielestä alussa mikään ei ollut eriytnyt. Tämä oli äärimmäinen ja ylittämätön tieto. Siihen ei voi lisätä mitään. Oli myös niitä, joiden mielestä oliot olivat eriytyneet, mutta niiden välillä ei ollut rajoja. – – Taivas ja maa ja minä synnyimme yhdessä, ja kymmenentuhatta olioita ja minä olemme yhtä.”¹⁰ Välillä nousee voimakkaana mieleen kysymys, miksi käännyimmekään pois perimästämme. Siitä jossa kaikki kiittävät, hoivaavat ja kumartavat elämän antajaa. Miksi aloimme vierastaa sitä perimää, jossa ulkoinen ja sisäinen luonto ovat yhtä? Onko olemassa keinoa, kuinka tässä ajassa voimme toteuttaa tuota ahneuden tieltä raivatua alkuperäiskansojen vaalimaa viisautta?

Kun synnyimme yhdessä tähtien kanssa ja sikisimme samasta alkujouesta, muistimme paikkamme. Ihminen tekee vastoin luontoaan ajatteleamalla luontoa *toisena*, itsestään erillisenä hyödykkeenä. Sen minkä teemme toiselle, teemme samalla itsellemme. Kun toimimme vastoin luontoa/luontoamme lisäämme pahoinvointia itsessämme sekä ympäristössämme. Olen vakuuttunut, että vallitseva ekokriisi sekä eksistentiaalinen pahoinvointi ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa. En suostu uskomaan, että ihminen olisi lajina niin paha, väkivaltainen ja ahne, kuin miksi olemme

⁹ Alhanen 2013, 52

¹⁰ Zhuanghi 2015, 40–42

aikojen saatossa muovautuneet. Viime aikoina on alkanut tuntua irvokkaalta kuulla puhuttavan sivistyskulttuurista tai älyllisestä elämästä. Mitä älykkyyttä se on, jos opittua tietoa ei taideta valjastaa käytäntöön, tai jos edelleen seuraamme ”johtajia”, jotka katsovat kokonaisuutta lyhytnäköisen minä/me vs. toiset -vinkkelistä? Asetelmissa mies – nainen, ihminen – luonto, teennäinen valtarakenne ja itselle oikeutettu etuasema perustuvat toisen alistamiseen. Siinä missä aikansa eläneet sukupuoliroolit on kyettävä kyseenalaistamaan, on nykyihmisen valtasuhde luontoon kyettävä kyseenalaistamaan ja määrittämään uudelleen.

Luen Vihreä Elämänsuojelu Liitto ry:n sivuilta sanasta saanaan norjalaisen ympäristöfilosofi **Arne Næssin** (1912–2009) kehittämät syväekologian periaatteet:

1. Inhimillisen ja ei-inhimillisen elämän hyvinvointi ja kukoistaminen maapallolla on itseisarvo. Ei-inhimillisen elämän arvo ei riipu sen hyödyllisyydestä ihmisen tarkoituksiin.
2. Myös elämänmuotojen rikkaus ja monimuotoisuus ovat arvoja itsessään, ja ne myötävaikuttavat inhimillisen ja ei-inhimillisen elämän kukoistamiseen maapallolla.
3. Ihmisillä ei ole oikeutta vähentää tätä rikkautta ja monimuotoisuutta muuten kuin tyydyttääkseen välttämättömät tarpeensa.
4. Pyrkimys ihmiselämän ja kulttuurien kukoistamiseen sekä pyrkimys ihmisten väkiluvun laskemiseen ovat sopusoinnussa keskenään.
5. Nykyinen ihmisen aiheuttama häiriö ei-inhimilliselle elämälle on kohtuuton, ja tilanne on huononemassa nopeasti.
6. Siksi ihmisten toiminnan ja sen perusteiden on muututtava. Muutos vaikuttaa talouselämän, teknologian ja

ideologian perusrakenteisiin.

7. Ideologinen muutos on pääasiassa muutosta kohti elämänlaadun ja itseisarvon kunnioittamista, ei pitämistä kiinni elintason kohoamisesta. Laadun ja määrän ero tiedostetaan syvällisesti.
8. Kaikilla, jotka hyväksyvät edellä luetellut kohdat, on velvollisuus osallistua suoraan tai välillisesti tämän välttämättömän muutoksen aikaansaamiseen.¹¹

Oli kyse kasveista, ihmisistä, aivoissa tapahtuvista ajatuksista, pyörremyrskyistä, mineraaleista tai auringonvalosta, kaikki olemassa oleva lähettää ympäristöönsä viestejä itsestään, olemuksestaan ja menneisyydestään. Tulee mieleen eräs sitaatti ranskalaisen fenomenologisen koulukunnan filosofilta **Maurice Merleau-Ponty**ltä (1908–1961), jonka luin taannoin politiikantutkija **Jane Bennettin** (s.1957) *Materian väre* kirjasta. ”Katseemme, oman ruumiimme kokemuksen johdattamana, löytää kaikista muista ’objekteista’ ilmaisun ihmeen”.¹² Erilaisten viestisignaalien lukemisessa on pitkälti kyse oikean etäisyyden saavuttamisesta, perspektiivin muutoksesta, sekä eripituisten aikajänteiden huomioonottamisesta. Viestisignaalien lukeminen on välttämätöntä voidaksemme olla todellisessa yhteydessä itseemme sekä toisiimme.

¹¹ Vihreä Elämänsuojelu Liitto ry 2020.

¹² Bennett 2020, 31

Tahdon ymmärtää erilaiset mittakaavat
tunnistaa ne
joka solulla
tarttua havaittuun
kohdata
elää myötä
avautua värähtelylle
antautua värinälle, jossa kaikki on yhtä.

Tarkkaillessani ympäristöäni ja seuraillessani sen herättämiä impulsseja, keräilen matkaani kaikenlaista: marjoja, sieniä, kiviä, huomioita, muistilistoja, maisemia, hiekkaa, liikkeitä, eleitä, lehtiä, kaavakuvioita, juuria, puheenvuoroja, varsia, kukintoja, valoja, tukisanoja, siemeniä, ohjeita, nokea, sinilevää, roskia, lasinsiruja, oksia. Joistakin tiedän heti, mihin ne päätyvät. Tuon kuivaan ja syön, tuosta tulee yskänlääkettä, tuosta teetä, tuosta pigmenttejä, tuon soseutan, tuon kierrätän, tuota tarvitsen maalaamiseen, tuota maalaamisen tukemiseen, tuota yhteen kirjoitukseen ja tuota kirjoituksesta nousseeseen kuumeeseen. Osa kerätyistä jää ajelehtimaan, ja osa jää arkistoihin muhimaan. Kokoelman osia leijailee jatkuvasti ilmassa suostumatta asettumaan aloilleen. Pinot elävät, muuttavat paikkaansa ja muotoaan jatkuvasti. Ne kasvavat, ne karsiutuvat, sekoittuvat keskenään ja törmäilevät. Osaset yhdistyvät, kunnes lähtevät taas liikkeelle. Kuulostaa sekavalta ja sitä se on.

Jos tätä monenkirjavien mahdollisuuksien ajalehtimistä ja keskenään sekoittumista ajattelee alkuaineiden tai atomien näkökulmasta, asetelma muuttuukin innostavaksi. Mineraalievoluutiota käsittelevässä ohjelmassa kerrotaan atomien kiertävän maapallon pinnalla, kunnes ne järjestyvät. Koska maailma koostuu aineista, jotka ovat syntyneet aikaisem-

missä tähdissä, ei uusia alkuaineita synny luonnossa lisää, vaan paletti on *vakio*. Maapallon geologinen sekä biologinen kehitys ovat muodostaneet erilaisia olosuhteita, joissa atomeilla on uudenlaisia mahdollisuuksia järjestäytyä sekä muodostaa uudenlaisia mineraaleja. Veden- ja hiilenkierto yhdessä geologisen kierron kanssa ovat keskiössä niin uusien mineraalien synnyssä kuin itse elämän kehityksessä maapallolla. Ympäristön olosuhteiden muutosten vuoksi atomien järjestykset kuitenkin hajoavat, jolloin atomit alkavat jälleen vaelttaa siihen asti, kunnes ne järjestyvät jossain uudelleen.¹³

Ohjelmasta jää korviini kaikumaan yksi tietty lause: ”Kun alkuaineet muodostavat yhdisteitä, niillä on tapana järjestyä ja muodostaa säännönmukaisia kuvioita.”¹⁴

Tuo lause nostaa mieleeni kuvan maalaukseni kuvioista.

Unohdun unelmiini.

Putoan ja palaan.

Sain äsken sanattoman vahvistuksen kysymykseen, joka nielaisi itse itsensä. Tiedostin tuossa välähdyksenomaisessa unohduksen hetkessä, ettei minua ole olemassa. Tunsin todella olevani avaruudessa vaeltava molekyylikimppu, osieni labiili summa, ympäristöni heijastuma, toimija sekä eräänlainen väylä. Arvostan näitä välähdyksiä suuresti, vaikken tiedä miksi. Japanilainen zen-mestari **Sawaki Kôdô** (1880–1965) viimeistelee hämmentävän kokemukseni sanoen: Kun katsomme ”taivaan ja maan laajuisella mielellä – – näemme itsemme kaikkialla. Minä en ole missään.”¹⁵

13 Tiedeykkönen 2019, Mineraalievolutio.

14 Tiedeykkönen 2019, Mineraalievolutio

15 Kôdô 2016, 69

Dewey painottaa kahta kysymystä:

”(1) Voidaanko älyllinen ajattelu perustaa kokemukseen ilman, että sille täytyy etsiä alkuperää kokemuksen ulkopuolisista tekijöistä?

(2) Missä määrin ihmiset voivat luottaa kokemussidonnaiseen älyynsä elämänsä ohjenuorana?”¹⁶

Jos kysymyksiin ottaa taolaisen lähestymiskulman, minulla tulee heti mieleen muutama huomio, jossa taolaisten *Tao* esitellään pakottomana, luonnollisena, luonnonmukaisena sekä spontaanina toimintana. ”Se on luonnonjärjestys, johon ihmiskäden ei pidä kajota.”¹⁷ Taolaisten Tao on kaikkien muiden taojen yläpuolella, ja siksi siitä erotetaan muun muassa kungfutselaisuus, jossa se viittaa *hallitsijan toimintatapaan*. Koska lakien avulla hallitseminen on ihmisen järkeilyn tulosta, se ei kuulu taolaisten Taon.¹⁸ Kun ajattelen kokemuksen tuottamaa tietoa, yksi taolaisuuden koskettavimmista ohjenuorista on luonnon/kohteen itsensä tarkkailu. Taivaan toimintaa ei taolaisuudessa tule pyrkiä selittämään ”ihmisten käsitysten perusteella, vaan ymmärtää se Taivaan omasta luonnosta käsin.”¹⁹

Intuitiosta väitellyt tutkija **Asta Raami** (s.1967) kertoo, kuinka nykytietämyksen mukaan ihmisen ajattelussa on kaksi erillistä järjestelmää: on tietoinen päättely – ”tiedän että ajattelen tätä ajatusta”. Tietoisen päättelyn lisäksi meillä on intuitio, joka on kaikki muu. Nämä kaksi ajattelun järjestelmää toimivat yhteen. Aivot, jotka ovat synnynnäisesti intuitiiviset, lähettävät viiveellä toimivaan päättelyymme

16 Alhanen 2013, 100

17 Zhuangzi 2015, 18

18 Zhuangzi 2015, 17–18.

19 Zhuangzi 2015, 237

keräämiään huomioita. Päätelyn tehtävänä on saadun datan jatkokäsittely. Intuitioita on kolmea erilaista. Ensimmäisenä on vaistopohjainen intuitio, joka pohjaa ihmisen biologiaan ja evoluutioon – esimerkiksi kuinka olla turvassa suhteessa ympäristöön, ja kuinka olla osa laumaa. Vaistopohjainen intuitio on luonteeltaan primitiivistä tietoa. Toisena on asiantuntijan intuitio, joka perustuu yli kymmenen vuoden oppimiseen. Asiantuntijalla saattaa olla hyvinkin urautuneita ajatusmalleja. Kolmatta intuition muotoa Raami nimittää superintuitioksi, joka yhdistää kaksi edellä mainittua ajattelumallia ja tietopohjaa. Kaksi ensin mainittua intuition muotoa ovat tunnistettuja tämän ajan psykologiasa sekä kognitiotieteissä, mutta ns. superintuitiolla on mystinen, jopa kuudennen aistin maine. Raami toteaa, että kytkäksämme visioimaan tulevalle vuosisadalle, ratkaisemaan mahdottomalta tuntuvia ongelmia ja keksimään jotain radikaalisti täysin uutta, meidän on ylitettävä oman ajattelumme rajat, sekä uskallettava pitää yllä hyvinkin ristiriitaisia havaintoja. On ikään kuin avauduttava täysin ihmettelylle sekä kyseenalaistamiselle.²⁰

Raamin mukaan kautta historian suuria läpimurtoja tehneet keksijät, nobelistit ja superennakoijat ovat olleet hereillä tuoreille havainnoille, saadessaan tietoa kaikilta kolmelta eri intuition muodolta. ”Asioiden tekemistä ei tule jatkaa vain sen takia, että niin on tullut tähänkin asti tehtyä.”²¹ Intuition tuomat ratkaisut voivat vaikuttaa järjettömiltä, koska ne eivät perustu pääteltyyn tietoon. Raami tiivistää haastattelemiensa keksijöiden ajatusta intuitiosta seuraavasti: ”Intuitio on täysin järjetön ajatus, joka uskalletaan ajatella

20 Filosofian Akatemia 2020, Älykäs intuitio.

21 Kōdō 2016, 43

loppuun saakka.”²² Mitä vaikeampi ja monimutkaisempi ongelma on, sitä enemmän sen ratkaisemiseen tarvitaan intuitiota, ja nimenomaan niin, että kaikki kolme eri intuition muotoa on valjastettu käyttöön. Alleviivaten Raami muistuttaa näiden kahden – intuitiivisen sekä päätellyn tiedon – yhteistoiminnan merkityksestä ja sanoo, ettei intuitiotutkimuksen näkökulmasta pelkkä tunne oikeasta ratkaisusta ole riittävä todiste sen paikkansapitävyydestä. Hänen mukaansa intuitio on auki olemista itseensä, sekä auki olemista maailmaan. Intuitio on sisäistä tietoa, jota ei voida luokitella tai analysoida samoin, kuin pääteltyä tietoa. Eri ihmisten on Raamin mukaan käytettävä eri reittejä voidakseen valjastaa intuition koko potentiaali käyttöönsä. Raamin mukaan suurin yhteinen este, joka kieltää meitä jokaista repimästä rikki lempiuskomuksemme sekä valjastamasta intuitiota käyttöömmme, olemme me itse – oman ajattelumme rajat.²³ Puheessaan Raami lainaa yhdysvaltalaista nobelisti **Barbara McClintockia** (1902–1992): ”Ainoa mitä sinun pitää tehdä, on siirtää itsesi pois tieltä.”²⁴ Raami ei enää usko mahdottomien ongelmien olemassaoloon. Hänen mukaansa ”on vain kyvyttömyyttä nähdä ratkaisuja.”²⁵

Ihmisten työskennellessä esimerkiksi tunnelukkojensa parissa he käsittelevät kaikkea sitä alkuperäisen ytimen päälle kerääntynyttä tunnekuormaa, mikä estää heitä olemasta avoimia ja täten toteuttamasta todellista itseään. Voimakaat primitiiviset tunteet, kuten pelko (esimerkiksi lauman ulkopuolelle jäämisestä), vinouttavat Raamin mukaan myös

22 Filosofian akatemia 2020, Älykäs intuitio

23 Filosofian Akatemia 2020, Älykäs intuitio.

24 Filosofian akatemia 2020, Älykäs intuitio

25 Filosofian akatemia 2020, Älykäs intuitio

intuitiota.²⁶ Ihmettelevään, leikkisään ja luovaan tilaan ei kuulu pelkoa tai omien rajojen väkinäistä puolustamista. Siinä henkilö pikemminkin unohtaa itsensä, jolloin hänen rajoistaan muuttuu huokoiset. Olemme enemmän yhtä ympäristömmme kohteiden kanssa kuin irrallisia niistä.

Lukiessaan italialaisen yleisnero **Leonardo da Vincin** (1452–1519) muistiinpanoja Raami löysi kohdan, jossa da Vinci kertoo olevansa tutkijana halveksittu, koska hänen tietonsa eivät perustu kirjaviisauteen vaan suoraan luonnon havainnointiin. Tilanne saa minut muistamaan McClintockia hänen kertoessaan tieteellisestä työskentelystään tutkiessaan mikroskoopilla maissin genetiikkaa. Hän ei kokenut olevansa mikroskoopin yllä vaan alhaalla näytenäyttyä tutkimiensä geenien kanssa. Tutkiessaan näytteitä hän koki niiden olevan ystäviä, joista tuli osa häntä. Hän koki olevansa osa tutkimaansa systeemiä. Kaikkein tärkeintä tässä prosessissa McClintockin mukaan oli, unohtaa itsensä.²⁷ Tämän lausuman myötä McClintockista tuli joksikin aikaa hylkiö tiedepiireissä. Vaikka tutkimustulokset itsessään olivat kiistattomia, sen ajan tieteen tekijöille oli liian vaikeaa sulattaa ajatus tavasta, jolla McClintock sai tietonsa tutkimuskohteestaan.²⁸ Tästä tulee mieleen Kôdôn kannustus: ”Kohtaamme vastustajia, jotta pysyisimme tarkkaavaisina.

26 Filosofian akatemia 2020, Älykäs intuitio

27 “I found that the more I worked with them the bigger and bigger [they] got, and when I was really working with them, I wasn’t outside, I was down there. I was part of the system. I was right down there with them, and everything got big. I even was able to see the internal parts of the chromosomes – actually everything was there. It surprised me because I actually felt as if I were right down there and these were my friends... as you look at these things, they become part of you, and you forgot yourself. the main thing about it is you forget yourself” Davenport & Kim 2013, 137

28 Filosofian akatemia 2020, Älykäs intuitio.

Kohtaamme omia piruja, jotta emme laiskistuisi.”²⁹

Tämä McClintockinkin kohtaama itsensä unohtaminen käy yksiin zeniläisen *kohteelta itseltään oppimisen* kanssa, josta muun muassa japanilainen zen-runoilija **Matsuo Bashō** (1644–1694) on kertonut seuraavasti: ”Jos haluat oppia bambusta, tulee oppia bambulta; jos haluaa oppia männystä, tulee oppia männyltä.”³⁰ Filosofian tohtori ja japanilaisen estetiikan dosentti **Minna Eväsoja** (s.1965) kertoo japanilaisesta ajattelusta kertovassa kirjassaan, kuinka sanallistavan kirjatiedon tuoma epävarmuus mutkistaa asioita ja estää henkilöä näkemästä tarkastelemissa asioiden todellista luonnetta. Tällöin oppiessa männystä tulee nimenomaan saada omakohtainen kokemus siitä, mitä on tulla itse tarkastelemakseen männynksi. Tällaista prosessia ei voi hoptuttaa, vaan kaiken tulee tapahtua pakottamatta, koska vain silloin asioiden alkuperäinen muoto ja todellinen minuus voidaan saada esiin.³¹

Kyetäkseen tekemään erityisen tarkkoja havaintoja, eli ylittämään radikaalisti oman ajattelunsa rajat, on oma mieli pystyttävä haastamaan. Irrottaa se totutusta, arkisesta ja kaavamaisestakin ajattelumallista – siitä, joka nimeää, lokeroi ja analysoi. Oman ajattelun rajojen ylittämiseen voi käyttää muun muassa zen-harjoitteita. Japanin sana *zen* tulee kiinan sanasta *chán*, joka tulee sanskritin sanasta *dhyāna*, joka tarkoittaa meditaatiota. Toisaalta *zen* tarkoittaa myös erityistä tajunnantilaa, jossa harjoittaja saavuttaa yhteyden universumin äärimmäisen todellisuuden kanssa. *Zen* on vanha, buddhalainen, henkinen harjoitusperinne,

29 Kôdô 2016, 52

30 Eväsoja 2018, 15

31 Eväsoja 2018, 15–16.

jossa harjoittajia opastetaan oivaltamaan itse. Kun Raami puhuu intuitiotutkimuksen näkökulmasta hereillä olosta, myös zeniläisessä perinteessä puhutaan heräämisestä tähän hetkeen ja todellisuuteen. *Nähdä maailma sellaisena kuin se on – nähdä asioiden todellinen olemus*. Zen auttaa harjoittajaa irtautumaan erillisyyden ja toiseuden illuusiosta sekä päästämään irti urautuneista – miten asioiden pitäisi olla – kuvitelmista. Onnistuneessa zeniläisessä harjoituksessa päästetään irti menneen ja tulevan miettimisestä sekä tullaan yhdeksi sen kanssa mitä on.

Yksi zeniläinen harjoitus on istumameditaatio nimeltään *zazen*. Onnistuneessa harjoituksessa mieli keskitetään harjoitukseen niin tarkasti, että oman kehon tarkkailu ja vapaina virtaavat ajatukset asettuvat universon näkökulmasta oikeisiin mittasuhteisiin – pois minuuden ohjaamien halujen tai väittämien piiristä. Kun mieli on tyyni ja hiljainen voi harjoittaja kokea olevansa yhtä harjoituksensa kanssa. Tällöin mieli sekä keho sulautuvat osaksi kokonaisuutta. Harjoitusten myötä on todennäköistä päästä tutkimaan metafysisiä kysymyksiä kaiken olemuksesta, syntymästä, kuolemasta, moraalista, kiertokulusta, hengestä ja niin edelleen. Syvä ja omakohtainen kokemus oman itsen todellisesta luonteesta eheyttää kokijaa, jolloin kokija on myös avoimempi huomaamaan herkemmin asioita, joita ei ehkä aiemmin ole uskaltanut nähdä. Samoin kuin koko intuition käyttöön valjastamisessa, niin myös onnistuneessa *zazen*-harjoituksessa auttaa avoin, rento, valpas ja hiljainen mieli. *Zazenissa* seilaavat ajatukset hiljennetään ja mieli keskitetään rauhallisella ja syvällä hengityksellä sekä ajatuksen kiintopisteen pitämisellä. Vaikka meditaation avulla voidaan ratkoa hyvinkin kiperiä kysymyksiä, eivät ongelmien ratkaisu tai hyödyn tavoittelu ole meditaation pää-

määriä. Harjoitus itsessään on päämäärä. Niin zenistä kuin intuitiosta puhuessamme voimme käsittää *minän* olevan suurin esteemme avautumiselle, laajemman tietoisuuden kehittymiselle, sekä itsen koko potentiaalin käyttöönotolle. Zeniläisessä kirjallisuudessa tuota minä-estettä ja omaa lukkiutunutta tapaa ajatella voidaan sanoittaa muun muassa näin: ”Vaikka ei ole porttia, on puomi, joka sulkee kulun.”³²

Minua viehättää amerikkalaisen taidemaalari **Agnes Martinin** (1912–2004) lause tietoisuudesta: ”Tässä elämässä voi heittää pois kaiken mikä estää näkemässä, jolloin jäljelle jää täydellinen tietoisuus täydellisyydestä.”³³ Martinin mukaan havainnointikyky ja tietoisuus ovat asioiden intuitiivista ymmärtämistä. Hänen mukaansa havaitsimme lapsuudessa herkemmin kuin aikuisuudessa – ennen kun päästämme tuon intuitiivisen ymmärryksemme hämärtymään, kaikkien yhteiskunnallisten vastuiden kerääntyessä päällemme. ”Lapsi tekee havaintoja ja reagoi niihin koko ajan ja on tyytyväinen”³⁴. Tämä osoittaa Martinille sen, että lasten reaktiot ovat luontaisesti tarkempia kuin aikuisten. Hänen mukaansa me aikuiset voimme palata lasten luontaisesti omaamaan, yksinkertaiseen ja suoraan ymmärrykseen, reagoititapaan ja havainnointiin kurinalaisuutta harjoittaen. Tarkoitus ei ole palata lapsuuteen vaan antaa tilaa aistipohjaiselle ja epäanalyyttiselle ajattelulle, jossa irrottaudutaan pikkuhiljaa tyytymättömyyden, pelon, himon, ahneuden sekä vastustuksen kahleista.³⁵

32 Wumen 2011, 19

33 Martin 1990, 109

34 Martin 1990, 100

35 Martin 1990, 100–109.

Katson erästä maalaustani. Se on kasvava kasauma tunne-
muistoja kehossani. Vilisee, vilisee, vilisee silmissä. Kie-
leni liimaantuu kiinni kitalakeeni. Tunnen pigmenttipölyn
kiertävän ja hiertävän hampaissa, ja sen hylätyn uimaran-
nan harmaat tuoksut. Jossain sammalta ja sateinen taivas.
Edessä tummia välähdyksiä, jotain vaaleita viivoja. Ne häi-
käisevät ja puristavat rintaa kuin lähestyvät ajovalot pime-
ällä metsätiellä. Antaudun. Tunnen vatsanpohjassani kivi-
kauden ihmisen, kuinka hän ottaa käteensä maata ja hieroo
sitä seinämään, jää katselemaan jättämänsä jälkeä. Hiljai-
suus valtaa mieleni ja rauhan raskas paineen tunne valahtaa
kireiltä poskipäiltä hartioihini. Paine – kuin liian tiukalle
kääritytty kapalo. Kurkunpäässä sykkii, kun keinuva sydän
saa sormeni värisemään. Kehoni huojuu kaislana maalauk-
sen edessä. Aivan kuin joku tuuditaisi. Silmäni tuntuvat
vääntyvän kevyeen karsastukseen. Katse ei tarkennu mihin-
kään vaan tarraa levottomasti paikasta toiseen pomppien,
hetken yhdessä pisteessä viipyen ja pian näkymättömiin
liukuen. Kuin junan ikkunassa ohi vilisevä metsä. Silmä-
kuopissa samaa paineen tunnetta kuin jalkapohjissa rosoi-
sella kalliolla. Kalanpyrstömäinen liike jatkuu olkavarresta
siveltimen kärkeen. Näen sen, muistan sen, tunnen sen. Vi-
lisee, pomppii, välkkyä ja läikkyä, mieli säntäilee, kunnes
yhtäkkiä vaivun ja maalaus näyttäytyy minulle itsenään –
sisäänsä päästävänä, samanaikaisina todellisuuksina. Ilman
selityksiä liu'un lempeään ihmettelyn ja ihastelun tilaan,
jossa selityksen selvittäminen on täydellisen toissijaista.
Aivan kuin maalaus olisi todella vasta nyt käynnistynyt,
samoin minä sen katsojana. Toimin tietämättäni. Huomaan
sen. Hihkaisen: ”Toimii!”

Kunnes...

Se lipeää otteestani.

Analytyttöisyys, joka ui kielestä käytäntöön, pyytää: voitko
toistaa tämän reitin – voitko palata siihen tilaan, jossa jokai-
nen hetki lasketaan? Zen, joka ui käytännöstä kieleen, koet-
taa sanoa: tätä ei voi selittää, tämä tulee itse kokea. Tunnen,
kuinka syvät sisäänhengitykset avartavat, laajentavat ja
huuhtovat. Hitaat uloshengitykset syventävät, tarkentavat,
sekä kiinnittävät kaikkeuteen. Ei ole ollenkaan tavatonta,
että taidemaalari kertoo olevansa koko ajan töissä, unis-
saankin. Yhdyn Martinin ajatukseen: ”Maalaaminen ei ole
maalausten tekemistä, se on tietoisuuden kehittämistä.”³⁶
Ajatusten keskittämisen ja häiritsevien tekijöiden loitol-
la pitämisen mahdollistaa Martinin mukaan mielen eheys
sekä kokonaisvaltaisuus, johon tarvitaan mielenliikkeiden
riittävä hallintaa.³⁷ Mielenliikkeiden hallinnassa auttaa nii-
den kuuntelu ja tunnistus.

Itsensä unohtamisen hetket ovat väkeviä. Vaikka ympä-
ristöön liudentumisen hetket tuntuvat kertovan, ettei var-
sinaista *minuutta* ole olemassa, koen erityisen vahvasti
juuri silloin toteuttavani todellista minuuttani. Puhutaan
sitten zenistä, taolaisuudesta, meditaatiosta, inspiraatiosta,
intuitiosta, flow-tilasta tai vaikka kontemplaatiosta, en näe
itsen unohtuksen näkökulmasta kyseisissä termeissä kuin
vivahe-eroja siinä, mitä ne pohjimmiltaan kokijalleen te-
kevät. Toiset termit painottuvat määrittelyissään enemmän
käytännön toimintaan, toiset mietiskelyyn – yhtä kaikki.
Kyseiset polut ohjaavat kohti totuutta – syvempää, onnel-
lisempaa ja merkitysrikkaampaa elämää – sisäisen äänen
kuuntelun, optimaalisesti järjestäytyneen tietoisuuden sekä
lisääntyneen tarkkanäköisyyden kautta.

³⁶ Martin 1990, 97

³⁷ Martin 1990, 102

Totuudellisuuden etsimisessä ja/tai sisäisen äänen kuuntelussa ulkoa opitut sanat ja kyseenalaistamattomat tavat ajatella, valmiina annetut säännöt, ohjeet ja toisten totuudet, voivat harhauttaa etsijän pahasti. On ymmärrettävästi hankalaa havaita oleellinen ja luopua siitä pikkuhiljaa kerääntyneestä aikuisuuden tuomasta henkisestä lastista, kun ajautuu kyseenalaistamaan kaiken, jopa itse kyseenalaistamisen. ”Kaikkien arvostelmien, mutta erityisesti ennakkoluulojen kyseenalaistamisella on loogisesti katsoen kysymyksen rakenne. Kysymyksen olemus on siinä, että sillä avataan mahdollisuuksia ja vastaaja asetetaan valintojen eteen.”³⁸ Kaikki tällainen herkistyminen, pohtiminen ja ajatusten jalostuminen vaatii rauhan lisäksi ajallista etäisyyttä. On erinomaisen tärkeää muistaa, että ”prosessia ei voi hoputtaa. Asioille tulee antaa aikaa kypsyä omaan tahtiinsa.”³⁹ Eväsoja kirjoittaa, kuinka oikeanlainen asenne on oppimisessa paljon merkittävämpää kuin täydellinen suoritus. ”Opiskelu on ennen kaikkea sydämen sivistämistä, ja se tehdään itseä varten, jotta myöhemmin voi jakaa oppimaansa muille.”⁴⁰

Aasialaisen käsityksen mukaan elinikäinen oppiminen alkaa, ”kun on löydetty todellinen minuus. Tämän jälkeen oppimisen perimmäinen tarkoitus muuttuu. Nyt ihminen ei opiskele enää itseään varten vaan antaakseen muille – –.”⁴¹ Tätä mietittä voi hyvin jatkaa taolaisella näkemyksellä, jossa ajatus opiskelusta ja itsen kehittämisestä muita varten laajenee kaiken olemassa olevan merkityksellisyyteen tässä kosmoksen suuressa kokonaiskuviossa. Jokaisella on

38 Gadamer 2002, 69

39 Eväsoja 2018, 16

40 Eväsoja 2018, 9

41 Itämainen estetiikka 2011; Eväsoja, 16

paikkansa ja tehtävänsä. ”He oivalsivat, että kymmenelätuhannella oliolla oli kullakin kykynsä ja rajoituksensa. Siksi he sanovat: Kun on valitsemista, ei ole kokonaisuutta; kun on vertailua, ei ole täydellisyyttä. Tao ei hylkää mitään.”⁴² Taolaisuuden mukaan, jos elää yhteisen hyvän puolesta, ymmärtäen olioiden erilaisuudessa piilevän viisauden – takertumatta mihinkään – asiat järjestäytyvät kuin itseltään. Tästä kertoo pieni taolainen tarina, jossa Alkusumu opastaa Pilvien Herraa seuraavasti tämän pyytäessä neuvoa sijoiltaan järkköneiden taivaan voimien tasapainottamiseen: ”Ravitse sisintäsi. Kun vain lepää teottomuudesta, niin kaikki kehkeytyy itsestään. Hylkää ruumiisi, jätä aistimukset, unohda, että olet olio toisten joukossa, niin pääset henkesi siteistä, ole tyhjä kuin sinulla ei olisi sielua. Silloin kaikki oliot palaavat siihen mistä ovat lähteneet. Ne palaavat, eivätkä tiedä palaavansa. Tätä salaperäistä ykseyden tilaa ne eivät enää koskaan eläessään menetä. Mutta jos yrität antaa sille nimen ja eritellä sitä, silloin sen menetät.”⁴³

Oman näkemyksen kirkastumiseen ajatellaan päästävän muun muassa zen-mestareiden jakamien *kōan*-harjoitusten avulla. *Kōan*/ *kung-an*/ *koanit* ovat pieniä paradoksaalisia zentarinoita, kysymyksiä ja arvoituksia, joihin ei ole olemassa yhtä oikeaa sanallista vastausta. Niiden tarkoituksena on laittaa aivot heittämään kuperkeikkaa ja saattaa henkilö ajattelemaan itsenäisesti. Mietiskelyn avulla kilvoittelija voi karistaa joutavat ja *harhaiset* ajatukset – erottaa oikean väärästä ja saavuttaa parhaassa tapauksessa ykseyden tilan – valaistumisen. Tässä on hyvä muistaa, että jatkuva valaistuneisuus on mahdotonta, koska ihmisen mieli luo jatku-

42 Zhuangzi 2015, 279

43 Zhuangzi 2015, 142–143

vasti lisää käsiteltäviä esteitä.⁴⁴ Kōaneissa työskennellään suurten eksistentiaalisten kysymysten parissa, kuten: kuka minä olen ja mikä tämä on. Olipa omaa kōaneita jakavaa zen-mestaria tai ei, niin uskoisin näiden samojen kysymysten kuuluvan aika-ajoin liki jokaisen elämään. Kuten myös: mistä tulemme, minne menemme, ja mikä on tehtävämme täällä? Kōanit lienevätkin zenin yleisin harjoitusmuoto.

Saksalaisen filosofi **G. W. F. Hegelin** (1770–1831) mukaan ”taiteen tulee palvella subjektiivista sisäisyyttä, tunnetta, joka henkisyudessaan pyrkii vapauteen omassa itsessään sekä etsii ja löytää sovituksensa vain sisäisestä hengestä.”⁴⁵ Hegelille taiteen päämäärä on paljastaa ja tuoda esiin absoluuttinen totuus aisteja puhuttelevassa muodossa. Hänen käsityksensä taiteesta tai kauneudesta oli hyvin ihmiskeskeinen. Hegelin mukaan huonoimmassakin ihmisen luomassa taideteoksessa on mukana henki, toisin kuin luonnon objektissa. Tämän vuoksi taideteokset ovat Hegelin silmissä luonnon kauneuteen verrattuna korkea-arvoisempia. Hänen mukaansa auringon tapainen luonnon olio on sinänsä yhdentekevä, sillä se ei ole vapaa eikä tietoinen itsestään.⁴⁶ Hegelin ajatukset vaikuttavat olevan suuressa ristiriidassa zeniläisten ajatusten kanssa, joissa erityisen tavoiteltavaa ja kaunista elämän toteuttamista on nimenomaan vapautua minuudesta, tietoisuuden jatkuvasta tiedostamisesta ja tarkkailusta, sekä ihmisyyden nostamisesta minkään muun olevan yläpuolelle. On jännittävää leikitellä utopistisella ajatuksella läntisestä nykymaailmasta, jossa luonnon ja luonnollisuuden arvostus nousisi jostain muusta kuin ihmisen mahdollisuudesta omistaa se omaksi hyödykkeekseen.

44 Tarrant 2008, 17–32.

45 Hegel 2013, 137

46 Hegel 2013, 48–49.

Ilman tätä utopiaa suunta tuntuu olevan kohti dystopiaa.

Kokemusfilosofi Deweyn mukaan ”haluaminen, muistaminen, kuvittelemine ja ajattelu ovat aina sidoksissa ihmisyyhteisöjä määrittäviin kulttuurisiin aikaansaannoksiin.”⁴⁷ Hänen mukaansa ihmisyyhteisöissä esimerkiksi luonnon ympäristön ärsykkeiden synnyttämät kokemukset ovat edellisten sukupolvien muovaamien olosuhteiden ja tapojen peruja. Deweyn mukaan merkitysten muodostumista on hankala jäljittää, koska pidämme niin monia asioita itsestään selvinä. Hän käyttää esimerkkinä vettä, jonka hahmotamme ensisijaisesti sen kautta, millainen rooli sillä on toiminnassamme. Kokemuksemme siitä, kuinka vesi esimerkiksi sammuttaa janomme tai sytyttämämme tulen, ovat avainasemassa laajentaessamme käsitystämme veden vaikutuksesta myös muihin ympäristömme olioihin. Deweyn mukaan ajattelun lähtökohdat ovat aina itse kokemuksessa. Mielenkiintoista on, ettei Dewey Alhasen mukaan puhu vain ihmisistä, vaan hän esittää kaiken elollisen kokevan ympäristönsä vähintäänkin elämää edistävänä tai sitä tuhoavana. Deweyn mukaan tämä, ”jokin on jotakin” -rakenne, on *merkitysten* muodostumisen esiaste, eikä ihmisten ja muiden eliöiden välillä tässä toiminnassa ole kyse kuin aste-eroista.⁴⁸

Dewey erottaa toisistaan käsitteet *mieli* ja *tietoisuus*. Hänen mukaansa mieli on pääsääntöisesti tiedostamattomassa toimiva *elävän ruumiin toimintamuoto*, jonka varassa ihminen prosessoii kokemaansa. Vaikka voimme ajatella kaikkien elävien olentojen olevan yksilöitä omine historioineen ja taipumuksineen, mieleemme ei ole yksilöllinen. Deweyn

47 Alhanen 2013, 107

48 Alhanen 2013, 101–110.

mukaan se on ”jonkin tietyn yhteisön eteenpäin välittämä merkitysjärjestelmä, joka sisältää juuri tuolle yhteisölle ominaisia maailmaa koskevia jäsennyksiä.”⁴⁹ Tietoisuus on hänen mukaansa maailmassa vaikuttava ja alati muuttuva *toimija*, joka työstää ja ratkoo eteen tulevia ongelmia. Tietoisuus ikään kuin herää, voimistuu ja tarkentuu, kun jokin tilanne on epäselvä tai ristiriitainen, ja se vaatii ratkaisua ja ponnistelua.⁵⁰

Meillä ihmisillä on Deweyn mukaan hyvin voimakas tarve pitää kiinni perinteisistä uskomuksista ja halujemme muovaamista mielikuvista. Saatamme hyvin helposti mitätöidä ja sivuuttaa jopa tieteellistä, välittömästä kokemuksesta peräisin olevaa tietoa, jos se ei istu omiin uskomuksiimme. Toki kaikkea ihmisen kehittämää, myös tiedettä, meidän on kyettävä tarkastelemaan kriittisesti. Ongelma piilee siinä, jos emme hyväksy maailman jatkuvaa muutosta, vaan pidämme itsepintaisesti kiinni sellaisista käsityksistä ja ihanteista, ”jotka ovat peräisin ajoilta ennen tieteen ja teknologian tuottamaa luonnonhallintaa. Tämä on johtanut siihen, että vaikutamme muuhun luontoon, ympäristöihimme ja yhteisöihimme ennennäkemättömän voimallisilla keinoilla, jotka ovat yhteensopimattomia ihanteellisimpien päämääriemme kanssa.”⁵¹ Näillä käsityksillä ja ihanteilla Dewey tarkoittaa arkisten tarpeiden tyydyttämisen keinoja, joita tavoitellessamme emme katso nykytodellisuutta silmiin. Dewey on nostanut yhdeksi kokemusfilosofiansa tärkeimmäksi tehtäväksi uudistaa *ihanteellisen* ja *todellisen* jyrkkää erottelua. Hänen mukaansa ihanteellisten asioiden erottaminen todellisesta maailmasta vahvistaa ihmisen ja

49 Alhanen 2013, 115

50 Alhanen 2013, 114–117.

51 Alhanen 2013, 164

muun luonnon keinotekoista erottamista toisistaan.⁵² Jos me ihmiset suuntautuisimme enemmän tai eri tavalla kohti maailmaa, se tarkoittaisi ”radikaalia muutosta ihmisen itselleen muokkaaman ihannetodellisuuden luonteessa ja tehtävässä. – Kun ihmiset valtaa usko aktiivista ja toiminnallista tietoa kohtaan, ei ihannemaailma ole enää etäinen ja erillinen. Se on pikemminkin kokoelma kuviteltuja mahdollisuuksia, jotka innoittavat uusiin yrityksiin ja asioiden toteutuksiin.”⁵³

Deweyta mukailien tällainen mielen avartuminen lisää herkkyyttä, joustavuutta ja luovuutta toimia alati muuttuvassa maailmassa, joka itsessään vaatii jatkuvaa sopeutumista ja vanhojen käytäntöjen uudelleen tarkastelua. Positiivinen uudistuminen ei kuitenkaan ole hänen mukaansa mahdollista, jos henkilö ei ole kykenevä tai halukas kyseenalaistamaan jäykkiä tottumuksia, tai ei ota ajatteluaan tosissaan, vaan alistuu haitallisten auktoriteettien ohjaukseen, jotka sotivat henkilön omaa moraali-/todellisuuskäsitystä vastaan. Vaikka henkilön on otettava kokemuksensa vakavasti, hänen kannattaa tarkastella niitä samanaikaisesti myös kriittisesti. Vain pohtimalla omia kokemuksiaan ihminen voi Deweyn mukaan ”muuttaa toimintansa hallituksi asioiden tutkimiseksi ja saavuttaa tällä tavoin luotettavaa tietoa kokemuksensa kohteista.”⁵⁴ Jos emme opi kokemuksistamme, voimme jopa ”heikentää mahdollisuuksiamme oppia uusista kokemuksistamme vastaisuudessa.”⁵⁵ Kokemuksemme saattavat Deweyn mukaan ”lisätä kovettuneisuutta

52 Alhanen 2013, passim.

53 Alhanen 2013, 166–167

54 Alhanen 2013, 127

55 Alhanen 2013, 123

sekä herkkyyden ja vastaanottavuuden puutetta.”⁵⁶ Jos henkilö urautuu pahasti ajatuksissaan, hän Deweyn mukaan myös supistaa tulevien kokemustensa kenttää niin, ettei saa kokemuksista irti sitä, mitä niillä olisi annettavana.⁵⁷ ”Kokemukset voivat olla myös niin erillisiä toisistaan, että vaikka jokainen niistä olisi itsessään miellyttävä ja jopa jännittävä, niin ne eivät kytkeydy toisiinsa kasaantuvasti.”⁵⁸

Kokemuksista oppiminen ja oman sisäisen totuuden seuraaminen ei yhteiskunnassamme kuitenkaan ole aivan niin yksinkertaista. Toki siihen kannustetaan, jos se samalla palvelee markkinataloutta. Jos yhteiskunnassamme painotettaisiin hyvinvointia sen eettis-moraalisesta aspektista käsin, siihen tuskin sisältyisi pinttynyttä ja epäkelvoksi todettua kapitalistista yhteiskuntajärjestelmää riistotalouksineen, massiivisine materian ja ravinnon ylituotantoineen, ihmis- ja eläinoikeusrikkomuksineen. Luonnonvaroja ei tuhlataisi näin röyhkeästi, vaan luonnon monimuotoisuutta korostettaisiin ja vaalittaisiin nykyistä roimasti enemmän. Tämänhetkisessä maailmassa, jossa elämme, pelkästään se, että tekee *mahdollisimman vähän paha* voi pitää moraalista selkärankaa pystyssä, ja toivoa paremmasta – ainakin tulevasta – huomisesta elossa. Parempaan huomiseen kuitenkin vaaditaan jokaisen osallisuutta. Yhteisiä ongelmia ei voi ulkoistaa syyttämällä toisia. On toisaalta ymmärrettävää, ettei ihminen kykene olemaan solidaarinen ympäristöä kohtaan, kun se ei kunnolla kykene olemaan solidaarinen edes oman lajinsa edustajille. Ja sama toisinpäin: on ymmärrettävää, ettei ihminen kykene olemaan solidaarinen oman lajinsa edustajille, kun sen side omaan sisäiseen (luontoon) on kat-

56 Alhanen 2013, 123

57 Alhanen 2013, passim.

58 Alhanen 2013, 124

kaistu.

Todellista älykkyyttä osoittaa kyky oppia virheistään. Dewey painottaa alati muutoksessa olevan maailman jatkuvaa uudelleenarviointia. Meidän tulee omaksua uutta tietoa, joka vastaa vallitsevia olosuhteita.⁵⁹ Ulkoa opetellulla oikein-väärin tiedolla ei juuri ole virkaa, jos oppia ei kyetä tuomaan käytäntöön. Maailma tapahtuu tässä, kokemuksissamme – ei irrallisina pirstaleina tuolla jossain. Relevanttia teoriaa ei ole ilman käytäntöä, eikä käytäntöä ole ilman kokemusta.

Jos yksilöt ymmärtävät, kuinka maailman eri asiat vaikuttavat toisiinsa käytännön tasolla ja kuinka itse suhteutuu osaksi näitä käytäntöjä, on tiedon omaksuminen aktivoivaa. Deweyn mukaan tällöin myös yksilön kyvykkyys vaikuttaa positiivisesti maailmassa kasvaa, eikä vastuuta siirretä passiivisesti jonnekin itsen ulkopuolelle. ”Paras tapa valmistautua tuntemattomaan tulevaisuuteen on kehittää tämänhetkisen kokemuksen täyteyttä.”⁶⁰ Deweyn sanoin: ”Toimi niin, että nykyisen kokemuksesi merkitys kasvaa.”⁶¹ Luen tämän myös kehotuksena mindfulnessiin.

Deweylle moraalisuus on luovaa toimintaa, joka pohjaa kokemuksellisuuteen. Moraalioppi ja -filosofia auttavat meitä syventämään käsitystämme itsestämme, toisistamme sekä maailman tilasta. Ne tarjoavat meille työkaluja toimintamme kehittämiseen, ja jatkuvaan uudelleenarviointiin. Moraaliset pohdinnat kohdistuvat kysymyksiin, millaiseksi ihmiseksi haluan tulla, ja millaista maailmaa haluan teoillani

59 Alhanen 2013, 137.

60 Alhanen 2013, 149

61 Alhanen 2013, 163

rakentaa. Dewey kritisoi länsimaista modernin maailman kahtiajakoa, jossa esimerkiksi luonto ja kulttuuri on erotettu toisistaan. Tällaisessa maailmassa moraalikäsitteemme ei pääse luonnolliseen tilaansa toimintamme tasolla.⁶²

On kiinnostavaa ajatella, kuinka paljon yleistä moraalikäsitteistämme syötetään meille ulkoapäin ja mikä on hidastamassa tai estämässä sen kritisointia ja uudistusta. Käytäntöiden muuttaminen ei Deweyn mukaan onnistu pelkkien tiedollisten oivallusten kautta, vaan ihmisten täytyy todella *haluta* niitä. ”Rehellinen ja itsepetosta välttävä harkinta tukeutuu mielikuvituksen lisäksi älylliseen päättelyyn.”⁶³ Kyse ei Deweyn mukaan siis ole pelkästä laskelmoivasta ongelmanratkaisusta, vaan ihmisen minuuden ja häntä ympäröivän maailman kehityssuuntien luovasta uudelleen hahmottamisesta.⁶⁴ Lukiessani Deweyn kokemusfilosofiaa en voi olla ajattelematta puhetta zazenin vaikutuksesta yksilön itsetuntemukseen ja sen kyvystä uudistaa moraalialia. ”Kun opimme enemmän itsestämme ja ympäristömme olosuhteista sekä muutoksista, joita toimintamme tuottaa, niin päämäärämme täsmentyvät, korjaantuvat ja kenties jopa muuttuvat kokonaan.”⁶⁵

Onko olemassa totuutta, jonka ydin on jokaiselle elävälle yhteinen?

Kuinka syvälle menneisyyteen on sukeltettava löytääkseen sen, mitä voimme kutsua jaettavaksi todellisuudeksi?

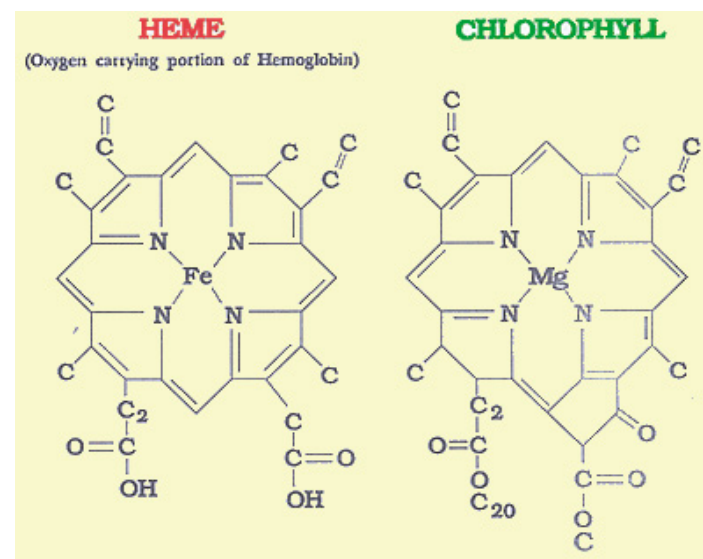
62 Alhanen 2013, 152–159.

63 Alhanen 2013, 159

64 Alhanen 2013, 152–159.

65 Alhanen 2013, 155

Nautin suuresti ihmiseläinten ja kasvien samankaltaisuuden vertailusta. On suorastaan liikuttavaa katsella esitystä, jossa on rinnakkain asetettuna kaaviot hemoglobiinin ja klorofyllin kemiallisista rakenteista. Eläimen veren hemoglobiini muistuttaa kuvassa järkkymättömästi kasvin klorofyllia. Näkyvin ero on se, että hemoglobiinin keskellä oleva rauta on kasvilla magnesium. Nähdessäni ensi kertaa kyseisen kaavioparin koin saavani hyvin konkreettisen tunneyhteyden ihmiseläimen todelliseen alkuperään.⁶⁶

67

Englantilainen luonnontieteilijä **Charles Darwin** (1809–1882) kirjoittaa kuuluisan *Lajien synty* teoksensa epilogissa

66 Suurkiitos korkeasti arvostamalleni Kuvataideakatemian opettajalleni, maalauksen materiaaliopin lehtori Malla Tallgrenille, siitä että hän esitteli minulle tämän kyseisen kaavioparin 2017. Tuo hetki oli minun valaistumiseni.
67 Kuva: Science2be.files.wordpress.com 2012. Wheatgrass_hemoglobin_chlorophyll_molecule

seuraavasti: ”Mitä suuruutta onkaan tässä näkemyksessä, että elämän henki on alun perin puhallettu vain muutamiin tai yhteen ainoaan muotoon, ja planeetan jatkaessa kiertämistä radallaan järkähtämättömän painovoimalain mukaisesti yksinkertaisesta alusta on kehittynyt loputtomasti mitä kauneimpia ja ihmeellisimpiä eliöitä!”⁶⁸ Darwin jolle kasvit olivat eliölajeista kiehtovimpina, piti niitä myös älykkäinä. Darwinin ja hänen poikansa, kasvitieteilijä **Francis Darwinin** (1848–1925) poismenon jälkeen heidän tutkimuksensa kasvien kyvykkyydestä kuitenkin painui unholaan, ja kasveja tutkittiin pitkään vain passiivisena materiana.

Italialainen kasvitieteen professori ja kasvineurobiologi **Stefano Mancuso** (s.1965) puhuu ihmisten ja kasvien suhteesta kaksijakoisena: ”Ihminen on toisaalta hyvin tietoinen siitä, ettei selviytyisi ilman kasveja, ja toisaalta kieltäytyy myöntämästä niille kuuluvaa arvoa ja asemaa maapallolla.”⁶⁹ Mancuson mukaan myös asennoitumisemme kasvikuntaan kohtaan on jämähtänyt ensimmäisten homo sapiens-lajin edustajien tasolle. Kun koetamme kuvata esimerkiksi tammen ominaisuuksia, kykenemme kertomaan sen olevan korkea, kyhmyinen, tuoksuva lehtipuu, joka luo varjon. Jos meitä pyydetään kuvaamaan vastaavasti vaikkapa koiraa, voimme kertoa sen olevan muun muassa älykäs, herkkä, huumorintajuinen, leikkisä, perso sille, tälle ja tuolle ravinolle, jääräpäinen, notkea, iloinen, kestävä, sosiaalisesti lahjakas, vähän säpsy, hellä ja huomaavainen, sekä kiva ja luotettava tyyppi, joka tietää mitä tahtoo.⁷⁰

Mancuso haluaa tutkimuksellaan muuttaa tämän kasvikun-

68 Mancuso & Viola 2017, 28

69 Mancuso & Viola 2017, 19

70 Mancuso & Viola 2017, passim.

taan kohdistuvan näkemysten ja ymmärryksen köyhyyden. 1990-luvusta asti hän on vienyt tutkimusta eteenpäin muun muassa kasvien käyttäytymisen ja älykkyyden saralla. Hänen tutkimuskenttäänsä kuuluvat muun muassa kasvien aistit, oppiminen, muisti, sosiaalinen elämä, parviäly, yhteistyötaidot ja kommunikaatio, myös toisten lajien kanssa. Suurin ongelma, jonka Mancuso on kohdannut julkaistessaan tutkimuksiaan, on ollut hänen käyttämiensä termien vastustus. Sellaiset sanat, kuten *älykkyyys* ja *oppiminen* on kuin varattuja eläimille. Mancusolle termit tuntuvatkin olevan vain tapa välittää tietoa ja siksi toissijaisia. Toisaalta ehkä juuri provosoivien termien käytössä piileekin niiden nerokkuus. On mahdollista, että juuri näiden eläimiin yhdistettävien termien kautta opimme ymmärtämään kasvikunnan arvokkuuden. Ovat termit mitä tahansa, itse Mancuson tutkimustuloksia tiedeyhteisö ei kiistä.⁷¹

Vaikka olemme eläneet kasvien kanssa koko olemassaolomme ajan, ja vaikka alkuperämme on kasvikunnassa, tunnemme sitä heikosti. Kykenemme kohtalaisen helposti ymmärtämään muiden eläinten – joiden selviytymiskeino on verrannollinen omaamme – käyttäytymistä. Eläimillä ravinnon hankinta, puolustautuminen ja lisääntyminen pohjaavat ensisijaisesti liikkeeseen. Kasvien ollessa *sessiilisiä* eli paikoilleen kiinnittyneitä niiden selviytymisstrategia on hyvin erilainen kuin vaeltelevilla eläimillä. Mancuson mukaan kasvilla ”ainoa tapa säilyä hengissä on muuttua tuhoutumattomaksi ja kehittää rakenne, joka on kokonaan toisenlainen kuin eläimillä.”⁷² Kasvit ”hankkivat maasta, ilmasta ja auringosta”⁷³ kaiken elämänsä tarvittavan. Niillä

71 Mancuso & Viola 2017, passim.

72 Mancuso 2018, 10–11

73 Mancuso & Viola 2017, 43

ei ole samanlaisia sisäelimiä komentokeskuksina ja operoijina kuin meillä eläimillä, vaan ne ovat rakenteeltaan modulaarisia. Jaettavina ja uusiutuvina ne vaikuttavat syystäkin toisenlaisilta kuin me eläimet. Jos saalistaja haukkaa kasvista palasen, se ei kuole siihen paikkaan, vaan se voi jopa piristyä pienestä karsinnasta. Eläimiltä tämä ei onnistu.⁷⁴

Mancuso huomioi ihmisen tavan käsitellä itselleen tyypillistä rakennetta muun muassa keksinnöissään seuraavasti. Tietokoneen suunnittelussa ”aivoja edustaa prosessori, jonka tehtävänä on ohjata koneistoa, kiintolevyä, hakumuistia sekä kuva- ja äänitiedostoja... Elimemme on toisin sanoen vain kopioitu synteettisessä muodossa.”⁷⁵ Sama aivokeskeinen rakenne esiintyy Mancuson mukaan lähes kaikessa ihmisen suunnittelemassa. ”Keskiössä on aivot, jotka ohjaavat elimiä ja nämä puolestaan noudattavat aivojen antamia käskyjä.” Hän muistuttaa, että jopa yhteiskuntamme on rakentunut saman ”hierarkkisen ja keskitetyn mallin mukaisesti.”⁷⁶ Koska tällainen keskittynyt ja hierarkkinen malli on hyvin altis erinäisille häiriöille, meidän kannattaa Mancuson mukaan omaksua kasvikunnalta mahdollisimman paljon tietoa kehitellessämme uusia innovaatioita ja tulevaisuutemme toimintamalleja. Kasvien tarjoama luova ja kestävä malli on Mancusonin sanoin ”elävä esimerkki lujuuden ja joustavuuden liitosta.”⁷⁷

Hierarkkisten, muiden elinten toimintoja ohjaavien aivojen sijaan kasveilla on ”useita komentokeskuksia ja verkkomai-

74 Mancuso & Viola 2017, 37–45.

75 Mancuso 2018, 11

76 Mancuso 2018, 11–12

77 Mancuso 2018, 13

nen, melko lailla Internetiä muistuttava rakenne.”⁷⁸ Kasvit ovat hajauttaneet toimintonsa niin ”ruumiinsa” sisällä, kuin ollessaan yhteydessä toisiinsa. Vaikka kasvien modulaarisesta rakenteesta tai toimintaominaisuuksien hajautumisesta ei varsinaisesti voitaisikaan puhua, viitattaessa ihmisen tai eläimen ruumiiseen, en tässä kohta voi olla ajattelematta suolisto-aivoakseli -keskustelua, jonka mukaan suolisto on leikkisästi ilmaistuna *toiset aivomme*.⁷⁹

Suoliston mikrobit, jotka ovat valmistamassa aivoillemme välttämättömiä välittäjäaineita, hormoneja ja rasvahappoja, vaikuttavat niin keskushermoston kehitykseen kuin yksilön käyttäytymiseenkin. Niillä on myös yhteyksiä joihinkin autoimmuunisairauksiin. Hiiritutkimuksessa on lisäksi todettu suolistomikrobiston vaikutukset muun muassa muistiin ja oppimiseen, ahdistuneisuuteen ja kivun aistimiseen.⁸⁰ Kehoissamme olevat miljardit bakteerit, joita ilman elämä ei olisi mahdollista, eivät varsinaisesti ole kiinnostuneita meidän hyvinvoinnistamme. Niiden tärkein tehtävä on toteuttaa omaa itseyttään, ei palvella meitä. Jos kuvittelisimme kehoissamme toimivien bakteerien olevan olemassa vain meitä varten, tai meidän vuoksemme, olisimme edelleen kiinni siinä elähtäneessä ajatusmallissa, jossa ihminen on luomakunnan kruunu ja sen yksinvaltiias. Jotta voimme voida hyvin, meidän tulee pitää hyvää huolta myös ystävis-tämme bakteereista.

Aivan kuten bakteerit, myös kasvit toteuttavat itseyttään. Mancuso toteaa, että tutkittaessa kasvien ominaisuutta hajauttaa toimintonsa on ymmärretty niiden hengittävän,

78 Mancuso & Viola 2017, 11

79 Aivoliitto 2018.

80 Kalliomäki 2018, 203–207.

näkevän, kuulevan, tuntevan ja ajattelevan koko olemuksellaan. Tuo ominaisuus kuulostaa korvaani silkalta mindfulnessilta, tietoiselta läsnäololta. Se kuulostaa samalta tilalta, jossa meidän ihmistenkin kuuluisi luonnollisesti olla ja jossa me aikuiset olisimmekin, ellemme – kuten Martin asian ilmaiseen – olisi päästäneet tuota tietoisuudentilaa hämärtymään yhteiskunnallisten velvoitteiden kerääntyessä päällemme. Kuinka kasvit kykenevät siihen automaattisesti, kun sama luonnollinen toimintamalli on meille ihmiseläimille niin kovin vaativaa? Piileekö syy rakenteidemme eroavaisuudessa? Esimerkiksi juuret, jotka pitävät kasvin (ainakin näennäisesti) paikoillaan, ovat sopeutuneet ratkomaan ongelmia toisella tavalla kuin eläimet. Eläimet ovat erittäin taitavia välttelemään ongelmia sekä siirtymään pois kohtaamansa ongelman luota. Juuret, jotka hajauttavat älynsä laajalle alueelle, kykenevät havaitsemaan ja seuraamaan saamiaan äärimmäisen pieniä vihjeitä muun muassa hapestasta, vedestä, lämmöstä, ravinteista ja esteistä samalla, kun juurten kasvuyöhykkeet (juurimeristeemit) ”säilyttävät juuren kasvun aikana hankitut tiedot ja päättävät juuren kasvun suunnasta.”⁸¹ Juuristo on itsessään satojen miljoonien–miljardien yksiköiden (juurimeristeemien) tarkkaan koordinoitu järjestelmä, jossa yksiköt ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Mancuson mukaan meidän tulee ajatella kasveja enemmän siirtokuntina kuin individuaaleina.⁸² Esimerkiksi ”puu muistuttaa enemmän mehiläispesää tai muurahaiskekoa kuin yhtä yksittäistä eläintä.”⁸³ Voisiko siis ajatella, että ihmisen keskittynyt ja siten kasvien järjestelmään verrattain ahdas keskushermosto ylikuormittuu liian helposti yhteiskuntamme luomien velvollisuuksien alla?

81 Mancuso 2018, 156

82 Mancuso 2018, 151–160.; Mancuso & Viola 2017, 46.

83 Mancuso & Viola 2017, 46

Vaatiiko yhteiskuntamme meiltä jotain, mihin emme rakenteemme puitteissa kykene tarpeeksi hyvin mukautumaan? Mitä kasvimaisia ominaisuuksia meidän tulisi kehittää elämissämme?

Juurten anatominen yhteys toisiinsa ei tutkimusten mukaan vaikuta kuitenkaan olevan kasvin viestintäväylystä tärkein. ”Signaalit, joiden avulla juuret kommunikoivat toistensa kanssa, eivät todennäköisesti kulje kasvin sisällä.”⁸⁴ Koska kasvit ovat erinomaisia erinäisten kemiallisten yhdisteiden muodostajia, arvellaan niiden lähettävän kemiallisia signaaleja toisilleen. Toinen vaihtoehto on kasvien erityinen herkkyys elektromagnetismille. Mancuson mukaan juurimeristeemeissä on runsaasti sähköiseen toimintajännitteen perustuvaa toimintaa, joka muistuttaa eläinten aivojen neutronien käyttämiä sähköisiä signaaleja. Kasvuyöhykkeet, jotka kykenevät keräämään tietoa mitä erilaisimmista muuttujista (kuten muun muassa painovoimasta, paineesta, kemiallisista yhdisteistä, raskasmetalleista, äänen värähtelystä, hiilidioksidin saatavuudesta ja sen puutteesta ja niin edelleen) toimivat parvikäyttäytymisen mallien mukaisesti tutkiessaan maata ja käyttäessään resurssejaan. Parvien (ja muun muassa superorganismien) käytöksessä ilmenee emergenttiä käyttäytymistä, jota parvessa olevat yksilöt kehittävät ollessaan osana parvikokonaisuutta. Parven yksilöt eivät kuitenkaan itsessään omaa kyseisiä parven ominaisuuksia. Yksinkertaisten sääntöjen avulla parvi kykenee suorittamaan yhtenä kollektiivisena kokonaisuutena monimutkaisiakin operaatioita. Tällaisen kollektiivisten käyttäytymismallien vahvuus piilee siinä, ettei niillä ole laskenta- tai viestikeskusta, niin sanottua komentokeskusta.

84 Mancuso & Viola 2017, 161

Luonnossa yksittäisistä osasista muodostuvat demokraattiset yksiköt ovat kaikkein vahvimpia ja tehokkaampia.⁸⁵ Tämä on kuin buddhalainen näkemys minästä, joka koostuu monesta osasta, mutta sen perusolemus ei ole yhdessäkään sen osassa.

”Jos määrittelemme älyn kyvyksi ratkaista ongelmia, ei ole mahdollista määrittää minkäänlaista keinotekoisia porrasta, jonka yläpuolella äly ilmaantuu ja jonka alapuolella on vain tahdottomia eliöitä, olentoja, jotka vastaavat ympäristön ärsykeisiin vain automaattisesti.”⁸⁶ Mancuson sanoin: ”Aivoissa ei ole taikaa eivätkä ne yksin pystyisi tuottamaan mitään. Muualta ruumiista saapuvat tiedot ovat siis olennainen edellytys sille, että aivot pystyvät tuottamaan minkäänlaisia älykkäitä vastauksia.”⁸⁷ Jään miettimään kuinka käytännön tasolla voisimme ihmisinä koettaa lähestyä kasvien tapaa selviytyä, mukautua ja elää elämää, jossa olisimme niin lajina kuin yksilöinä parhaimmillamme, eli luonnollisimmillamme.

Nostan yhdeksi väyläksi ajatuksen zen-harjoitteista, jotka tasa-arvoisuuden ymmärryksellä purkavat hierarkkisia valtarakenteita. Zeniin ei kuulu ns. komentokeskusta, egoa tai muuta johtajaa. Ajattelen zenin kaikkialla olevana ja kaiken yhteen sitovana verkkona ja järjestyksenä. Ymmärrän zenin myös erityisenä tajunnantilana, jossa aivan kaikki mitä kuvitella saattaa tuntua olevan paikoillaan. Zen – kun äärettömän mieli näkee tämän kaikkeuden järjestyksen erinomai-

85 Mancuso & Viola 2017, 158–162.; Mancuso 2018, 159–165.

86 Mancuso & Viola 2017, 148

87 Mancuso & Viola 2017, 155

sen kirkkaasti.⁸⁸ Zenissä myös keho toimii tehtävässään kuin automatisoituna, ilman mielen älyllistävä analyysityyttä. Tulevaa ei suunnitella pitkälle etukäteen eikä mennyttä jäädä murehtimaan. Jokainen tehtävä valinta on sisältään puhdas ja hyvä. Tällaisissa täydellisissä flow-maisissa zen-hetkissä aika tuntuu pysähtyvän tai katoavan. Jos koettaa jälkikäteen selvittää tai rationalisoida tuollaisen venytetyn kirkkaan välähdyksen alkuperää, se ei suostu näyttäytymään. Logiikkaa voi vain arvailla. Tämän vuoksi zenin todellisuutta ja merkityksellisyyttä on helppo kyseenalaisistaa jälkikäteen.

Aasialaisessa filosofiassa ajatellaan, että muoto vapauttaa mielen. Ajatus toistosta on ehdottoman tärkeä muun muassa matkalla kohti zen-mestaruutta. Asioita harjoitellaan kurinalaisten sääntöjen avulla niin kauan, ettei toimitettavia tehtäviä tarvitse ajatella. ”Oppiminen tapahtuu havainnoinnalla, tekemällä ja toistamalla”⁸⁹. Tarkkojen sääntöjen seuraamisen yksi tärkeimmistä merkityksistä on poistaa kaikki turha. Uskotaan, että näytetty esimerkki toimii parempana opettamisen välineenä kuin sanoilla selittäminen. Silloinkin, kun harjoiteltu asia tulee kuin selkäytimestä ja suoritus on täydellisen moitteeton, jopa häikäisevä, suurinkin mestari palaa lähtöpisteeseen – aloittelijan mieleen. Zen-mestaruus ei tarkoita staattista tilaa, vaan se on jatkuvassa muutoksessa. Mestarin on kyettävä vapautumaan ”minuuden mielikuvasta ja mielen sekä fyysisen ympäristön asettamista rajoituksista”⁹⁰ yhä uudestaan. Tällaista mielen kultivoi-

88 Laulu: ”Silmänräpäyksessä näet äärettömän ikuisuuden, ikuisuuden kaikki ilmiöt ovat tässä hetkessä. Joka käsittää, että tämä hetki on silmänräpäys, käsittää myös, kuka tämän hetken käsittää.” Wumen 2011, 90

89 Itämainen estetiikka 2011; Eväsoja, 29

90 Itämainen estetiikka 2011; Eväsoja, 28

mista voidaan harjoitella muun muassa erinäisten taiteen harjoitusten tai vaikka kotiaskareiden avulla. Kunhan muodon hallinta on riittävää, zen-mestariksi tulevan on oltava riittävän rohkea luopuakseen ”sääntöjen tarjoamasta turvasta ja uskaltaa nousta opettajaa vastaan. Kyseenalaistaa vallitsevia totuuksia.”⁹¹ Buddhalaisuudessa tällaista irtautumisen tilaa kutsutaan valaistumiseksi – ”tyhjyydeksi, jossa saavutetaan täyttymys.”⁹² Se on meditatiivinen, pohdiskeleva tila, jossa yksikään tuleva ajatus ei riko kokonaisuutta vastaan. ”Ajatukset tulevat ja menevät, ja mieli pysyy vapaana ajatusten virralle.”⁹³ Se on intuitiivista olemisen ja jatkuvan muutoksen synteessin ymmärrystä.⁹⁴

Toiston kautta tehtävien tarkkojen sääntöjen noudattamisen on tarkoitus osoittaa, kuinka ne vapauttavat mielen avoimemmille oivalluksille ja herkemälle huomiokyvylle pikemmin, kuin sitovat sitä. Mielen harjoittamisen tarkoitus on saattaa ”tiedostettu ja tiedostamaton tasapainoiseen yhteistoimintaan ihmisessä.”⁹⁵ Toiston kautta tapahtuvan tekniikkaharjoituksen on tarkoitus päästä toimintaan, joka nousee suoraan tiedostamattomasta. Taidemaalauksen tapauksessa voisi ajatella, etteivät maalari ja maalaus ole kaksi erillistä ilmiötä vaan muodostavat yhden ainoan todellisuuden. ”On lopetettava asioista mieltä oleminen ja annettava kaiken vain olla.”⁹⁶ Jotta tällainen on mahdollista, on maalarin oltava vapaa omasta minästään. Harjoitusvälineet toimivat mielen harjoittamisessa tällöin vain tekosyinä

91 Eväsoja 2018, 192

92 Itämainen estetiikka 2011; Eväsoja, 29

93 Itämainen estetiikka 2011; Eväsoja, 29

94 Itämainen estetiikka 2011; Eväsoja, 28–30.

95 Herrigel, 2008, 5

96 Kôdô 2016, 59

ja apuvälineinä.⁹⁷ Sanotaankin, ettei yhtä oikeaa tai ainutta tapaa tähän valaistuneeseen minättömyyden tilaan ole, vaan jokaisen oppilaan täytyy ”harjoittaa taidettaan, kunkin omaansa.”⁹⁸ Takertumisista seuraa ongelmia – jopa ”oivallettuaan on päästettävä irti oivalluksesta.”⁹⁹

Tulkitsen buddhalaisessa tussimaalauksessa usein näkyvän ympyrän kuvastavan palaamista aloittelijan mieleen. Tässä usein avoimeksi jätetyssä ympyräkuviassa sivellin kiertää kehän melkein kokonaan. Katse ja mieli viimeistelevät ympyrän kokonaisuuden, jättäen ”epä”täydellisyydessään liikkumavaran sitä tarkastelevalle. On hyvin inhimillistä, että mitä pidempään asioita on harjoitellut, sitä vaikeampaa aloittelijan puhtaaseen mieleen on palata. Alkuun palaamisesta ja toistosta tulee mieleen japanilaisen kalligrafian merkki, numero 1. Se on yksi vaakasuora viiva, jonka sivellin vetää vasemmalta oikealle. Päästäkseen harjoituksensa edes aloittelijan tasolle tätä yhtä viivaa – jonka alun on oltava jämällä, vartalon keskellä on oltava energinen ja vahva, ja päätöksen on oltava päättäväinen¹⁰⁰ – voi joutua harjoittelemaan vuosia. Eväsoja kertoo japanilaisesta ajatusmaailmasta: ”Oppimisessa yksinkertaiset asiat ovat kaikkein vaikeimpia ja niihin tulisi palata aina uudestaan ja uudestaan, sillä yksinkertainen muoto paljastaa armotta virheet, ei ole mitään millä verhota osaamattomuuttaan.”¹⁰¹ ”Toisto on voimavara, se takaa oppimisen.”¹⁰² Kun muodon eli perusteet ja säännöt omaa täysin, siitä tulee Eväsojan

97 Herrigel 2008, 5–54.

98 Herrigel 2008, 49

99 Kôdô 2016, 59

100 Haatanen 2018, Japanilainen ajattelu

101 Eväsoja 2018, 11

102 Eväsoja 2018, 20

mukaan ”yhtä luonnollista kuin hengitys.”¹⁰³ ”Harjoitus on vapautumista päänäpintymistä.”¹⁰⁴

Toistaessani mekaanisesti maalausteni yksinkertaista kuviota, ajauduin miettimään: mikä riittää, mikä on tarpeellista, mikä on ylimääräistä. Kysymykset eivät koskeneet kauaa vain maalausteni ilmettä vaan myös asennetta, jolla niitä tein, ja miten ajattelin elämästäni ylipäänsä. Mietin kuinka vähentämällä ylimääräistä voi päästä lähemmäs jotain oleellista ja merkityksellistä? Kuinka kaikkeus ylipäänsä ilmenee tyhjyydessä? Zenbuddhalaisen ajatuksen mukaan materiaalisessa niukkuudessa eläminen kääntyy mielen rikkaudeksi.¹⁰⁵ Jos ihminen ”suree puutetta puutteena ja epäonnistuessaan epäilee itseään ja kykyjään, kuvastaa se silkkaa sydämen köyhyyttä”.¹⁰⁶ Kun maalausteni äärellä kysyin jälleen kerran itseltäni, mikä on riittävää, mikä on tarpeeksi tuomaan esiin sen, mitä itse pidän oleellisena, vai ovatko teokseni sittenkin yleisölle liian vaatimattomia ja yksinkertaisia, sain zeniläisestä ajatusmaailmasta rohkaisevan vastauksen: ”Jos tyylijajusta ei tule hyvin hienostunutta, silmät hakevat vain kaikkea värikästä ja näyttävää. Jos kyse on pelkästä ihmisten mielenkiinnon herättämisestä, kyse ei ole yhtään mistään.”¹⁰⁷

Japanilaista sanaa *wabi* tulkitaan vaihtelevasti ”epätovi-vo, karu, köyhä”¹⁰⁸. Tällä hetkellä minua kiehtovat wabin määritelmät nimenomaan estetiikan näkökulmasta käsin.

103 Eväsoja 2018, 12

104 Kôdô 2016, 80

105 Itämainen estetiikka 2011; Eväsoja, 40.

106 Eväsoja 2018, 62

107 Kôdô 2016, 80

108 Eväsoja 2008, 25

Vaikka länsimaisen ihmisen korvaan wabi-termillä olisikin ankea merkitys, japanilaiselle se tarkoittaa karuudessa ilmenevää ylellisyyttä – korutonta ja riisuttua kauneutta, ajan patinan tuomaa harkittua huolimattomuutta ja luonnonmukaisuuden tuomaa karkeutta.¹⁰⁹ Wabin rinnalla kulkee usein toinen termi, *sabi*, ”surumielinen, syrjäänvetäytyvä”.¹¹⁰ ”Japanilaiset esteettiset termit eivät sellaisenaan kuvaa kauneutta kohteessa, vaan pikemminkin tiettyä tunnelmaa tai mielentilaa, joka tietyissä tilanteissa ja tietyn esteettisen kokemuksen kautta saa kokijassa aikaan mielihyvää tuottavan elämyksen, joka tekee kohteesta ihailtavan.”¹¹¹ Esimerkiksi ajan patinasta japanilainen voisi sanoa: ”sabin kauneudessa on hiljaista luopumista, jossa korostuu elämän katoavaisuus.”¹¹² Näen asenteessa suuren armon, johon kenen tahansa on hyvä kääntää katseensa. ”Luonnollisuus ilmentää kauneutta luonnossa – ei luonnon kauneutta.”¹¹³

Voidakseen liittyä syvällisesti yhteen maailman kanssa tarvitaan herkkyyttä sekä valppautta. Jotta voimme todella tarttua havaintoihimme, meillä on ensin oltava vakaa yhteys sisäisyyteemme, todelliseen itseemme. On annettava sisäisyyden nousta esiin ja hyväksyttävä se täysin. ”Buddhan opetuksessa on kyse loppujen lopuksi vain siitä, kuinka me kykenemme selkiyttämään oman itsemme ja tulemaan toimeen sen kanssa. – Ongelma ei ole ihmisen ymmärryskyvyssä – buddhan oppi on yhtä kuin meidän jokaisen oma todellinen luonteemme. Tästä syystä jokaisen on hyvä

109 Eväsoja 2008, 25 & 2018, passim.

110 Eväsoja 2008, 25

111 Eväsoja 2008, 25

112 Eväsoja 2018, 102

113 Eväsoja 2008, 24

lopettaa kaikenlainen teeskentely.”¹¹⁴ Aitoja korukiviä tunnistaessa etsitään kivistä muun muassa sulkeumia, eräänlaisia epäpuhtauksia.¹¹⁵ Rauhan tekeminen itsen rajallisuuden ja puutteellisuuden kanssa on ehdottoman tärkeää. Virheet, jotka itämaisien käsityksen mukaan kuuluvat olennaisena osana inhimilliseen elämään ovat ”mahdollisuus uuteen – eräänlainen oivalluksen esiaste.”¹¹⁶ Osaltaan ne ruokkivat myös improvisaatiokykyä sekä luovuutta.

Vaikka elämä on suuri ihme itsessään, voi eliön, itsenkin, ajatella myös aineena, kasana järjestäytyneinä atomeja. Elämän kopioidessa itseään tapahtuu paljon myös epätarkkaa kopioitumista. Kopiointivirheet ovat itse evoluution mahdollistajia. Ilman näitä kopioinnissa tapahtuvia muutoksia – mutaatioita – ei synny sopeutumista muuttuviin olosuhteisiin. Järjestelmä muistuttaa minua Deweyn mallista, jossa henkilö omaksuu yhteisöltään tapoja. Aivan kuin yhteisöstä kriitikittömästi omaksuttuja käytösmalleja voi joko kopioida/siirtää omassa käytöksessään eteenpäin, ne voi myös kyseenalaistaa ja muuttaa. Kun yksilö tekee virheen, ollaan myös uuden oppimisen rajapinnalla.

Viihdytän itseäni ajatusleikillä, jossa ihmisen sanotaan olevan kompleksinen kivi, koska se on tehty raudasta, mangaanista ja kuparista. Jos olemme noita kompleksisia kiviä ja kun materiaali tietää oman järjestyksensä ja elämäntehävänsä toteuttamalla sitä olemassaolossaan ja geologisessa kierrossaan, niin miksi ihminen siltikin problematisoi elämäntehävänsä? Tämä meidän ihmisten älykäs elämämme kykenee tekemään kaikesta niin kovin vaikeaa. ”Buddhan

114 Kôdô 2016, 59

115 Suomen korukivet 2017, passim.

116 Itämainen estetiikka; Eväsoja, 17

viesti on, että dharma¹¹⁷ ei viime kädessä, lopullisessa muodossaan ole ajattelun avulla oivallettavissa, mutta jotta ihmiset voisivat päästä tämän perustavanlaatuisen oivalluksen äärelle, buddhat opettavat heitä kaikin mahdollisin keinoin, myös vertauksin ja symbolein eli ajattelun avulla.”¹¹⁸ Zenin yksi ydinsanomista on kuin suoraan intuitiosta väitelleen Raamin puheista: ”Tiedät jo tämän, kunhan unohdat, ettet tiedä.”¹¹⁹ ”Ihmiset kaipaavat usein asioille selityksiä ja etsivät pulmiin monimutkaisia vastauksia.”¹²⁰

On pysähdyttävä,
katsottava tarkkaan,
mentävä lähelle ja pysyttävä aloillaan,
eläydyttävä.
On mentävä niin lähelle, että pääsee sisälle
kätkeytyyn kauneuteen,
tuntemaan yksinkertainen ja karu – luonnollinen vilpittömyys, jossa totuuksien välisiä eroja ei tarvitse terävin kynsin puolustaa.
Erillisyyksien muuttuu harhaksi, kun omat rajat tunnistaa ja sitten unohtaa.

Kun maalarille annetaan ohjeita bambun maalaamiseen *Zen ja jousella ampumisen taito* -kirjassa, sanotaan eläytymisestä ja kohteelta itseltään oppimisesta seuraavaa: ”Tarkkaile bambua kymmenen vuotta, muutu itse bambuksi, unohda sitten kaikki ja – maalaa.”¹²¹ Zen tähtää välittömään koke-

117 Dharma tarkoittaa yksinkertaistettuna kaikkia Buddhan opetuksia. Sillä viitataan mm. luonnonjärjestyksen oivaltamiseen, sekä tämän järjestyksen mukaan hyveellisen elämän elämistä.

118 Kôdô 2016, 19

119 Wumen 2011, 14

120 Eväsoja 2018, 178

121 Herrigel 2011, 92

mukseen. Asioiden todellinen merkitys ei paljastu ”vain kirjoja lukemalla, ne tulee itse fyysisesti kokea”¹²² asioiden omilla ehdoilla. Spekulaatio on zenissä toissijaista. Harjoitettaessa tietoista läsnäoloa on hyvä pitää ”kasvun suunnat avoimina”.¹²³ Tällaista tiedon/näkemyksen kartuttamisprosessia jatkuvan havainnoimisen ja eläytymisen kautta voi mielestäni kutsua länsimaisella termillä *hermeneuttinen kehä*, jonka saksalainen filosofi **Hans-Georg Gadamer** (1900–2002) kehitti nykyiseen muotoonsa.

Vaikka Gadamer viittaakin hermeneuttisella kehällä erityisesti tekstien tulkintaan¹²⁴, valjastan tämän oivallisen ymmärryksen ja tiedon karttumisen menetelmän fenomenologiseen kontekstiin, jossa asioita ja tapahtumia tarkastellaan sellaisena kuin ne tietoisuudelle ilmenevät. Käsitän hermeneutiikan eräänlaisena tulkinnan taitona, jossa pyritään eläytymisen avulla ymmärtämään merkityksiä. Hermeneuttinen kehä taas puolestaan on ”tutkimusmenetelmä, jossa ymmärrys tutkimuksen kohteesta syvenee vähitellen.”¹²⁵ Jotta merkityksen ymmärtäminen on mahdollista, on kohteesta Gadamerin mukaan oltava jonkinlainen esiymmärrys. Esiymmärrys juontaa hänen mukaansa aina perinteestä, jolloin tulkitsija on historiansa (perittyjen tapojen ja ajatusten) vuoksi osa suurempaa kokonaisuutta. ”Tulkitsijan nykyhorisontti ei ole koskaan riippumaton perinteestä, sillä se on voinut syntyä vain perinteen kautta. Se kuitenkin muuttuu alituisesti, sillä tulemme jatkuvasti tietoisiksi ennakkoluuloistamme ja asetamme niitä koetuksel-

122 Eväsoja 2018, 192

123 Alhanen 2013, 162

124 Nikander 2002, 65

125 Tieteen termipankki 2020, Hermeneuttinen kehä

le.”¹²⁶ ”Ymmärtäminen alkaa nimenomaan siitä, että jokin asia puhuttelee meitä. Tämä on hermeneuttisen tarkastelun ensimmäinen edellytys.”¹²⁷ Jos jokin asia puhuttelee, se myös sisältää ennakkoluuloja ja -käsityksiä. Hermeneuttisessa tarkastelussa nämä ennakkooajatukset tulee kyetä kyseenalaistamaan, jotta ennakkooajatuksemme eivät kahlitse ajatteluamme. Näin ollen hermeneuttisessa kehässä kyse ei ole vain tutkittavasta kohteesta kertyvästä ymmärryksestä, vaan siihen liittyy aina tulkitsijan muuttuva ymmärrys hänen omasta olemassaolostaan.¹²⁸

Hermeneuttisessa kehässä kohteesta saatava ymmärrys ei ole lineaarinen prosessi, vaan kokonaisuus ymmärretään osiensa/yksityiskohtien kautta samalla, kun osat ymmärretään kokonaisuuden kautta. Siinä merkitysten tulkinnat synnyttävät uusia merkityksiä, joita tulkittaessa synnytetään uusia merkityksiä ja niin edelleen. Kehässä kulke-
misen liike jatkuu loputtomiin, ja se onkin dynaamisesti spiraalissa kiertävä, alati muuttuva ja itseään korjaava prosessi, jonka jokaisella kierroksella ymmärrys yksityiskohtien ja kokonaisuuden välillä syvenee.¹²⁹ ”Tulkitsijan horisontti laajenee hänen edetessään hermeneuttisessa kehässä. Lopulta hän pääsee yhtenäiseen tulkintaan tutkimuksensa kohteesta. Tätä tapahtumaa Gadamer nimittää horisonttien sulautumiseksi”¹³⁰.

Hermeneutiikkaa pohtinut saksalainen filosofi **Martin Heidegger** (1889–1976) sanoo aiheesta innostavasti: ”Kehää

126 Nikander 2002, 65

127 Gadamer 2002, 69

128 Nikander 2002, 64–65.

129 Nikander 2002, 64–65.

130 Nikander 2002, 64

ei saa latistaa pitämällä sitä vangitsevana kehänä, josta ei pääse ulos, vaikka vankeus tässä kehässä ehkä suvaittaisiinkin. Kehässä piilee nimittäin kaikkein alkuperäisimmän tietämisen mahdollisuus.”¹³¹ Heideggerille hermeneuttisen tarkastelun huipentuma on kehän ”ontologisesti positiivinen merkitys. – – Oikean tulkinnan on vältettävä mielivaltaisia päähänpälkähdyksiä ja huomaamattomia, totuttuja ajattelukaavoja, jotka rajoittavat tulkintaa. Oikeassa tulkinnassa tarkastelu on suunnattava *asioihin itseensä*.”¹³² Minua viehättää Deweyn ajatus *sameasta tietoisuudesta*, jonka mukaan ”merkitykset alistuvat jälleenrakentumiselle epämääräisessä suunnassa, ja se muuttuu selkeäksi jonkin ratkaisevan merkityksen noustessa esiin.”¹³³

Mutta mikä vika on noissa Heideggerin mainitsemisissa mielivaltaisissa päähänpälkähdyksissä? Eivätkö juuri ne päälkähdykset kuulu alueeseen, jossa uudet ideat, keksinnöt ja taide syntyvät? Eivätkö päähänpälkähdykset juuri ole rikkomassa noita Heideggerin karsastamia totuttuja ajatuskuvioita – olemalla vanhan kopioinnissa niitä mutaatiomaisia epätarkkuuksia, jotka mahdollistavat muutoksen, liikkeen ja luovuuden – tarttumalla asiaan aivan uudesta kulmasta? Taidan ajatella päähänpälkähdyksistä toisin kuin Heidegger, tai sitten vain takerrun epäkohtaan vastoin parempaa ymmärrystä. Oli niin tai näin, näen päähänpälkähdyksien potentiaalin niiden nostaessa esiin muun muassa tietoa, joka helposti jää huomiotta. Ajattelen päähänpälkähdyksiä intuition muotona – työkaluna, joka kuuluu monen luovan keksijän, uudistajan sekä taiteilijan välineistöön. Uskon mielivaltaisten päähänpälkähdyksien kykenevän antamaan

131 Gadamer 2002, 67

132 Gadamer 2002, 67

133 Alhanen 2013, 118

tarkasteltavasta kohteesta siihen kätkeytyntä tietoa, purkamalla jäykän rationaalisen ajattelumme luomia uria. Ideat, jotka tuntuvat vain tupsahtavan päihimme, ovat hetkittäisiä ja kirkkaita kiteymiä kokemuksistamme ja ajatusistamme, sisältäen myös perintöä meitä edeltävistä elämästä. Ne ovat joukko irrallisten havaintojen tiivistymiä, jotka löytävät yhteisen järjestyksen, muodostaen osiaan suuremman merkityksen/kuvion. Mielivaltaisia (eettisesti hyveellisiä) päähänpälkähdyksiä tulee mieluummin juhlistaa kuin painaa vakan alle.

Ajatusten vaeltaessa on hetkiä,
jolloin välähdykset näkyvät selvästi.
Silloin myös se, mikä ei näy, on tässä –
kourissa tuntuvana todellisuutena.
Ideoiden palasia voi yhdistellä mielin määrin, ristiin rastiin.
Kysymys kuuluu, kuinka tehdä oikea valinta, jos jokaisessa
vaihtoehdossa on potentiaali.

Eräänä aamuna työhuoneeni ikkunalaudalla oleva tyhjä ruutuvihko kiinnitti huomioni. Samassa halusin koettaa tehdä lapsuuteni keskittymisharjoituksen, jossa tuli piirtää samanlainen viiva sivun jokaiseen ruutuun. Keskittyminen oli helpompaa kuin lapsena, joten sivu ja aukeama täyttyi huomaamattani. Aloin varioimaan viivoja, niiden suuntia, värejä, pituuksia, rytmityksiä ja kaarevuuksia. Käsillä oleva piirros herätti idean seuraavasta. Piirroksia syntyi ja sivut kääntyivät. Kuva-aiheiden/kuvioinnin muuttuminen toiseksi oli kuin lajin evolutiivista kehitystä. Keksinkin itselleni sääntöjä aina seuraavaa piirrosta varten. Päätin ensin mitä muotoa/kuviota alan toistamaan, ja jatkoin sitä, kunnes sivu oli täysi. Tärkein sääntö oli pitää kuvio yhtäläisenä sivun alusta loppuun saakka. Keskittymiseen tulleet katkot, aja-

tuksen harhailu tai sen pakottaminen, sekä Tuuve-koiran haukahdukset näkyivät välittömästi jäljessä jonkinlaisina murtumina tai virheinä. Vaikka nämä virheet ärsyttivät, huomasin pian näiden poikkeamien tuovan piirroksiini tason, jota ilman niistä puuttuisi jotain oleellista – lämpöä. Myös tärkeä käsi sekä mieli, hengityksen rytmi, jopa pulssi näkyivät jäljessä. Tekijän ruumis on läsnä paperille jäävässä jäljessä, kosketuksessa. Virheet muistuttivat elämästä ja sen paljastumisesta. Vaikka poikkeamat alkoivat näyttämään piirroksien koruilta, en ruvennut tekemään niitä tahallisesti. Minun ei tarvinnut – ja hyvä niin. Piirsin taukoamatta monta kymmentä piirrosta. Jatkoin näiden piirrosten tekemistä joitain viikkoja. Tuo äärimmäisen yksinkertainen sääntö piirtää toistuvaa kuviota sivu täyteen oli vaivuttanut minut kuin hypnoottisen hurmion tilaan, josta en halunnut pois.

Piirrosten tekeminen tuntui tärkeältä, ja ennen kaikkea se oli äärimmäisen hauskaa. Ehkä se tuntui niin äärettömän tärkeältä juuri siksi, että se oli niin hauskaa. Nauroin äänen joillekin piirroksilleni. Se nauru tuntui samanlaiselta puhtaalta ja vilpittömältä riemulta kuin lapsena ollessani jatkuvasti yllättyneenä siitä, mitä kädessäni ollut kynä eteeni paljasti. Piirtäessäni sivujani tiedostin, etten tiedä yhtään mitä teen. Tiesin etten osaisi selittää tai kontekstualisoida tekemääni lainkaan. En välittänyt konteksteista – käsissäni oli jotain, joka pulppusi sanattomana suoraan sisältäni. Vaikka iloitsin suuresti piirroksistani, pidin työhuoneeni ovet visusti kiinni. En halunnut näyttää piirroksia ensinkään. En halunnut koko tilaan ainoatakaan ilmettä tulkittavaksi. En yhtään ainutta sanaa, joka yrittäisi järjeistää tai raamittaa tekemistäni. Halusin perustella tekemiseni ensin itselleni ja vahvistaa oikeuttani tietämättömyyteen vain sen

vilpittömän riemun avulla. Piirtäessäni tunsin tekeväni jotain kertakaikkisen oikeaa – koskevani jotain autenttista, jotain, joka tuntui pyhäältä. Samalla myös määritin uudelleen omia kadonneita ääri viivojani. Tästä tulee mieleeni sitaatti, jossa Kôdô kutsuu ”uskonnolliseksi elämäksi sitä, kun ihmisen toimii esimerkillisen hienosti siellä, missä muita ihmisiä ei ole tarkkailemassa. Itse on tällöin läpinäkyvä itselleen. Ihmisten katseiden tavoittamattomissa eletään omaa todellista, itsestään selvää elämää.”¹³⁴

Tarkastellessani piirroksia jälkikäteen niistä nousivat esiin erityisesti kuviot, jotka synnyttivät liikkeen tuntua, optisia illuusioita. Tuolloin tunsin, kuinka piirrosten kuviot vetivät minut sisään. Kuviot uivat nopeasti myös maalauksiini. Mitä enemmän tämän tyylistä kuviointia tein ja mietin, sitä enemmän se synnytti merkityksiä muun muassa rytmisyydestä, toistuvuudesta, syklistä, kehollisuudesta, immateriaalisuudesta, harhoista, fysiologiasta ja psykologiasta, biologiasta, historiasta, mantrasta, rajoista, pinnoista ja niiden läpäisemisestä. Erityisesti minua kiinnosti/ta se, kuinka kaksiulotteisella pinnalla näkyy illusiona kolmas taso – maalauksen kokemuksellisuus, jossa aineettomuus näyttäytyy aineessa; kuinka liikkeen tunnun voi saada näennäisen pysähtyneeseen maalaukseen. Kuin maalauksessa oleva värinä/liike, siirtyy optisen harhan ja silmän liikkeen kautta keholliseksi tuntemukseksi.

Etsiessäni tietoa optisista illuusioista törmäsin sattumalta Googlen kuvahaussa opinnäytetyöni maalauksissa esiintyvään kuvioon. Sillä on nimi: *Ehrensteinin illuusio*. **Walter Ehrenstein** (1899–1961) oli saksalainen psykologi,

134 Kôdô 2016, 47

joka oli perehtynyt kokeelliseen havaintotutkimukseen, gestalt(hahmo)-psykologiaan ja kokonaisvaltaiseen psykologiaan. Optiseen illuusioon perustuva ornamenttikuvio oli osa hänen tutkimustaan. Saksankielinen sana *Gestalt* tarkoittaa hahmoa, muotoa ja kokonaisuutta. Suomen hahmoterapia ry:n sivuilla esitellään gestalt-terapia interaktiivisena ja vuorovaikutuksellisenä psykoterapian suuntauksena, joka painottaa yksilön *tässä ja nyt* -kokemusta. Gestalt-teoriassa ajatellaan, että kokonaisuus on aina enemmän kuin vain osiensa summa. Hahmoterapiassa pyritään tiedostamaan puheellisen ilmaisun lisäksi myös välittömien havaintojen, kehollisten tuntemusten, ajatusten ja tekojen merkityksiä ja yhteyksiä. Keho ajatellaan väylänä omiin tunteisiin sekä mieleen. Kokonaisvaltaisessa hahmoterapiassa tunnustetaan ilmiöitä yhteen kutova verkkomainen rakenne sekä ilmiöiden keskinäinen riippuvuus toisistaan, oli kyse sitten yksilön sisäisestä tai ulkoisesta maailmastaan.¹³⁵

Maalausteni kuvioinnilla ja Ehrensteinin illuusiolla on yhteistä niiden verkkomainen mutta solmukohdiltaan avoin kuvio, joka hämää silmää linjojen ja kontrastien osalta niin, että linjojen väliset aukot näkyvät todellisuutta vaaleampina. Näyttää kuin pohjalta nousisi ympyröitä katsojaa kohti. Kontrastit ja samansuuntaiset kuviot muodostavat linjoja, mikä harhauttaa silmää näkemään jotain, mitä kuvaan ei ole lisätty.¹³⁶ Maalauksissa jokin kirjaimellisesti loistaa pois-aolollaan, ja se sama puuttuva jokin nousee maalausteni yhdeksi tärkeimmistä elementeistä. Asioiden välisen yhteyden saavuttamisen merkityksellisyys korostuu.

¹³⁵ Suomen Hahmoterapia ry.; Lehar 2003, passim.

¹³⁶ Lehar 2003, 423.

Vaikka itse näkisin maalausteni kuviot niitä haluavilla silmillä kuinka selvinä tahansa, en voi etukäteen olla täysin varma, näkevätkö muut ihmiset samoin, muodostuuko yhteys. Ympyrät eivät ilmesty, jos maalauksille ei anna mahdollisuutta toteutua. Maalausten voi ajatella olevan siinä mielessä vaativia, että ne odottavat katsojalta läsnäoloa. Kaikkien maalausten sisäinen logiikka ei ole yhtäläinen, eikä keskenään yhtä helposti saavutettavissa. Tästä johtuen sama silmien ”asento” ei toimi kaikissa maalauksissa. Ajattelen maalauksia kohtaamisina, tilanteiden luojina ja tapahtumapaikkoina, joissa (silmän) liikutus luo yhteyden ja yhteys tuo liikutuksen. Ajattelen liikutuksen ja herkistymisen mahdollistavan myös ykseyden kokemisen.

Maalausten ornamenttimaisen kuvioinnin muodostaa reunaan reunaan jatkuvaa näennäisen suorien janojen, yksinkertaisten vetojen sekä kaarien käsivarainen toistaminen ja rytmittely. Samalla kun tasainen syke aiheuttaa harhoja, se myös rauhoittaa (ainakin toisia). Katsetta voi olla vaikea tarkentaa. Silmät voivat väsyä kuviota katsellessa – joutuvathan ne töihin. Tuntuu, kuin maalausten katsominen olisi yhtäaikaisen työntö- ja vetovoiman kanssa olemista – jatkuvaa luopumista ja uuden keräämistä. Mitä enemmän katsetta koettaa ohjailla ja mielellä määrätä, sitä raskaampaa kuvion katsominen silmille ja mielelle on. Maalausten katsominen on paljon helpompaa ja voi muuttua jopa voimauttavaksi, jos lakkaa taistelemasta vastaan. Maalausten yksinkertainen ja suhteellisen riisuttu ulkomuoto mahdollistaa katsojan vapauttaa omat assosiaatioketjunsä. Teosten suurimmat pyrkimykset ovat *tässä ja nyt* tapahtuvassa inttiimissä kokemuksellisuudessa ja siitä syntyvässä oivalluksessa. Ajattellessani maalausteni kuviointia en voi olla ajattelemta gestalt-psykologien tapaa tarkastella maailmaa ja

sen ilmiöitä eräänlaisten järjestäytyneiden kokonaisuuksien kautta. Pilkkomatta osasia irti kokonaisuudesta yksi kohta ei ole toista arvokkaampi tai tärkeämpi.

Ranskalainen arkkitehti **Antoine Picon** (s.1959) muistuttaa *ornamentti* -sanan etymologiasta. Hänen mukaansa ornamenttia voi sen pinnallisenakin pidetyn koristelumaiseen sijaan ajatella asioiden takana olevana järjestyksenä ja järjestämisenä. Suomennan ja lyhennän vapaasti Piconin sitaattia: Latinan ornamenttia tarkoittava sana, *ornamentum*, jakaa *ordino*-verbin kanssa yhteisen etymologisen alkuperän, josta englannin sanat *organize* ja *order* juontavat. Hyvin suunniteltu ornamentti ilmaisi asioiden taustalla olevan järjestyksen.¹³⁷

Maalaus on kalvo ja raja, jossa todellisuudet yhtyvät. Maalauksen sulkieessaan sisäänsä se samalla levittäytyy/vuotaa/avautuu itsensä ulkopuolelle, kuin Kleinin pullo. Maalaus on taso, tapahtumahorisontti, jonka kautta todellisuuden rakenteita voi tarkastella, tunnustella ja tiedostaa.

Todellisuus. Sitä on hankala rajata, koska suhteeni todellisuuteen/todellisuuksiin on hyvin avonainen ja määrittämätön. Päässäni kaikuu taidemaalari ja taiteen tohtori **Silja Rantasen** (s.1955) esittämä kysymys: ”Onko todellisuutta se, mitä

137 ”The Latin word for ornament, *ornamentum*, shares, for instance, a common etymological origin with the verb *ordino*, meaning to organize, to order, as if an ornament, any well-conceived ornament, expressed the underlying order of things. This mysterious kinship between ornament and ordering is confirmed by another of words, ‘cosmetic’ and ‘cosmos’. Both derive from the Greek verb *kosmein*, meaning to adorn as well as to arrange. Again, what seems at stake is the intimate relationship between superficial almost gratuitous-looking appearances covering reality like make-up applied to face, and the deep structure present under their thin veil.” Rissanen 2017, 175

katsoja kokee, vai se, mitä tämä tietää ja muistaa?”¹³⁸

Kysyn yhä, missä kulkee jaettavan todellisuuden raja? Kulkeeko todellisuuden raja yhteisesti jaetussa ajassa, kokemuksessa, materiassa, energiassa, aineessa tai tilassa, jossa materia ja energia vaikuttaa?

Kokemuksemme ja aistimme muuttuvat, muistomme muuttuvat, materiaalit muuttavat muotoaan ja ominaisuuksiaan. Konkreettiselta tuntuva aistittava *todellinen* maailma näyttäytyy yhtä lailla tunnuissa, harhoissa, käsityksissä ja heijastumisissa, jatkuvassa muutoksessa, kuin näennäisessä pysyvyydessä. Tämä kivi, tämä sieni, tämä kasvi, tämä maa, tämä taivas näkyvät ja tuntuvat joltain. Kaikki ne ovat olemassa, vaikkei minua olisi, tai vaikken niitä koskaan kädeläni todeksi todistaisi.

Taiteilija voi kokea pääsevänsä kauniiseen vuorovaikutussuhteeseen työstämänsä materiaalin kanssa. Materiaalilleen herkistynyt taiteilija voi kokea ymmärtävänsä hyvinkin suoria viestejä, joita materiaali itsestään – olemuksestaan, menneisyydestään, suunnastaan – ilmaisee. Parhaassa tapauksessa taiteilija voi kuin kuulla työstettävän materiaalin tahdon. Uskoisin vastakkainasettelun – ohjaako materiaali taiteilijaa, vai taiteilija materiaalia – tuntuvan taiteilijasta sitä merkityksettömältä, mitä enemmän hänelle kertyy kokemusta, eli mitä syvällisemmin hän käyttämänsä materiaaliin tutustuu. Syvällisestä materiaalin työstämisestä tulee mieleen saksalainen kuvataiteilija **Wolfgang Laib** (s.1950). ”Hänen täytyy ensin kysellä jokaiselta materiaailta perusteellisesti neuvoa tarkkailemalla sen olemusta. Vasta sitten

138 Rantanen 2014, 207

hän voi antaa sille oikein mitoitettun muodon – –”.¹³⁹

Voinko luottaa kokemukseeni, jota tunteeni, muistoni ja oletukseni summentavat ja sekoittavat? Voinko koskaan koskettaa mitään, kun atomien elektronit aina hylkivät toisiaan? Voinko uskoa havaintooni, kun värikin on vain pinnasta heijastuva projektio?

Värit ovat olemassa, ”koska mielemme luovat ne tulkintana ympärillämme tapahtuvista väreilyistä – – Maailmankaikkeus sykkii energiaa, jota kutsumme sähkömagneettiseksi aalloiksi”¹⁴⁰, kirjoittaa isobritannialainen journalisti ja kirjailija **Victoria Finlay** (s.1964). Värit ovat keino, jolla silmämme havaitsevat osan valoaaltojen energiasta. Sähkömagneettisten aaltojen taajuus vaihtelee radioaaltojen kilometrien mittaisista aalloista aina biljoonasosamillimetriin gammasäteisiin. Keskimääräinen ihmissilmä kykenee erottamaan näkemässään valossa, jonka aallonpituus on ainoastaan 0,00038 ja 0,00075 millimetrin väliltä, noin 10 miljoonaa eri sävyä. Kun katsomme esimerkiksi keltaista maalipintaa, katsomme kappaletta, joka on imenyt (absorboinut) itseensä kaikki muut näkyvän valon aallonpituudet itseensä, paitsi keltaisen. Keltaisen aallonpituudet heijastuvat pois kappaleesta silmämme havaittavaksi ja aivojemme tulkittavaksi keltaiseksi väriksi. Täten keltainen maali sisältää kaikkia muita näkyvän valon aallonpituuksia paitsi itse keltaista. Näemme ”todellisuudessa sen osan sähkömagneettista spektriä, – – jossa muut aallonpituuden puuttuvat.”¹⁴¹ Kun jonkin aallonpituuden puutos näyttäytyy värinä, nähdessämme valkoisen värin näemme kaikki näky-

139 Laib 2000; Zeller, 5

140 Finlay 2004, 20

141 Finlay 2004, 21

vän valon aallonpituudet yhdessä.¹⁴²

On jännittävää ajatella eriäviä reagoititapojamme suhteessa eri mittaisiin valoaaltojen energioihin. Siinä missä ihomme palaa ultraviolettisäteissä, voi röntgensäde aiheuttaa muutoksia soluihimme. Myös eri värit synnyttävät meissä erilaisia fyysisiä ja psyykkisiä reaktioita sekä symbolisia, kulttuurisiakin tulkintoja. Puhuessamme valoaaltojen energioiden näkemisestä henkisyiden kontekstissa, *valaistuminen* puhtaana ja kirkkaana ilmiönä ei ole ollenkaan tuulesta temmattu ilmaus – varsinkin, jos ymmärrämme valaistumisen kaiken yhteen kokoavana, yhteyden ja ykseyden näkevänä/kokevana tietoisuuden tilana.

Taiteilija, väritutkija ja Aalto-yliopiston väriopin lehtori **Harald Arnkil** (s.1956) kirjoittaa ihmisen värinäön kehittyneen nykyiseen muotoonsa 20–30 miljoonaa vuotta sitten, jolloin opimme erottamaan ravintorikkaat, punertavat ja kellertävät kasvinosat sademetsän vihreydestä. Värinäkömme avulla kykenimme myös viestimään visuaalisin keinoin entistä tehokkaammin suvunjatkamaisaikeista. Usein väri liitetäänkin erottamattomaksi osaksi itse elämää.¹⁴³ Kuva-taiteilija **Elsa Salonen** (s.1984) kirjoittaa: ”useimmat organismeista, niin kasvi- kuin eläinmaailmassa, näyttävät menettävän värinsä kuollessaan – aivan kuin itse elämä olisi piilotettu väreihin. Kukat kuihtuvat ja ruumiit kalpenevat. Näin värit luonnossa muuttuvat merkeiksi elämän energian läsnäolosta.”¹⁴⁴

142 Finlay 2004, 20–23.

143 Arnkil 2008, 19.

144 Salonen 2021, Artist Statement

Muun muassa tätä arkihavaintoa tukee vastaus, jonka sain Helsingin yliopiston kasvitieteen professori **Jouko Rikkiseltä** (s.1961) kysellessäni häneltä värin fysiologisesta merkityksestä kasville: Mihin kasvi tarvitsee väriä? Rikkisen mukaan osaa väreistään kasvi tarvitsee fysiologisiin reaktioihin ja osaa esimerkiksi pölyttäjien houkutteluun. Klorofyllillä ja karotenoideilla on osansa yhteyttämisessä, ja flavonoideilla pölytyksessä sekä levinnässä ja niin edelleen. Rikkisen mukaan ”kasvien solukoissa esiintyvä indigon esiaste (indoli) on haihtuva yhdiste, joka toimii solujen välisenä signaalimolekyylinä monenlaisissa yhteyksissä, esimerkiksi kasvien ja pölyttäjien välisessä vuorovaikutuksessa. Lisäksi indoli toimii monimutkaisempien yhdisteiden (kuten indigon) rakenneosana, esimerkiksi tryptofaanin, ihmisenkin näkökulmasta oleellisen tärkeän aminohapon tuotannossa. Indolin moninaiset tehtävät kasveissa liittyvät eri asioihin kuin siitä tietyissä olosuhteissa syntyvän indigon väriin – sama koskee monia muitakin kasveista saatavia pigmenttejä.”¹⁴⁵

Valmistaessani keräämistäni orgaanisista luonnonaineista väriaineita maalauksiini olen joka kerta yhtä häkeltenyt. Laitan kasvin kattilaan ja uutan siitä irti väriä. Kasveja emäksisellä ja happamalla kemikaalilla kokkaillessa kattilaan muodostuu substraattipigmenttejä, kun kasvista irronnut väriaine tarrautuu kiinni alumiinihydroksidipartikkelin pintaan. Kaadan seoksen ämpäriin ja täytän ämpäriin keitetyllä vedellä. Ämpäri on täynnä sakeaa kuumaa vettä. Kasvin aromaattinen tuoksu täyttää työhuoneen. Jokainen kasvi tuoksuu omaltaan. Suuri, lämmin, tuoksuva sammio saa minut halaamaan ämpäriä, lämmittämään käsiäni sen

kyljessä ja vetämään keuhkoni yhä uudestaan ja uudestaan täyteen tuota tiivistettyä moniaistista luontokokemusta. Ämpäriä ei saa heilutella eikä nestettä hämmentää – pigmenttihiukkasten tulee antaa laskeutua ämpäriin pohjalle rauhassa. On kiinnostavaa seurata, kuinka jotkin värit laskeutuvat ämpäriin pohjalle silmissä, ja toisten laskeutumiseen saattaa kulua parikin vuorokautta.

Kun ämpäriissä oleva neste on kirkasta ja pohjalla näkyy selvärajainen värikielkkoa muistuttava sakkakerros, ylimääräinen vesi kaadetaan varovasti pois ja ämpäri täytetään uudestaan keitetyllä vedellä. Toimenpide toistetaan muutama kerran, kunnes pesuvesi on mahdollisimman puhdasta. Kun pigmentit on pesty riittävän monta kertaa, pesuvesi poistetaan ja ämpäriin pohjalle jäävä sakkainen vesi kaadetaan suodatinpaperista läpi. Tippa kerrallaan rivissä olevien lasisten suodatinastioiden pohjalle helähtää iloisesti pisara täysin väritöntä nestettä samalla, kun suodatinpaperilla vuoratut suppilot täyttyvät märästä värimassasta. Vaikka väri olisi jo nyt maalauvalmista, levitän pigmenttimassat kuivumaan sanomalehtipinojen päälle. Papereita tulee vaihdella ja käänellä, jos haluaa edesauttaa värin kuivumista. Jossain vaiheessa läpimärät pigmenttimassat ovat enää vain kosteita, ja jossain vaiheessa kosteat ovat muuttuneet kuiviksi.

Siirrän vaaleiksi muuttuneet, rutikuivat ja halkeilleet värikakut mortteliin ja hierrän – hierrän ja hierrän ja hierrän. Hiertäessä värin sävy näyttää syvenevän – saavathan substraattipigmentit irrotessaan toisistaan enemmän valoa absorboivaa pintaa. Useat värit tuntuvat morttelissa keskenään erilaisilta. Toiset liimaantuvat kiinni morttelin reunoihin, kun taas toiset pomppivat villisti ulos morttelista. Toiset

¹⁴⁵ Rikkinen 2020, Yksityinen sähköpostiviesti

ovat hyvin mattamaisia ja toiset näyttävät kiiltävän, toiset hajoavat pienestä hipaisusta, kun toisia saa murskata pitkiäkin aikoja. Työskennellessäni pigmenttien kanssa tunnustelen käsieni kautta kasvin antamaa tietoa itsestään. Tutustun värin muotoon – värin, jota oikeastaan ei ole edes olemassa. Vaikka mittaisin raaka-aineiden painot, käyttäisin samaa reseptiä ja toistaisin kaiken niin tarkasti, kuin vain kykenisin, toteaisin viimeistään maalausvaiheessa jokaisen väriaineen olevan oma yksilönsä niin sävynsä kuin omalakisien käyttäytymisensä suhteen.

Tehdessäni ensimmäisen kerran hiekasta pigmenttiä itkin onnesta. Toiminto oli niin suora ja yksinkertainen. Häkelysin tyystin keinosta tehdä käteni nostamasta maa-aineesta mitä hienointa pigmenttiä, vain vedellä täytetyn astian, siivilän ja kärsivällisyyden avulla. Tästä yksinkertaisuudesta tulee mieleen kirjailija **Ulla-Lena Lundbergin** (s.1947) lause eteläisen Afrikan alkuperäiskansasta: ”Kaikki mitä olin busmanneista lukenut, neuvoi kantamaan mukana vähemmän ja käyttämään enemmän sitä, mikä odotti valmiina perillä.”¹⁴⁶ Tuollainen ohje neuvoo kulkemaan kevyin kantamuksin, tarkkailemaan jatkuvasti ympäristöään, sekä käyttämään ympäristön antimia matkan tuomiin tarpeisiin kekseliäästi.

Vieläkin yksinkertaisempaa on valmistaa pigmenttiä kivenmurikasta. Siihen ei periaatteessa tarvita muuta kuin murskattava/hienonnettava kivi ja hienonnettavaa kappaletta kovempi alusta, jota vasten kiven saa murskattua. Ylellisyyttä toimeen tuovat moska sekä mortteli. Kuinka sanoin kuvamatonta onnea luokaan se, että voi toimia näin riisutusti,

146 Lundberg 2014, 28

omavaraisesti ja kaiken lisäksi kuormittamatta ympäristöä. Tavallani vaalin kansanperinnettä ja kunnioitan teollisuuden syrjäyttämää, katoamisuhan alla olevaa edeltäjiemme tietotaitoa tuomalla heidän tekniikoitaan osaksi jokapäiväistä arkeani. Koen värien käsin valmistamisen olevan samankaltaista perinnön jatkamista kuin marjojen, sienten ja villiyrtytien luonnosta kerääminen ravinnoksi tai rohdoksiksi on.

Tällaisessa elämäntavassa ainoa varsinainen haaste (nyky-yhteiskunnassamme) tuntuu olevan vaiheiden hidasteutus vs. kaiken nopeasti valmiiksi saamisen pakko/toive/ihanne. Jatkuvan kiireen tuntu hyökyy päälle, ja alati kiihtyvän elämäntavan kiivas rytmi muistuttaa yhden kalleimman resurssimme, ajan, maksimaalisesta hyödyntämisestä. Hidasta tekemistä ja resurssitehokkuutta ei kuitenkaan pidä ajatella toisiaan poissulkevinä määreinä. Resurssitehokkuuden yksi määrite on tehdä vähemmällä enemmän. Tällöin myös hupenevat resurssit käytetään entistä tarkemmin hyödyksi. Mikäli ymmärrän termin oikein, ei resurssitehokkuuteen voi tällöin myöskään kuulua resurssien tuhlaailua tai aikamme yhtä suurinta vitsausta, ylituotantoa.

Väriaineiden valmistaminen käsin tutustuttaa minut käytännön tasolla niin käyttämiini materiaaleihin kuin maalaustaiteen ja ihmisen historiaan sekä vahvistaa holistista liittymistäni osaksi kaikkeutta. Ajattelen samoin kuin Laib hänen sanoessaan: ”Kyse on loppujen lopuksi yksilön suhteesta maailmankaikkeuteen.”¹⁴⁷ Pigmenttien valmistus on avannut silmiäni yksityiskohdille sekä lisännyt ymmärrystäni ennen kovin irrallisilta tuntuneiden asioiden, ilmiöiden

147 Laib 2000; Sönmez, 24

ja olioiden välisistä yhteyksistä. Siinä missä värihavaintoni ovat mielestäni tarkentuneet, olen pigmenttien valmistamisen myötä huomannut ennen pitäneeni kaikkia väriaineita itsestään selvyyksinä. Nykyään jokainen väriaine on entistä erityisempi, ja kuin lahjana saatu. On myös lähtökohtaisesti eri asia suunnitella ja valmistaa maalauksia sen mukaan mitä värejä luonto on tarjonnut, kuin mennä kauppaan ja valikoida hyllystä mieleisen värisiä tuubeja. Tämän lisäksi, ettei kaupasta ostettujen tuubien sisällöstä (esimerkiksi pigmenttien määrästä suhteessa täyteaineisiin) voi liikesalaisuuksien vuoksi juuri koskaan päästä täydelliseen varmuuteen, tiedän nykyisessä pigmenttityöskentelyssäni tasan tarkkaan, mitä komponentteja maalini sisältävät: kanaanmunaa, vettä ja pigmenttiä.

Ranskalainen tohtori ja CNRS:n tutkimusjohtaja **Dominique Cardon** (s.1947) kirjoittaa luonnonväriaineita käsittelemässä kirjassaan, kuinka 1800-luvun lopulle saakka luonnonmateriaalit olivat ainoita värinlähteitä niin tekstiilien värjäyksessä, kuin maalauksissa käytetyissä pigmenteissä. Sekä taloudellisten että teknisten syiden vuoksi lähes kaikki luonnonvärit korvattiin synteettisillä väriaineilla pian niiden keksimisen jälkeen, varsinkin teollisuuden käytössä. Cardonin mukaan tämä esitti todellista kulttuurivallankumousta, koska synteettisten ja luonnonvärien välillä on yksi oleellinen eroavaisuus.¹⁴⁸ ”Kun synteettiset väriaineet koostuvat tyypillisesti yhdestä värimolekyylisestä, luonnonväriaineet ovat melkein aina tulosta useiden eri väriaineiden synergiasta. Luonnonväriseosten osat kuuluvat usein eri kemiallisiin ryhmiin, vaikka ne esiintyvät yhdessä ja samassa kasvissa, nilviäisessä tai hyönteisessä. – – Monimutkainen

koostumus antaa luonnonväriaineille niiden vertaansa vailla olevan sävyjen rikkauden ja hienovaraisuuden.”¹⁴⁹

”Yksi ja sama väri voi johtua monesta fysikaalisesta syystä. Fyysikko, väritutkija **Kurt Nassau** (1927–2010) on tunnistanut viisitoista fysikaalista syytä värien synnylle, joihin kuuluvat atomien värähtely, virittyminen ja pyöriminen sekä valon taittuminen, polarisoituminen, sirottuminen, diffraktio ja interferenssi.”¹⁵⁰ Väri on ilmiö, joka on aina verrannollisessa suhteessa ympäristöönsä. Väri on aina myös suhteessa vallitsevaan valaistukseen ja se vaikuttaa muuttuvan sitä mukaan, kun valaistus muuttuu.

Riisutun ja niukan ulkomuodon sekä monitasoisen luonnollisuuden ollessa maalausteni temaattisessa keskiössä, koin kyseiset aiheet niin visuaalisella, kuin käsitteelliselläkin tasolla tärkeiksi myös teosten valaisuteknisiä kysymyksiä pohtiessani. Molemmista näyttelyissä luonnonvalolla oli merkittävä rooli. Kuvan Kevät näyttelyssä teoksiani valaisi pääsääntöisesti sivuikkunasta tullut luonnonvalo. Ainoa sähkövalo, jota maalauksiini heijastui, oli kaupungin valosaaste, sekä samassa näyttelytilassa olleiden toisten näytteilleasettajien teoksiin kohdistetut kohdevalot, jotka sisäseinien kautta valaisivat hivenen myös sitä puolta huonetta, jossa minun maalaukseni sijaitsivat. Project Room -galleriassa etutilan suuret, Lönnrotinkadulle avautuvat ikkunat loivat galleriaan vaihtelevan hajavalon. Koska maaliskuussa luonnonvaloa on käytettävissä ajallisesti kovin niukasti, päädyin tukemaan valaistusta hyvin himmeillä niin sanotuilla seinänpesijöillä. Lamput olivat niin himmeät

¹⁴⁹ Cardon 2007, xiii; Kappaleen suomennos: Kivikangas, S.
¹⁵⁰ Arnkil 2008, 56

¹⁴⁸ Cardon 2007, xiii.

ja minimaaliset, että näyttely-yleisö huomasi ne yleensä vasta auringon laskettua. Hämärydessään ripustus tuntui molemmissa maalausnäyttelyissä rikkovan galleriakäytöjen normia.

Alkuhämmennyksen jälkeen useat näyttelyvieraat totesivat luonnonvalon luovan tilaan rauhoittavan ja levollisen tunnelman. Päivän mittaan elävän valaistuksen ja säätölojen vaihtelun myötä teokset näyttivät olevan jatkuvassa muutoksessa. Se, minkä koin tässä kaikessa erityisen kauniiksi, oli tapa, jolla aurinko ja sitä kiertävä maa tulivat monella tasolla gallerian sisälle konkreettiseksi osaksi katsomiskokemusta – kuusta ja sen vaikutuksista puhumattakaan. Luonnonvalo ikään kuin viimeisteli sisäisten ja ulkoisten todellisuuksien yhteen liittymisen näyttelyissäni.

Ottaessani opinnäytetyöni maalauksista valokuvia tein itselleni uuden huomion värien vangitsemisen hankaluudesta. Jatkuvasti vaihtuvan luonnonvalon sekä luonnonvärien vivahteikkouden vuoksi näyttää siltä, kuin kamerateknikka muodostaisi poikkeuksetta katsojan ja maalauksen välille eristävän ja värihavaintoa vääristävän sekä litistävän kalvon. Huomioni oli, että katsojan silmän on fyysisesti oltava samassa ajassa ja valaistuksessa maalauksen kanssa. Silmä kykenee adaptoitumaan muuttuvaan luonnonvaloon, jolloin käytännössä ei ole dramaattista merkitystä, katsooko maalauksia aamulla, päivällä vai illalla. Kun valokuvassa oleva maalaus ja valokuvaa katsova silmä ovat eri valaistuksissa, maalausten synergiset luonnonvärit eivät pääse oikeuksiinsa.

Verrattaessa paikan päällä katsottavan maalauksen tuottamaa kokemusta maalauksesta otetun valokuvan katso-

miseen, on huomioitava myös silmän alituinen ja monen suuntainen liike. Yhdysvaltalaisen psykologi **James J. Gibsonin** (1904–1979) mukaan verkkokalvolla ei koskaan ole yhtä pysähtynyttä kuvaa, jota aivomme pystyisivät analysoimaan. ”Ympäristön ja katsojan liikkeet tuottavat näköärsykkeiden virran, josta tieto maailmasta on poimittavissa sellaisenaan. – – ‘Havainto maailmasta ja havainto itsestä kuuluvat yhteen, ja ne voivat tapahtua vain ajassa’.”¹⁵¹ Arnkilin mukaan jo pelkän näkemisen alkuvaiheessa, ennen kuin varsinainen aivoissa tapahtuva kuvanvalmistus onnistuu, ”valoärsyke laukaisee monimutkaisen reaktion, johon verkkokalvon reseptorisolujen lisäksi osallistuvat lukuisat muut solutyypit.”¹⁵² ”Verkkokalvolle heijastuva pieni optinen kuva on vasta havainnon lähtökohta, josta verkkokalvo ja aivot yhdessä tuottavat havaintoja ja toimintoja ihmisen moniin erikoistuneisiin ja vaihteleviin tarpeisiin.”¹⁵³ Vaihtamalla keskenään signaaleja, vertailemalla, karsimalla, pakkaamalla ja pelkistämällä tuloksiaan solut saavat tulevan informaatiotulvan mahtumaan silmämunan ja aivojen välillä oleviin näköhermojen hermosäikeisiin.¹⁵⁴

Paikan päällä tehtävä havainto ei ole vain aivoihimme piirtyvän ja tarkasteltavissa olevan kuvan arvioimista, vaan se on kolmiulotteisen ja äärettömäksi suurentuneen, taukoamatta uudelleen jäseneltävän, alati muutoksessa olevan informaatiotulvan jatkuvaa vastaanottamista ja käsittelyä. Evoluution seurauksena ihmisen aivoihin on miljoonien vuosien kehityksen tuloksena muodostunut havaintoja muokkaavia mekanismeja, verkostoja sekä reittejä, jotka

151 Arnkil 2008, 33

152 Arnkil 2008, 33

153 Arnkil 2008, 32

154 Arnkil 2008, 33.

asettavat näkemiselle niin rajat kuin edellytykset.¹⁵⁵ Näemme muun muassa värien sekoituksia, koska emme kykene aistimaan yksittäisiä, toisistaan irrallaan olevia aallonpihtuoksia.¹⁵⁶

Jään miettimään Gibsonin – havainto maailmasta on erotamattomassa kytköksessä havaintoon itsestä – huomiota. Kehomme, jotka jatkuvasti keräävät informaatiota ympäristöstään, toimivat myös eräänlaisina lähettiminä, jolloin tiedostamattamme kommunikoimme ympäristömme kanssa – vaikutamme muun muassa ympäristömme sähkömagneettisiin energioihin. Yhtenä esimerkkinä voi pitää ihastumisen tunnetta, joka lisää muun muassa kehon sähkönjohtavuutta. Ilmiöitä ja tuntemuksia tarkastellessamme kyse ei ole todellisuudesta, josta rajataan näkymätön ulos epätotena. Kyse on synteeseistä, synergioista, symbiooseista sekä asioiden ja ilmiöiden yhteisvaikutuksesta. On kiinnostavaa ajatella, että se, kuinka vapautuneesti henkilö kykenee antautumaan kehollisille viesteilleen, kokemuksilleen ja havainnoilleen – jatkokäsitellessään tietoisessa mielessään kerääntyntä informaatiota – on pitkälti hänen oman mielensä rajoitteiden varassa.

Onneksi aivot ovat plastiset, jolloin meillä on fysiologinen mahdollisuus muokata urautuneita, suppeita ja epätyytyttäviä ajatus- ja reaktiomallejamme. Saatamme toisin sanoen uudelleen ohjelmoida kokemustamme todellisuudesta – muokata todellisuuttamme. Voimme aktivoida ja parantaa yhteyden tunnetta ja tietoisuutta kehomme ja mieleemme sekä itsemme ja ympäristömme välillä siinä, missä kyke-

155 Arnkil 2008, 33.

156 Arnkil 2008, 70

nemme vahvistamaan ennakkoluuloja, pelkoja, tai aktivoidaan sympaattista hermostoamme jatkuvaan ”pakene tai taistele” -valmiuteen.

Sähköistä värinää maalauksen pinnassa, rinnassa.

Koko maailma kaikkine kerroksineen on tässä yhdessä pienessä pisteessä.

Olemassaolon suunta luonnosta – muoto universaalista.

Olemaan ladattu energia yhteyttää yhdistäen kiertokulkuun, jossa murtumat ja tilapäiset kuolemat luovat pohjan uudelle ikuisuudelle.

Kuolevan äärellä ilma on sakeaa, koska toiveet viedään rajan taa.

”Ei tämä runo, kuten eivät maalauksetkaan todellisuudessa kuvaa luontoa, sitä mikä näkyy – vaan sitä minkä mieli tietää aina ja alati.”¹⁵⁷

Taiteen lisäksi *teosofia* voi olla yksi keino tunnustella sitä, minkä mieli aina ja alati tietää. Teosofiaa opiskelevat nimitäin pyrkivät pääsemään käsiksi totuuteen. Itävaltalaisen ajattelija, kasvatustilosofi, filosofian tohtori, teosofi **Rudolf Steinerin** (1861–1925) mukaan teosofiaksi kutsutaan aistien rajat ylittävää jumalallista viisautta, joka ilmentää ihmiselle hänen olemuksensa ja tarkoituksensa.¹⁵⁸ Kun puhumme teosofiasta, on hyvä muistuttaa heti alkuun, ettei teosofia ole uskonto eikä Teosofinen Seura ole uskonnollinen liike, vaikka sen tehtävänä onkin edistää ihmisten henkistä kasvua. Teosofisen Seuran yksi alullepanija, venäläinen **Helena Petrova Blavatsky** (1831–1891), tunnettu laajemmin nimellä Madame Blavatsky, sanoo teosofian

157 Martin, 1990, 107

158 Steiner 2018, 18.

olevan elämänfilosofia ja ”oikeastaan sitä, mitä jokaisen uskonnon pitäisi olla.”¹⁵⁹ Koska *totuus* on teosofian korkein hyve, muun muassa spiritismi jäi liikkeessä taka-alalle, kun outoja tapauksia kyettiin selittämään luonnontieteellisin keinoin. Spiritismiä ei kuitenkaan vastusteta teosofisessa liikkeessä.¹⁶⁰

Teosofisen seuran tulee olla kuin temppele, jossa vapaa-ajattelijat saavat nauttia toisten kunnioituksesta ja ”vapaasti kertoa omista näkemyksistään ja mielipiteistään”¹⁶¹ Kuten seuran kolmessa ohjenuorassa sanotaan, sen tavoitteena on: 1) Edistää sisarellisuutta¹⁶² kansojen kesken katsomatta rotuun, uskontoon, sukupuoleen tai yhteiskunnalliseen asemaan 2) Antaa virikkeitä vertailevan uskontotieteen, filosofian ja luonnontieteiden tutkimukseen sekä edistää vertailevaa uskontojen tutkimista, filosofista ja tieteellistä työtä sekä 3) Tutkia luonnon selvittämättömiä lakeja ja ihmisen piileviä voimia. Seuran tavoitteena on jakaa mahdollisimman laajasti tietoa, jotta ihmiset kykenevät löytämään itselleen parhaimman väylän löytää ja toteuttaa omaa tarkoitustaan. ”Teosofiaa ei syötetä niin kuin lusikalla, vaan se vaatii, että rupeamme etsimään, miettimään ja tutkimaan”¹⁶³, kuten kirjailija, ajattelijat ja teosofisen seuran ylishteerinä toiminut **Pekka Ervast** (1875–1934) kirjoittaa.¹⁶⁴

Teosofian viehäytys piilee sen avoimuudessa. Teosofisen Seuran internet sivuilla sanotaan seuraavaa: ”Johtoajatuk-

159 Ervast 2011, 111

160 Ervast 2011, passim.

161 Ervast 2011, 25

162 Seura käyttää virallisesti termiä *veljeyys* sisarellisuuden sijaan.

163 Ervast 2011, 93

164 Teosofinen Seura 2021, passim. & Ervast 2011, passim.

semme on, ettei ole olemassa oppia, aatetta tai mielipidettä, joka sitoisi seuran jäseniä. Puolustamme pelotta jokaisen ihmisen oikeutta ajatuksen vapautteen ja ajatusten ilmaistamiseen toisia kunnioittaen. Kukin kulkee omaa polkuaan ja tavoittelee omaa totuuttaan. Teosofia voi valaista etsijän tietä.”¹⁶⁵ Teosofisen elämänfilosofian mukaan ei myöskään ole olemassa profettaa, jonka oppeja ja ajatuksia tulisi niellä niitä itse ensin pureskelematta. ”Emme ole mitään totuuden etsijöitä, jos otamme jotain sokeasti uskomalla – –.”¹⁶⁶ Jokaisen tulee olla vapaa ajattelemaan itsenäisesti ja uskomaaan mihin itse uskoo. On tärkeää tehdä ero itse teosofian ja sitä edustavan Teosofisen Seuran välillä, joka on kuolevaisten ja erehtyvien ihmisten muodostama liike. Seura on tarkoitettu henkilöille, jotka tunnustavat, etteivät tiedä koko totuutta, mutta asettavat totuuden etsinnän päämääräkseen. Itse teosofia on erehdysten yläpuolella.¹⁶⁷

Teosofien peräänkuuluttaman sisarellisuuden/suvaitsevaisuuden nimissä meidän tulee antaa muille se sama vapaus, jota vaadimme itsellemme. Juuri tässä sisarellisuuden tuomassa suvaitsevaisuudessa piilee voimamme ihmiskuntana. Vain suvaitsemalla toisemme voimme kokea yhteyttä. ”Kuinka paljon onkaan saatu pahaa aikaan – – että ihmiset ovat asettuneet kuin Jumalan puhutorviksi ja sanoneet, että tämä on totuus ja sinun pitää uskoa näin – –.”¹⁶⁸

Madame Blavatsky ajatteli teosofian kaikkia uskontoja ja filosofioita yhdistäväksi opiksi. Hänen mukaansa ”on olemassa tuollainen salainen oppi, johon kaikki uskonnot viit-

165 Teosofinen seura 2021

166 Ervast 2011, 19

167 Teosofinen Seura 2021, passim. & Ervast 2011, passim.

168 Ervast 2011, 24

taavat.”¹⁶⁹ Eräänlainen kaiken takana piilevä järjestys ja sitä toteuttava voima. Tätä *jumalalliseksi viisaudeksikin* kerrottua totuutta voimme oppia vain tulemalla itse jumalallisesti viisaiksi. Vaikka opiskelu toimii mainiona valmistautumisenä, on jumalallinen viisaus elävää, joten toteutuakseen se tarvitsee elämää. Jumalallisesti viisaaksi voi tulla vain elämällä itsessään, elämällä totuudessa. Aivan kuin hyvät teot, joita voi opiskella kirjoista, muuttuvat todellisiksi vasta eletyissä elämässä tehdyissä valinnoissa.¹⁷⁰

Samalla kun keho toimii näkymättömien aaltojen vastaanottajana, muuntimena sekä niiden lähettäjänäkin, se kehollistaa ihmisen sisintä hänen tehdessään jokapäiväisiä valintojaan. Kehittäessä itseään ihminen muuttaa sisintään, sekä suhdettaan ympäristöönsä. Kun Ervast kirjoittaa vuonna 1930 silloisessa yhteiskunnassa havaitsemastaan heikkoudesta, tuntuu kuin huomio olisi tehty nyt, 2020-luvulla. ”Kun katselemme nykyistä yhteiskuntaamme, jossa me olemme älyllisesti niin kehittyneet, niin huomaamme, että meillä on hyvin suuri heikkous, ja se on, että me emme ole täysin luotettavia.”¹⁷¹ Ervastin mukaan ihmisten moraalisen luotettavuuden olisi kuulunut jo tuolloin olla paljon kehittyneemmällä tasolla. Kokonaisvaltaisen ymmärryksen tulisi kasvaa samassa suhteessa kaikkien älyllisten saavutusten kanssa.¹⁷² Nähtäväksi siis jää, koituuko ihmiskunnan kohtaloksi juuri sen oman älykkyyden laatu – astuuko ihmiskunta ansaan omiessaan itselleen kerta toisensa jälkeen vapauden valita, toteuttaako se sisaruutta kaikkea elollista kohtaan vai toimiiko sitä vastaan.

169 Ervast 2011, 13

170 Ervast 2011, passim.

171 Ervast 2011, 123

172 Ervast 2011, passim.

Haluan päättää kirjallisen työni ensimmäisen osion zen-mestari Sawaki Kôdôn sanoihin. Tämän sitaatin siivin kiitän lämpimästi siitä ajasta, jonka olet antanut tälle tekstille.

”Harhoihin takertuneilla ihmisillä on kaikilla omat mielipiteensä ja näkemyksensä ’tätä on onnellisuus, tätä on oivalus.’ Kaikkeuden merkityksellistä ydintä ei ole olemassakaan. Otetaan vain hiukset pois silmiltä, vaikut pois korvista ja katsotaan kaikkeuden ydintä sellaisenaan, kuunnellaan ja kosketaan kaikkeuden merkillistä ydintä sellaisenaan. Tällä ei ole tajuamisen kanssa mitään tekemistä, sillä vaikka me emme mitään tajuaisikaan, kaikkeuden ydin pysyy sellaisenaan.”¹⁷³

173 Kôdô 2016, 76

LÄHDELUETTELO

Aivoliitto. 2018. ”Suolisto – toiset aivomme”. <https://www.aivoliitto.fi/aivoterveys/artikkelit/suolisto-toiset-aivomme/>. (haettu 11.2.2021).

Alhanen, Kai. 2013. *John Deweyn kokemusfilosofia*. Helsinki: Gaudeamus.

Arnkil, Harald. 2008/ (2007). *Värit havaintojen maailmassa*. Toinen painos. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.

Bennett, Jane. 2020/ (2004). *Materian väre. Olioiden poliittinen ekologia*. (alkup. *Vibrant Matter. A Political Ecology of Things*.) Suom. Kilpeläinen, Tapani. Tampere: niin & näin.

Cardon, Dominique. 2007. *Natural Dyes. Sources, Tradition, Technology and Science*. London: Archetype.

Davenport, Thomas H. & Kim, Jinho. 2013. *Keeping up With the Quants: Your Guide to Understanding and Using Analytics*. Boston, MA: Harvard Business Review Press.

Ek, Ove. 2013. ”Ove Ek luennoi Goethen värioppia, 25.1.2013”. Internet-luento. Vimeo-videopalvelu. <https://vimeo.com/58674182>. (haettu 13.1.2020).

Ervast, Pekka. 2011. *Esoteerinen ja eksoteerinen teosofia*. Mänttä-Vilppula: Ihmisyyden tunnustajat.

Eväsoja, Minna. 2008. *Bigaku. Japanilaisesta kauneudesta*. Helsinki: Tammi.

Eväsoja, Minna. 2018. *Shoshin – aloittelijan mieli: Japanilaisia ajatuksia ja ajatuksia Japanista*. Helsinki: Gummerus.

Filosofian Akatemia Oy. 2020. ”Punaisella Sohvilla talk-show: Älykäs intuitio. Vieraana Asta Raami”. Lähetys 15.5.2020. <https://youtu.be/9TBNmfRn7h4>. (haettu 14.12.2020).

Finlay, Victoria. 2004/ (2002). *Värimatka*. (alkup. *Colour. Travels through the Paintbox*). Suom. Iso-Markku, Jaana. Helsinki: Otava.

Gadamer, Hans-Georg. 2020. Ymmärtämisen kehässä. *niin & näin* 2020: 3, 66–69.

Haatanen, Kalle. 2018. ”Kalle Haatanen. Japanilainen ajattelu. Vieraana Minna Eväsoja.” Radio-ohjelma julkaistu 23.3.2018. Yle Areena -verkkopalvelu. <https://areena.yle.fi/audio/1-4350047>. (haettu 2.1.2019).

Hegel, Georg, W. F. 2013. *Taiteenfilosofia: Johdanto estetiikan luentoihin*. Suom. Kuisma, Oiva & Pitkänen, Risto & Vuorinen, Jyri. Helsinki: Gaudeamus.

Herrigel, Eugen. 2008. *Zen ja jousella ampumisen taito*. 3. painos. Suom. Sipola, Margareta. Helsinki: Delfiini Kirjat.

Itämainen estetiikka. 2011. Toim. Eväsoja, Minna. Helsinki: Gaudeamus.

Kalliomäki, Marko & Käyhkö, Sofia & Mykkänen, Minja & Isolauri, Erika & Lähdesmäki, Tuire. 2018. ”Suolisto-ai-voakseli – mikrobiston ja hermoston monimuotoinen yhteys”. <https://www.potilaanlaakarilehti.fi/site/assets/files/0/31/17/500/sll42018-203.pdf>. Suomen Lääkäriliitto: Potilaan Lääkärilehti 4/2018 vsk 73. (haettu 11.1.2021).

Kenkô, Yoshida. 1978. *Joutilaan mietteitä: (Tsuresuregusa)*. Suom. Nieminen, Kai. Helsinki: Tammi.

Kuvan Kevät 2019: Taideyliopiston Kuvataideakatemia maisterinäyttely, 4.5.–2.6.2019. 2019. Näyttelykatalogi. Helsinki: Taideyliopiston Kuvataideakatemia.

Kôdô, Sawaki. 2016. *Yhtä tyhjän kanssa*. Suom. Osamitsu, Miika. Helsinki: Basam Books.

Laib, Wolfgang. 2000. *Wolfgang Laib. Läpikäytävä – Ylikäytävä. Sara Hildénin taidemuseo. 16.9.–3.12.2000.* (Suomenkielinen käännös näyttelyluetteloon Wolfgang Laib, *Durchgang– Übergang*). Tampere: Sara Hildénin taidemuseo.

Lehar, Steven. 2003. “Directional Harmonic Theory: A Computational Gestalt Model to Account for Illusory Contour and Vertex Formation”. https://www.researchgate.net/profile/SM_Lehar/publication/10725571_Directional_Harmonic_Theory_A_Computational_Gestalt_Model_to_Account_for_Illusory_Contour_and_Vertex_Formation/links/0046352ea4cf02eaf3000000/Directional-Harmonic-Theory-A-Computational-Gestalt-Model-to-Account-for-Illusory-Contour-and-Vertex-Formation.pdf. ResearchGate: Perception, volume 32, 423–448. (haettu 15.3.2019).

Lundberg, Ulla-Lena. 2014. *Metsästäjän Hymy: Matkoja Kalliotaitteen Maailmassa*. Suom. Vallisaari, Leena. Helsinki: Teos.

Lääketieteen sanasto. Terveyskirjasto, Duodecim 2020. ”Inhalaatio”. https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ltt01350. (haettu 8.9.2020).

Mancuso, Stefano. 2018/ (2017). *Kasvien vallankumous. Ovatko kasvit jo keksineet tulevaisuuden?* Suom. Lahdensuu, Laura. Helsinki: Aula & Co.

Mancuso, Stefano & Viola, Alessandra. 2017/ (2013). *Loistavat kasvit: Mitä tiedämme kasveista ja niiden älykkyydestä?* Suom. Lahdensuu, Laura. Helsinki: Aula & Co.

Martin, Agnes. 1990. *Hiljaisuus taloni lattialla*. Helsinki: Vapaa taidekoulu.

Nikander, Ismo. 2002. ””Oikea tapa tulla kehään”. Esipuhe Gadamer-suomennokseen”. *niin & näin* 2002: 3, 64–65.

Rantanen, Silja. 2014. *Ulos sulkeista. Nykytaiteen teosmuotojen tulkintaa*. Väitöstutkimus. Helsinki: Taideyliopiston Kuvataideakatemia.

Rissanen, Markus. 2017. *Basic Forms and Nature. From Visual Simplicity to Conceptual Complexity*. Tohtorintutkimuksen opinnäyte. Helsinki: The Academy of Fine Arts at the University of Arts Helsinki.

Salonen, Elsa. 2021. “Artist Statement”. <https://www.elsasalonen.com/fi/artist-statement/>. (haettu 26.1.2021).

Science2be.files.wordpress.com. 2012. “Wheatgrass_hemoglobin_chlorophyll_molecule”. https://science2be.files.wordpress.com/2012/05/wheatgrass_hemoglobin_chlorophyll_molecule.gif. (haettu 10.1.2012).

Steiner, Rudolf. 2018. *Teosofia: Johdatus maailman ja ihmisen yliaistiseen tiedostamiseen* (1. painos.). Suom. Honko-Linde, Sirpa. Helsinki: Suomen antroposofinen liitto.

Suomen Hahmoterapia ry. ”Lyhyesti hahmoterapiasta”.
<https://www.hahmoterapia.fi/lyhyesti-hahmoterapia>. (haettu 25.1.2021).

Suomen korukivet – Gemstones of Finland. 2017. Toim.
Kinnunen, Kari A. Espoo: Geologian tutkimuskeskus.

Tarrant, John. 2008. *Bring Me the Rhinoceros. And Other Zen Koans That Will Save Your Life*. Boston & London: Shambhala.

Teosofinen Seura. 2021. ”Teosofisen Seuran internetsivut”
<https://www.teosofinenseura.fi/teosofinenseura.php>. (haettu 12.2.2021).

Tiedeykkönen. 2019. ”Tiedeykkönen. Mineraalievoluutio – kiven ja elämän vahva yhteys lisäsi mineraalien määrää tuhansilla”. Toimittajana Peltoniemi Teija. Haastateltavana geologit Hietala Satu & Kinnunen Kari A. & Luttinen Arto. Radio-ohjelma julkaistu 26.4.2019. Yle -Areena verkkopalvelu. <http://areena.yle.fi/1-50075283>. (haettu 2.8.2020).

Tieteen termipankki. 21.1.2020. ”Hermeneuttinen kehä”.
https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:hermeneuttinen_kehä. (haettu 20.1.2021).

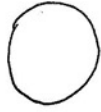
Tikka, Ari. 2012. *Zazen. Opas zen-meditaatioon*. Moniste. Helsinki: Helsinki Zen Center ry.

Vihreä Elämänsuojelu Liitto ry. ”8 periaatetta (Naessin mukaan)”. <https://vesl.fi/mita-on-syvaekologia/8-periaatetta-naessin-mukaan/>. (haettu 9.12.2020).

Wumen, Huik'ai. 2011. *Wumenkuan: Aukottoman portin puomi*. Suom. Nieminen, Kai. Helsinki: Basam Books.

Rikkinen, Jouko. 2020. ”Saanko kysyä kasvien väreistä?”. Yksityinen sähköpostiviesti 10.9.2020. Viestin saaja: Saija Kivikangas

Zhuangzi. 2015/ (1991. Otava). *Joutilaan vaelluksesta. Lukuja Chuangtsen kirjasta*. Toinen, tarkistettu painos. Suom. Nieminen, Pertti & Nieminen, Kai. Helsinki: Basan Books.

TÄSSÄ MENEE RAJA

MISSÄ MINÄ OLEN?
MITÄ TEEN TÄÄLLÄ?

KOMEALUPUUNI KASVAA, VAIKKA SIITÄ OLTUUSIIN
MITÄ MIELTÄ: TAHANSA.

VASTAAN TULLEE HEMTOINEN KUISKAUS, JONKA
KUULEE VAAN IHAN LÄHELTÄ.
SE KYSY: MİKÄ ON LUONNOLLISEMPAA KUIN LUONNOLLINEN?

ISTUN TYÖHUONEEN LATTIALLA - MIETIN,
MITEN IDEOITA KEHITETÄÄN

TULLEE AJATELLA IHAN KATKKEA JA SAMALLA
TULLEE KHEITÄ TIHJENTÄÄ PÄÄ JA ANTAA
VAAN SEN TAPAHTVA
ANTAA AIVOILLE TEHTÄVÄ, JOKA STIMULOI
MOLEMPIA PUOLISKOJA
POIS KUVATULVASTA
KOHTI MIELENRAUHAN RYÖPPYÄ

TEE MAALAUUS, JOKA ON:

RAUHOITAVA	KAIHOISA
TURVALLINEN	KAIPAAVA
JÄNNITTÄVÄ	SEISAUTTAVA
LEIKKISÄ	LUONNOLLINEN
MEDITATIIVINEN	HÄPEÄMÄTÖN
PELKISTETTY	PUHDISTAVA
TARKKAAVANEN	VOIMAKAS
HENGIITTÄVÄ	MAGNEETTINEN
AKTIIVINEN	AJATON JA
VIRTAAVA	SUORA

YHDISTÄVÄ

JOKAIMEN PÄÄTÖS TUNTUU STATEMENTILTA.

YHDEN TIEDÄN
HALUAN VILKKUVAN
MÄENNÄISEN ÄÄRIVIIVAN

KATSON THYTYVÄISENÄ SIVUSTIA, KUN PIGMENTIT
ASETTUVAT PAIKOILLEEN.

MIKÄ ON HYVÄ MAALAUUS JA
MITEN MAALAUksesta SAISI VIELÄ VÄHÄN
PAREMMAN

VIRHEET HENGITTÄVÄT UUTTA AJATTELVIA
USEIN LUONNOS ON SIITÄ TEHTÄÄ TEOSTA
KIINNOSTAVAMPI
MIKÄ NIIDEN ERO ON — LUONNOKSEN JA
TEOKSEN

LOPULTA NIITÄ KATKI
SAMAN ASIAN ERI VAIHEET

VÄHENNÄN NIIN KAUAN, KUNNES KYKENEN
SÄILYTTÄMÄÄN FOKUKSEN.

EVOLUUTIO
ÄLHKÄSTÄ ELÄMÄÄ
YHTEISKUNNASSA
KEHITYSÄKÖ ON KUN
VANHA METSÄ HAKATAAN

IHMINEN ON LUOMAKUNNAN KRUUNU
NIINKUIN ON TUO PIHLAJA
SINILEVÄ, KOTTARAINEN JA LIEJUSIMPVAKKA

MIKSEI METSILLÄ JA MERILLÄ OLE
OIKEUKSIA?

AVAINKO NOUSEE RYTMILLÄ
HÄIKÄISEE NIIN ETÄ KAADUN
ANNAN PAINOVOIMAN VETÄÄ

SÄHKÖIMEN SIIRTYMÄ
HYPPÄ PISTEIDEN VÄLISSÄ
SE ON KAHDEKSAN VALOMINUTIN PÄÄSSÄ

KATSON NIIN KAVAS, ETÄ MÄEN OMAN SELKÄNI
KOSKETAN KAUKAA TULEVA KAIKUA
VÄRIAVARUUDESSA

JOSSA HORIZONTIT NOTKUVAT JA KASVIT
LASKEVAT TUNTEJA

VUODAN
VIRTAAN VIITEEMTOISTA PURDON
RINTANI RAAPATSEE POHJAA JA NIELÄISEN
KURKKUUNI KIVEN
LEUKANI MURSKAUTTU SIRPALEIKSI
HEITTELEHDIN PITKIN POIKIN MUSTAN UOMAN
TÖRMIA
RAAJANI RUHJOUTUVAT, KUNNES IRTOAVAT
OHUEN IHONI LÄVISTÄÄ PINNALLA AJELEHTIVA
PIKKUIMEN RISU
TORSONI REPEÄÄ KANTIA PATSKAUTUSSAAN PÄIN
PUSSTISSÄ TÖRRÖTTÄVÄÄ UPPOTUKKIA
HUKUN HILJAA HIUKSISTANI LUMPEENKUKKIA
YHDEKSI VIHDOIN TULLEENA

PERHOSEN SIIPIEN ISKUT RYTMITTÄVÄT HENGITYKSEN
MAALAUUS ON FYSIKAALIMEN
TUNTU RUUMISSA, OLET OSA SITÄ
KOKEMUKSESTA TULEE TIETÄ, JOTA EI VOI
SHRÄJÄYTTÄÄ
PINTA ON ALASTON, HENKI HAAVOITTUVA
VÄRI IMEYTYH RAKENTEISIIN
EIKÄ MITÄÄN SAA POISTETTUA

AALDILEVAT PILVET LIVAT JUURIEN ALLE
LÄPÄISEVÄT SOLUKALVOT
SAAVAT SUONET PULLISTUMAAN
AAMURUSKON ROOSA YLÖS PINGOTTUVALLA KAULALLA
HETKI ENNEN KASAAN LYHYSTYVÄÄ RUUMISTA
KALMAN HARMAAN PAINOA NISKASSA

IHMIMEN TAITAA TIEDON, KUINKA TEHDÄ NOKKO-
SISTA ROHTOJA, LEIPÄÄ, HIUSHUUHDETTA, VÄRIAI-
NETTA, KÖYTTÄ, KANGASTA, LANNOITETTA, TUHOLAIS-
KARKOTETTA JA EKOTALOJA
VANHAKANSA VIHTO KATKEN PAHAN POIS
NOKKOSKIMPULLA
TARVI TAANKO OIKEASTI VIELÄ JOTAIN MUUTA?

JOSPA JOSSAIN VAIHEESSA
KERKEÄISIN RASVATA
IHOTTUMAT, JOTKA OLEN
SAANUT TÄSTÄ SILIKONIMUOTISTA

RAJATTU RAJATON VUOTAA REUNOJENSA NI, KUIN
LINTU JOKA SOKEUDESTAAN PIITTAAMATTA
JATKAA LENTOAN

TÄMÄ VÄRIKOHDISTELMÄ TULEE MUISTAA
HARMAAT NORKOT VASTEN SINISTÄ TÄIVÄSTÄ
HARMAAT NORKOT VASTEN HAAVAN KYLKEÄ
UTUISINE REUNOINEEN, SÄDÄMESSÄ
POLTETTUA SIENMAA

VOIHAN TÄNDELLISYHDEN RIITTÄMÄTTÖMYYS!

PALAVALLA PLANEEETALLA
MÄRSKYN ULKOREUNALLA
SUKUPUUTBAALLON ALLA
PELASTAMME PÖRSSIKURSSEJA

AMPIAIMEN LENSII HIUSTENI ALLE JA TEKI KOR-
VASTANI ITSELLEEN KODIN.
SIELLÄ SE NYT ASUU - KORVASTANI -
PÖRRÄÄ EES TAAS PITKIN KÄHTÄVIÄ, TOUHVA
OMIAAN JA POLTTELEE PIIPPUAAN. VÄLILLÄ
SE POLTTAA NIIN PALJON, ETTÄ KORVASTANI
NOUSEE SAVU. JOS AMPIAIMEN RAUHAA HÄIRI-
TÄÄN TURHALLA HÄLINÄLLÄ, SE HERMOSTUU
KOVIN JA HAKKAA KOTINSA SEINÄÄ NIIN,
ETTÄ MINULLA MEINAA LÄHTÄÄ TAJU. JOS
PÄÄSSÄNI KATKUIVA METELI SILTIKIN VAIN
JATKUU, SE VIILTÄÄ TERÄVÄLLÄ BISTIMELLÄÄN
KORVANI SEINÄMÄÄ, KUNNES
SILMISSÄNI SUMENEE. MINKÄS TEET?
VASTAAN SITÄ EI KANNATA TASTELLA,
VAAN KYNTI TULISI PITÄÄ MANDOLLISIMMAN
TASAISENA.

ON TÄRKEÄÄ OPPIA TUNTEMAAN JÄÄ, JOKA KANTAA
JA SUO, JOKA UPOTTAA
KYSEENALAISTAA KYSEENALAISTUS JA HARHOJEN
JOMDATUS
EROTTAA HYVÄ OPETTAJA EPÄKELVOSTA JA
SHÖTÄVÄ SIENI TAPPAVASTA

KUN MAALAUUS TUNTUU TARPEETTOMALTA TEHDÄ:
KAIKKIEN KRIISIEN, KIIREEN, LEVOTTUUDEN,
APATIAN, MERKITYKSETTÖMYHDEN TUNNUN, PAHAN
OLON, KOHTAAMATTOMUUDEN, KILPAILUN, ETUILLUN,
VOIMATTOMUUDEN, MIHILISMIN, TUHON KESKELLÄ,
MUISTA SILLOIN SITÄ MARK ROTHKON RETROS-
PEKTIIVI NÄYTTELyä VUONNA 2008 HAMBURGER
KUNSTHALLESSA.
MUISTA KUINKA MAALAUKSET OHJASIVAT KOHTI
KIRKASTA SUMVA.
VARSINKIN SE YKSI MUSTA / TUMMANSIMINEN
THÖ, JOSKA VAAKASUUNNASSA OLEVA SUORAKTI-
DE VYÖRHI PÄÄLLE. MUISTA KUINKA SE THÖNTÄ-
MÄLLÄ IMI MINUT SISÄÄNSÄ. OLIMME KAKSIN
SAMASSA, AJATTOMASSA KUPLASSA, MINÄ JA SE MA-
LAUS. MUISTA KUINKA VAIHTAMALLA TUIJOTETTAVAA
PISTETTÄ MAALAUKSEN SUUNTA MUUTTU, JA MUISTA,
KUINKA TEOS PITI MINUA ALWA VAAN OITTEESSAAN,
MAALAUUS OLI TÄHNÄ LIIKETTÄ JA LEVÄHDYSPIIS-

TEITÄ, MUISTA MITEN AHDISTAVA JA PELOTTAVA
TUNTI LÄMPIMÄLTÄ TURVALTA.

SURUMIELISEN IHMISEN SURUMIELINEN
MAAILMA
AUTENTTINEN
SISÄLTÄ TUNTUVA

TÄMÄÄN MINUA KIINNOSTAA ENEMMÄN SE,
MITÄ MAALAUUS TEKEE, KUIN
MIKÄ TEKEE MAALAUksesta MAALAUKSEN

IHMIA SANOJA:
MAA LI
SIVELLIN
VÄ RI NÄ KÖ

TYPERINTÄ MITÄ MAALARI VOI TJOISKENNELLESSÄÄN
AJATELLA ON MUIDEN MIELIPITEET.

JOS ON KASVANUT MÄNNYN SISÄLLÄ
TIETÄÄ KUINKA MAAPERÄ JÄRJISEE
SADETANSSIN JÄLKEEN.

KOIRAN KANSSA
TUNTEMATTOMASSA JA
PIMEÄSSÄ METSÄSSÄ
KOKO AJAN POLKUA
VUDELLEEN ETSIEN

VÄLILLÄ ON MAHDOTONTA EROTTAA
PITELEEKÖ KÄSISSÄÄN TIMANTTIA, VAIKO
KASAA PASKAA

VOISIN NYHTÄ HYVIN PUHUA TAITEESTA, TAITEILJOISTA
JA TAITEEN TEKEMISESTÄ, MUTTA PUHUNKIN SIENIS-
TÄ JA SIENESTÄMISESTÄ, EN NÄE NÄIDEN ASIOIDEN
VÄLISSÄ MERKITTAVÄÄ EROA.

- SIENET JAKAVAT VOIMAKKAASTI MIELIPITEITÄ.
- SIENIRIHMASTOJA ON KAIKKIALLA.
- SUURI OSA SIENISTÄ ELÄÄ MAAN ALLA.
- SIENESTYS KUULUU JOKAMIEHEN OIKEUKSIIN.
KUKA TAHANSA VOI SIENESTÄÄ.
- JOTKUT SALAAVAT HYVÄT SIENIPAIKAT, NIISTÄ
OLLAAN TOISINAAN JOPA MUSTASUKKAISIA.
- HYVÄÄ SAALISTA ON KUITENKIN ILO JAKAA
MULLE.
- ON KAUPPASIENIA JA SILMÄLLÄPIDETTÄVIÄ.
- SIENESTÄJÄ VOI HELPOSTI POIKETA POLUL-
TA, JOSKUS JOPA EKSyä.
- JOTKUT TALLOO SIENIÄ MAAN TASALLE HUOMION
TAI YMMÄRRYKSEN PUUTTEESSA.
- KUN LÖYTÄY HYVÄ KOHTA, SIENESTÄJÄ JÄÄ
SILMÄ KOVANA PÖÖRIMÄÄN PIENELLE ALUEELLE.
- YLEENSÄ KUN LÖYTÄY YKSI SIENI, SILMÄT
JA FOKUS VIRITTÄYTYVÄT TIETTYN ASENTON
JA UUSIA SIENIÄ ALKAA LÖYTÄMÄÄN HELPOMMIN.
- PERSPEKTIIVIN VAIHTELU ON TÄRKEÄÄ SIENES-
TÄESSÄ.
- JOSKUS SIENET TÖRÖTTÄVÄT AIVAN POLUN
VARRELLA JA TOISINAAN NIITÄ TULEE TONKIA.
- UUSIA SIENIÄ VOI OPIA KOKO AJAN LISÄÄ, JA
HUOMIONA, LÄHESKÄÄN KAIKKIA LAJEJA EI OLLA
VIELÄ EDES TUNNISTETTU.

- KUVISSA SIEMET NÄHTÄVÄT HYVIN ERILAISILTA KUIN LUONNOSSA.
- SIENTEN TUNNISTAMISESSA USEIN PYHDETÄÄN OPASTUSTA KOKENEEMMILTA SIENESTÄJILTÄ.
- JOILLEKIN SIENESTÄMINEN ON SOSIAALISTA TOIMINTAA, TOISET TARVITSEVAT METSÄÄN SEURAA JA TURVAA. TOISILLE SIENESTÄMISESSÄ ON EHDOTTOMAN TÄRKEÄÄ YKSIN OLEMINEN JA MIELEN HILJENTÄMINEN.
- ON VAIKEA TIEDÄÄ MILLOIN SIENI KANNATTAA JÄTTÄÄ KASVAMAAN. JOSKUS JOKU TOINEN ENNÄTTÄÄ POIMIA SEN MENÄSI EDESTÄ JA TOISINAAN KASVAMAAN JÄTETTY VAIN KUIVUU KASAAN TAI MÄTÄNEE PASTYYN.
- JOITKUT SAAVAT SIENESTYKSESTÄ RAHAA. TOISILLE SIENESTYS ON TYÖTÄ, TOISILLE HARRASTUS, JOILLEKIN NIITÄ MOLEMPIA.
- KAUPPAPAIKKOJEN JA LUPIEN HANKKIMINEN ON VAIVALLOISTA, KOSKA KAIKKI MUUVHUN KULUTETTU AJKA ON POISSA ITSE SIENESTYKSESTÄ.
- SIENET OVAT ILMAISIA KERÄTÄ, MUTTA KALLIITA HANKKIA KAUPASTA.
- SIENESTÄMINEN ON ALKUKANTAISTA TOIMINTAA.
- SIENESTÄESSÄ OPPII TÄRKEITÄ ASIOITA SEKÄ ITSESTÄ ETTÄ MAAILMASTA.
- KAIKKI SIENIVUODET EIVÄT OLE YHTÄ SATOISIA.
- SIENESTÄJÄ KERÄÄ USEIN MONIA ERI LAJEJA SAMAAN KORVIIN.
- SIENESTYS VOI TOIMIA TERAPIANA
- SÄILYTYSTILAN PUUTE ON MOMEN HIMOSIENESTÄJÄN ONGELMA.

- IHMISIÄ ON KUOLLUT SIENTEN VUOKSI.

ON ROHKEAA LUOTTAA PIENEEN SIEMENEEN.

KLOROFYLLIÄ SANOTAAN KASVIN VEREKSI
 JA ME OLEMME NIIN SAMANLAISIA — OIKEA
 MOLEKYYLII MODIFIKAATIO
 VAIN PIENIÄ MUUTOKSIA RAKENTEESSA
 OLEMME YMPYRÄIN KAKSI VASTAKKAISTA VÄRIÄ
 JA KAAVIOSSA EROAVA KULMA
 SAMAA HIILTÄ, ELÄMÄÄ, SAMAA ALKUPERÄÄ

ITSE ELÄMÄNI KANNALTA SILLÄ EI LIENE
 JUURI VÄLIÄ
 ONKO VÄRINÄNI PUNAISEN
 VAIKO VIHREÄ.

TANSSI MINULLE MEHILÄISEN TANSSI
 LAULA LINTU LENNOSTA

RISULLA MAALATTU ALKUKANTAIMEN
SIMPELI SANATTOMUUS
MANTRAN KALTAISEN AVARUUS

SOLUT VÄRÄHTÄVÄT AALLOISSA
ILTA-AURINKO ON MAALAUUS JÄRVEN PINNALLA
PUHUTAANKO METAFYSIIKASTA
KIVIPILVEN KAJOSSA

VIIVA - VIIVA
OLEN TEHNYT PALJON VIIVOJA
MAALAUKSIINKIN AJATTELIN ALKAA VETÄMÄÄN
PIENIÄ VIIVOJA
PYSTYSUORILLA VIIVOILLA VAAKASUORIA VIIVOJA

SILMÄ NOTKUU PINNOSSA, KUIN KEINULAUDALLA
HVOJUVALLA LAUTALLA
MATKALLA KOHTI VALDA

PALJON MUUTAKIN KUIN HORISONTTEJA,
VAIKKA EDESSÄ ON PELKKIÄ VAAKARAITOJA.
KESKELLÄ ON PHÖRRE, JOSTA JAKAUTUU VALUVIA
LINJOJA, KUIN SADEPISAROITA JUNAN IKKUNAS-
SA. HAUSKAA KUINKA KAHDILLA VAAKASUORAL-
LA VIIVALLA VOI TEHDÄ YMPYRÄN. TUTTU RUUDUK-
KO HAJDAA, VAPAUTUU. ETEEN AVAUTUU PUR-
JA. VIIVAT EIVÄT OLE SUORIA. JANAT OVAT
HASSUJA MATOJA. TULEE ELÄIMELLINEN OLO,
VAIKEA SELITTÄÄ SITÄKÄÄN.

SÄÄNNÖLLINEN JA EPÄSÄÄNNÖLLINEN VAIH-
TELEVAT. YHTÄKKIÄ JANAT ALKAVAT POMPPIA,
PALJASTUVAT KUIN YKSITELLEN EPÄMÄÄRÄI-
SSESSÄ JÄRJESTYKSESSÄ.

SEURAAAN SIVUSTA SILMÄNI LIIKETTÄ.

HAUSKAA, HAUSKAA, HAUSKAA!!!!

HORISONTIT PITÄVÄT PAIKKANSÄ
SAMALLA KUN NE TOISAALLE KARKKAAVAT.

MAALAUUS KUIN HENGITYS JOKA
TOISTUU, KATDAA, NOSTAA, PUHDISTAA
KULJETTAA JA VUHDISTAA

YÖLLÄ JÄÄTYNYT LAMMEN PINNAT
MUISTUTTI AAMULLA LIHASKUDOSTA

MIETI HETKI PUUN OKSIA JA JUURIA
ELÄIMEN KEUHKOJA, VERISUONIA, HERMOSTOA

MIETI VIELÄ HETKI KUINKA SAMANLAISEN
ON MUODOLTAAN PUUNLEHTI
LINNUNSUUNAN KANSSA

MILLAISTA OLISI MAALAUKSI
JOKA OLISI LUONNOLLISEN KAIKKIALLA
EIKÄ VIERASLAJI MISSÄÄN?

PUUN ELÄVÄ OSA ON AIVAN SEN PINNAN ALLA
RUNKO VOI OLLA SISÄLTÄ TÄYSIN ONTO
JA SILTIKIN SE LOISTAA TÄHDESSÄ LEHDESSÄ
SYDÄN KYLMINÄ

ETSIN KÄSILLÄNI TOUTUUTTA
YMPÄRILLÄÄN MAAGISEN HOHDE
JONKA YDIN PALJASTUU HIPIHILJAA ALTA KUOREN

AVAAN SILMÄNI, KÄTENI JA SUUNI
NIIN LEVEÄLLE KUIN KYKENEN
SIEPPAAN VASTATUULEN POSKIINI
JA LENNÄN KAUEMMAS KUIN KUULEN

TUNNE IDEA MERESTÄ
TYHNESTÄ NOUSEVAT MAININGIT
JOTKA HUUHTOVAT KAIKEN YLLE

AURINKO SATAA PINNALLE NÄKYJEN PISAROITA
MITKÄ EDELTÄVÄT SANOKSI
OVAT PÄISTÄÄN AVOINNA
YHTEEN NIIPUTETTUIA

TAVKOJA

SISÄISEN ÄÄNEN KUUNTELEMISEN ON
VAIVALLISTA JA KIVULLISTA HOMMAA
KUN YHTEYS SISIMPÄÄN TUNTUU OLEVAN YHTÄ
KATKOVIIVAA

MATERIAALIEN KERÄÄMISTÄ / UUTTAMISTA /
HÄMMENNYSÄ / KEITTÄMISTÄ / PUHDIS-
TUSTA / SUODATUSTA / ODOTUSTA /
HIERTÄMISTÄ / EROTTELUVA / YHTEEN SE-
KOITTAMISTA / TOISTOA / LIIKETTÄ /
PAIKALLAAN OLOA / AIKAA / MINERAA-
LEJA / KASVEJA / SIENIÄ / ELÄIMIÄ /
HYÖNTEISIÄ / VETTÄ / VALOA / SOODAA /
ALUNAA / POTASKAA / HAVUVANERIA /
MIITTEJÄ / RAUTALANKAA / MÖKALUJA /
PELLAVAKANGASTA / SIVELTIMIÄ /
KAMANMUNAA / PIGMENTTEJÄ

SUHTEELLISEN PEDANTIT LINJAT KATKEILEVAT
RAAKA PELLAVA, NOKI, Keltuainen
KERROKSET

HUOKOISET HUOKOSET
SÄÄNNÖLLISEN EPÄSÄÄNNÖLLISYYS - MUATUVA
LOGIIKKA

TÄYDELLINEN VIRHE
PALJAS JA RIISUTTU
JOHDATTAAN SILMÄÄ JA TARRAA KIINNI LIITTESIIN
KOLMIOT, YMPYRÄT, VUORIJONOT, PÄÄTTYMÄTTÖMÄT
TUTTU SOLUKKO, MUURAHAISET RUNGOLLA
MEKAANINEN JA VAPAA LIIKKUVA MIELI
RAJATU KESKUSTAAN
KAUPUNGISTA KALLIOLUOLAAN

KUN MIETIN VIIMEISIMPIÄ VUOSIA, NÄEN ITSENI
NUHJAANTUNEENA, KAHTUNEENA, HARMAAN-
TUNEENA HAALARINA ROIKKUMASSA
PYHKKINÄRULLA
KATSON KUINKA TUULI REPIEN RIEPOTTAA
TUOTA RÄÄSHISTÄ RIEPUA
KUN PUUSKAT SITÄ TÄYTTÄVÄT
KÄYTTÄVÄT KUIN PURJETTA, SAATTAEN SEN
LEIMUVAAN TANSSIIN
ENKÄ TAHDO MUUTA KUIN KIITTÄÄ

TÄMÄ SAMAINEN LEIRI MAISTUU VUOSI VUODELTA
PAREMMALTA.

KUINKA THYDYTTÄVÄÄ TÄMÄ YHDEN ASIAN KERRAL-
LAAN TEKEMINEN ONKAAN
PIENI LIIKE

KESKITTYNEESTI

UUDESTAAN JA UUDESTAAN

JA UUDESTAAN JA UUDESTAAN JA UUDESTAAN

TOISTO TUNTUU VAPAUDELTA JA VOIN

MATKUSTAA AJASSA

KÄDELLE KASVAA OMAT AIVOT JA PÄÄSSÄ OLEVAT
SAAVAT HETKEN LEPÖÄ

SAAVAT KESKITTYÄ TÄYDELLISESTI JOHONKIN,

MITÄ EI TARVIKSE RATKAISTA

SEURAAVAT SIVUSTA EDESSÄ AVAUTUVAA MUOTTA

HARHAILUT NÄKYVÄT JÄLJESSÄ

MITÄÄN EI VOI PEITTÄÄ

EI SE MITÄÄN

ITSELLENI LAATIMAT SÄÄNNÖT JA RAJOITTEET
TOIMIVAT KUIN KOREOGRAFIA TANSSISSA
NIIDEN SISÄLLÄ VOI LOPUTTOMASTI
LIIKETTÄ HIDA

MILJONNA OMAA SÄÄNTÖÄ ON PAREMPI, KUIN
KAKSI VIERASTA JA VÄÄRÄÄ
KUN OVET AVATAAN, ISTUN PAIKALLANI
HICJAA 12 PÄIVÄÄ

PEHMEÄ VIIVA ON YHDESSÄ SISÄLTÖ JA ÄÄRI.
TASAISTEN RUUDUKOITTEEN VÄLIIN JÄÄVÄT TILAT
NOUSEVAT PYLVÄINÄ KOHTI. KÄSI JA TJO.
YMPYRÄT OVAT NELIÖITÄ OVAT ILLUUSIOITA.
YMPYRÖIDEN NURKAT, MITÄ NE OVAT?
SUORAT LINJAT TAIPUVAT, HUOJUUVAT, VÄÄNTYVÄT
JA MURTUVAT. KAIKKI ON KUITENKIN NIIN
KOVIN YKSINKERTAISTA. AUKOT LEIJUVAT JA
VIIVAT TÄRISEVÄT ILMASSA.
ON MENTÄVÄ LIKI. SILMÄ HUIJAA JA KORJAA
NÄKEMÄÄNSÄ. SUKELLAN KANKAAN KUITUIHIN.
SEN AUKOT. MAALAUKSEN AUKOT. TUNNEN
OLEVANI KUILUSSA, JOSTA VOI LASKEA ALAS
ALISIIN TAI POMPATA KORKEUKSIIN.
KAIKKI TOISTUU, KIERTÄÄ, SYVENEE, KUNNES
HÄLVENEE. LUOTETTAVAT RAKENTEET OVAT
VINKUROITA ENEMMÄN TAI VÄHEMMÄN,
SILTÄ PITÄVÄT TOISISTAAN HUOLTA.

KAKSI YHDESSÄ ON YKSIKKÖ, VÄLILLÄ KAIKKI YMPY-
RÄT NÄKYVÄT. VÄLILLÄ AUKOT TEKEVÄT PUSTY- JA
VÄLILLÄ VAAKALINJOJA. VÄLILLÄ DIAGONAALEJA.
SEES.

KOHTA KUVION TASAISUUS JA LIIKKUMATTOMUUS
TAAS HAJOAA JA JÄLLEEN SILMISSÄ POMPPII JA
VILISEE. PULSSI TIHENTYÄ, KUNNES RAUHOITTUU.
KUN KESKIÖTÄ TUIJOTTA, NÄEN AUKON SISÄLLÄ
SÄRISEVÄÄ JA PUMPPAAVAA ELOA.

KONTRASTIT THYJYHDESSÄ LIUKUVAT PITKIN
PINTAA JA IHOA.

PAKKO PITÄÄ TAVKO KUVATULKKAUKSESTA JA
VAIN KATSOA HICJAA.

...

HILJENTYMISEN JÄLKEEN TIEDÄN, YHTÄÄN
ENEMPÄÄ EI KANNATA SANOA.

PÄÄSEN JUHLATUNNELMAAN
KUUNTELEMALLA JOHN CAGEN 4'33
YHÄ UUDESTAAN

LASKE ALAS VALKOINEN
PAINU ORANSSI JA PUNAINEN
NOUSE SINISENÄ UTUNA
SUMUISENA AAMUNA

JUURI TÄSSÄ SE OLI
IHAN JUST ÄSKEN
SE SEN TÄHTI OLLA
KAIKKI OLLI TÄSSÄ JA TÄYSIN TOTTA

SUODATINPAPERISSA KUIVUU KASVISTA UUTETTUJA
VÄRIMOLEKYYLEJA
AALLONPITUUDET AINEENA, TÄMÄ ON SITÄ
IKMETTELYN JA IHASTELEN IKMETTELYÄ JA IHAS-
TELVIA
TUOSSA PIENESSÄ VÄRIHUUKKASESSA ON KOKO
TOTUUS
TAI AINAKIN YKSI NIISTÄ

TUNTVU KUMMAN HYVÄLTÄ REPIÄ MAASTA KASVEJA
VÄRIAINEIKSI
KASVEJA, JOTKA MUUTENKIN TULISI HÄVITTÄÄ
SUOMEN LUONNOSTA
VALTAAJAT
HETI PÖLTTÄJIEN JÄLKEEN
OTTA JA (MEÄ ME KUIVIIN
UUTTA VLOS VIIMEINENKIN ELONHUUKKANEN.

KAUPUNKI KUIN JUNARATA
TUHATIA JA SATAA ASIAT JYRÄÄVÄT PÄIN JA SUHAH-
TAVAT OHI, VAIKKA JUURI TÄSSÄ OLLISI HYVÄ
PHSÄKIN PATKKA

MAALLA OLESSANI MINULLA EI OLE TÄLLAISIA
ONGELMIA, KUIN KAUPUNGISSA
ESIMERKIKSI NÄKYMÄTÖNTÄ TIKKUA KYNNEN
ALLA
TAI KIVEÄ JOKA IKISESSÄ KENGÄSSÄ

ON ERINOMAISEN TÄRKEÄÄ LÖYTÄÄ OIKEA KÄVE-
LYVAUHTI
SELLAINEN, JOSSA ENNÄTTÄÄ KATSEELLA NUOLLA
KAIKKI MÄTTÄIDEN PINNAT JA KIVIEN SYRJÄT

PARAS OLISI KULKEA NIIN HITAASTI, ETTÄ ETSI-
MÄNSÄ VOISI LÖYTÄÄ OMIEN JALKOJEN ALTA

NIUKKA KIELI ON KARHEA KUIN VUORIJALAVAN
LEHTI
TYHJYYDEN MAJASSA RIVIEN VÄLIT OVAT SYHSTÄKIN
AVOIMINA
KOSKA PAKKAISEN NAHISTAMA KUISKAUS
ON HUUTOA VOIMAKKAAMPI

TOISTOSSA JANKATTAVA ASIA
VOIMISTUVU JA KIRKASTUVU
JA PATKALLAAN JUNNAAVA HARPEO HUOMAAMAT-
TAAN ETEENPÄIN

SITÄ VOISI KATSOA KUVANA, MUTTA MINULLE SE
ON TAPAHTUMA
KAHTA ERI PUNASTA, TYHJÄÄ TILAA, NEGATII-
VISTA MUOTTA
SILMÄT PUMPPAAVAT MAALAKSEN KAAVOITAMA
KIERTOKULKUA

KERÄSIN TÄNÄÄN SIANKÄRSÄMÖN KUKINTOJA
TEIN NIISTÄ PIGMENTTEJÄ JA TEETÄ
MOLEKYYLIT KYLPEVÄT LÄMPIMÄSSÄ VEDESSÄ
KUN KESÄISEN NIITYN TUOKSUT
LÄMMITTÄVÄT SYDÄNTÄ
KAUNEUTTA ON SAADA PITÄÄ KÄDESTÄ
KIINNI ESI-ISIÄ

JOKAIMEN VIIVA SISÄLTÄÄ HENGITYKSEN
PIDÄTTÄMISEN JA SEN VAPAUTUMISEN
AIKA TUNTUU TUNNUKUN KULKUNA
KORKEALLE POMPPAAVA JA HILJALLEEN
ALAS LEIJUVA

KATSE MAALAUKSEN PINNASSA
KURKOTTAAN SYVIMPÄÄN POHJAAN
TILAAN, JOSSA KAAOS LUKITTUU

MIKSI VEDESSÄ ON KUPLIA?
MIKSI LAIMEET LYÖVÄT RANTAA?
MIKSI TOIMEN HUKKUU SYVYYTEEN,
VAIKKA LAIVOJA SE KANTAA?

KÄKI KUKKUU KELLOSSA
JÄÄKAAPPI NAKSAHTAA
POSTI KOLAHTAA LUUKUSTA
PESUKONE PIIPPAA
NAAPURI AVAA OVEA
ODOTAN PUHELUA, JOHON EN HALUA VASTATA
KULINKA TÄLLAISISSÄ MAISEMASSA
PYSYHÄ KUKAAN OLEMAAN RAUHASSA?

MITÄPÄ KERTA NUUTUMEESTA TISKIRÄTISTÄ?

ÄITI,
MULLA TAISTULLA BÄNKISIT VIIME YÖNÄ HEGELIN
KANSKA. SE SANOI SUSTA NIIN RUMASTI,
ETTÄ OLSIT YHDENTEKEVÄ JA ETTÄ SINUSTA
PUUTTUISI HENKI, SANOI ETTÄ HUONOKIN
TAIDETEOS OLSI KAUNIIMPI, KUIN SINÄ. ETTÄ
TYPERINKIN IHMISEN TEKEMÄ PÄÄHÄNPISTO
OLISI HENKEVÄMPI KUIN SINÄ. JA VAIN, KOSKA
SINÄ ET TOTEUTA OMAA KUVAASI, VAAN ELIT
SISINTÄSI TIEDOSTAMATTA SITÄ.

TÄLLAISTA TÄNÄÄN.

ENNEN KUIN ON KASVATTANUT ITSELLEEN RAAJAT
VOI HYPÄTÄ AJASTA TOISEEN
JUOSTA VEDEN PÄÄLLÄ, IMEÄ VOIMAA VALOSTA,
MAASTA
LISÄÄNTÄ TUULEEN JA YHTEYTTÄÄ SEN KANSKA

VÄRIEN TEKEMIN ON HIDASTA
MAALAAMINEN ON HIDASTA
MAALAUKSEN KATSOMINEN ON HIDASTA
JA JUST SIKS TÄMÄ KAIKKI ON IHAN PARASTA

•
KESKEYTYKSET
MITÄ PELKÄÄN JA VIEROKSUN MIIN PALJON, ETIÄ
ALOITTAMINEN TEKEE TUSKAA
TIEDÄN JO VALMIIKSI, ETIÄ JOKU TULEE JA KESKEYTTÄÄ
YLEENSÄ SE JOKU ON MINUN IKIOMA SÄTKIVÄ PÄÄ

•
KÄRSIVÄN TULEE ERITYISESTI
JAKSAA OLLA KÄRSIVÄLLINEN

•
TARVELISTA:

LEIKKI
ORGAANINEN
PROSESSI
MUUTOS
AVOIMUUS
HARMONIA
HUOKOISUUS
RYTMI

HILJAISSUUS
EETTERI
MORTTELI
IMU
AIKA
AVARUUS

•
MITEN KAIKKI, MIKÄ ON KÄYTÄNNÖSSÄ MIIN
SELKEÄSSÄ JÄRJESTYKSESSÄ
VOI KÄSITTEISSÄ TUNTVAA SILKALTA KAAOKSELTA?

•
SANAT LYÖVÄT LUKKON SEN, JONKA
HALVAISIN JÄTTÄÄ AVOIMENA LEIJUMAAN
PUHEESSA LAUSEEN LOPPUUN MIETTIMINEN
ON OLEELLISTA, TOISIN KUIN

•
JOS ELÄISIN TOISEN KERRAN
PELKÄISIN PALJON VÄHEMMÄN

LUONTOKAPPALE ON SUBJEKTI, JOTA TARKKAILEE
TOIMEN
MUKA ERILLINEN, JOKA HALVAA SELVITTÄÄ SEN
LUONTEEN
TAHTO SILTÄ JOTAIN
MANIPULOI, AVKAISEE, PILKKOO, KLUSAA,
RÄÄKKÄÄ
TETÄMÄTTÄÄN TAI VÄLITTÄMÄTTÄ
PERUSTE ON UTELI AISUUS
MINÄ, TÄMÄ, MINEN MINÄ

JOS ON PAKKO TAPPAA, EI OLE OIKEUTIA
RAISKATA.

MILTÄ TUNTUISI KALLIOILLA SEISTÄ 300 VUOTTA
TUULESSA JA PAAHTEESSA
JUURET KIINNI KUUTAMOSSA
PÄÄ VASTEN LUUTA

MIELI HALUSI MINUN ALLE TUULISELLA POKKALLA
KERÄSIN TÄSKUIHINI HAVUNNEULOJA, KUKKIA
JA KORSIA
JOTTEN KOKONAAN KATDAISI
LOHDUN PAIKAN LOI RITUAALI, JOHON KUULUI TOISTO
MAANINEN TOISTO JA PARADOKSAALI
KUINKA ITSEN KYKENEE LÖYTÄMÄÄN UNOHTA-
MALLA ITSENSÄ, VAIKKA JUURI ITSEN KADOTUS
ON AJANUT PARTAALLE

MITEN METSÄÄN SÄNTYY POLKU
MIETI SUSIEN VAELLUSTA JA MUURAHAIKSTEN
REITTEJÄ
MIKSI PAINAA JALKANSA JUURI TÄHÄN, EIKI
METRIÄ SIVUMMALLE
MIKÄ OHJAA KIVELTÄ KIERTÄMÄÄN
JUURI VASEMMALLE

NÄKI HÄIVÄHDYKSEN HYVETTÄ
SÄIKÄHTI, HÄPESI JA ETSI
VUORTA, JOLLE KIVETÄ

MIHIN SUUNTAAN TULLISI MENNÄ?
JÄÄNKÖ TÄHÄN JA ANNAN VELLOVAN AJAN
HILJALLEEN VIEDÄ?

PÄÄNSISÄISET HALLUSINOGEENIT SAAVAT MINUT
KYSYMÄÄN
MITEN SILMÄT VOIVAT SAADA TÄMÄIN KAIKEN AIKAAN
VAIN KOSKA JOKIN KUVITELTU LINJA KATKEAA

KÄSITTÄÄ KÄSILLÄÄN KÄSITELTY KÄSITE

PUHDAS UUSI AVKEA

SILITETTY KARHEA RAAKAPELLAVAKANGAS
PALJAS HOHTAVA KUKKEA PIGMENTTI
SEN HIERTO MORTTELISSA, TEKO MAALIKSI
TOIMEN VÄRI JA VÄRÄJÄVÄ NÄKYMÄ
HETKI HILJAA, TÄYNNÄ YKSEYTTÄ

IKIAIKAINEN KÄSI OMAA OHJAA
ANNA SEN TAPAHTUA
SANATONTA TIEDÄ — KOHTI TDTUUTTA
KIRJOITETUN KIELEN KANTA KUVASSA
AVOIMESSA LAUSEESSA
TAVAN IKIAIKAISISSA

IKONIIN LADATTU REITTI
OIKAISEE KOHTI YHTEYTTÄ
KUN PÄHÄN RAJAN YLITTÄÄ
JÄÄ TAAKSE TAISTELUKENTTÄ

MIELUUMMIN KOHTI VALOA, KUIN KASVOT OMASSA
VARJOSSA

HALUAN OPPIA SEN KIELEN, MINKÄ OSASIN
ENNEN Puhetta

ymmärtää todellisuutta sen omilla ehdoilla
Käsitteet eivät tunnu kehossa
VAAN AJAVAT MINUT KAVEMMAKSI
MAAN MAALISTA

KOSKEEKO SINVA ENÄÄ
TUULEN NOSTAMAT MAIHINGIT
JOTKA TULIVAT KERTOMAAN AJASTA
JOLLOIN SEILASIT LASTUNA LAINEILLA

KATSEEN VOI TERÄVÖITTÄÄ ASETTAMALLA OHIMOILLE
RAVURIN SILMÄLAPUT
SEN JÄLKEEN SOPII SIRISTÄÄ SILMIÄ
TARKENTAA FOKUS NIIN VOIMALLISESTI
YHTEEN PIENEEN PISTEeseen, ETÄ
KAIKKI YMPÄRILLÄ SUMENEE
ON AIVAN NORMAALIA, KUN POSKIPÄITÄ Aikka
TÄSSÄ VAIHEESSA NYKIÄ

JOS MIELIT NÄHDÄ OIKEIN SELKEÄSTI, VOIT
KOKONAAN SILMÄSI SULKEA
ÄLÄ SÄIKÄHDÄ, VAAN ONNITTELE ITSEÄSI
HETI KUN TEKNIikka ALKAA HUIMATA

MITÄ MUUTA JÄRKEI ON KUIN SANA?

VAIKENEMINEN ON OSA KESKUSTELVA
PAIKALLAANDOLO TANSSIA
RIVIVÄLIT KIRJOITUSTA
HENGITTÄMINEN LAULVA

VILVA EI OLE ÄÄRIÄ VARTEN
TAI VÄRIT VÄRITYSTÄ
KOSKETUS EI IHOA TUNNE
NÄHDÄ VOI ILMAN SILMIÄ

HARHAILEVAA HALUKKUUTTA
OLEMASSAOLON TUNNUSTELVA ON
UPPOUTUA KALMÄÄN VETEEN
PATINAA KORVA SAMMALEESEEN JA
KUULLA KUN PUOLUKAT K9P544

TUIJOTTAA RAUHASSA HIEVAHTAMATTA
IMEÄ ITSEEN SUODATTAMATTA
KUUN, AURINGON VALOA
KERÄTÄ TUULTA TAKKI TÄNTEEN
USKOA LENTON KUUSEN CATVASSA

RAKASTAN SINUA
OLET NIIN YKSINKERTAINEN JA KÖMPELÖ
TAHDOT OLLA HIENOSTUNUT
AKATEEMINEN TÖRPPÖ

PYHDÄT TÄYDELLISTÄ HILJaisuutta, SANOT:
"TÄ TÄ TÄ TÄ TÄ TÄ TÄ
DING DING DING DING DING DING DING
SI SI SI SI SI SI SI"
JA MINÄ RAKASTAN SINUA NIIN

MIELI MUUTTUU NOPEASTI
NOPEAMMIN KUIN PÄÄSKY VAIHTAA KURSSIA
ALAMAASSA MAATESSANSA VOI IHALLA TAIVAAN
LOISTOA

KUULE VÄRIN TAHTO
KAIKKIALLE ULOTTUVA ELÄMÄÄ ESIIN HOUKUTTAVA
JOKA LYÖ OESILLAAIN SELKÄÄN AALTOJA,
ETTÄ NIKAMAT NAKSAHTAA
KASVALUSTA VAIKUTTAA, KUINKA METSÄ
HUUTON VASTAA

MIKROSKOOPPISEN PIENET SYVÄNTEET JA
HARJANTEET
HUIPPUJEN VÄLIMATKAT OVAT LÄHELLÄ AALLO-
PITUUTTA
MANIPULOITUA AURINGONVALOA

ONKO VÄRIN VAIKUTUS VOIMAKKAAMPI
SEN SUÄLTÄMISSÄ AALLOISSA
VAI NIIDEN HEIJASTUMISSA

AURINGONLASKU
MAALISKUUSSA KELLO KUUSI, VALON TAITTE KOH-
DASSA
KUN LOISTE LATVOIHIN UPPOAA

NÄKY, JONKA NÄKI VIATON SILMÄ
AVARUUDEN AVARUUS
HITAASTI IMEE ITSEENSÄ
EHDOTELLEN - LOPUTON PINTA
TAKA-ALALTA ESIIN NOUSEVA
KUN REUNAT EI MÄÄRITÄ RAJOJA

KYKENEKÖ IHMINEN VAIN OLEMAAN —
OLEMAAN ESITTÄMÄTTÄ IHMISTÄ?

MATKALLA ULMAPIKALLE SADE KASTELEI MINUT
KELLUIN YKSINÄNI
PISARAT SULKIVAT ISKUILLAAN SILMÄNI
VEDIN KEUHKOT TÄYTEEN ILMAA
UPOTIN PÄÄNI KUPLIVAAN VETEEN
SE PITI MINUT OTTEESSAAN.

KASVOIVAT EVÄT KÄSIENI PAIKOILLE
IHONI PEITTYI LILMAN ALLE
KUNNES PUDOTIN EVÄNI — JAKAANNVIN
JA JÄIN YKSIN LILLUMAAN

VIELÄKIN OLEN TÄLLÄ SAMALLA ALTAALLA
MILJARDEJA VUOSIA KESTÄNEELLÄ
VINTREISSULLA

JOS JOKU KATSOO TOIMIASI KIEROON, NIIN SE
JOHTUU VARMAANKIN SIITÄ,
ETTÄ HÄMELLÄ ON MENNYT KOVALEVI
HETKELLISESTI TILTTIIN.

KIINNILEIKKAAMISEN JÄLKEEN PITÄÄ YLEENSÄ
AINA TEHDÄ JONKIN SORTIN HUOLTOTOIMENPIDE.
TÄYTTÄ SIIS PÄIVITELLÄ AIKANSÄ
JOTTA OSASET SAADAAN UUELLEEN JÄRJESTETTÄ.

SAKKA LASKEUTTU NOPEAMMIN, KUIN NESTEEN
ANTAA OLLA.

NIIN RASKAS ETTÄ JAKSAA ITSENSÄ
JUURI JA JUURI KANTAA
JUURI KYLLÄ KANTAA
VENYTTÄEN TATPUU JA KUMARTUU
YLISTÄMÄÄN ANTAJAA

SVUMTA:
SANIAISESSA ON SANIAISESSA ON
SANIAISESSA
ON SANIAINEN
JA TOISINPÄIN

KUINKA SANOA SITTÄ MITÄÄN,
JOKA PAKENE E OMAA NIMEÄÄN
JOKA NÄYTTÄYTY PÄLJÄÄNÄ
PYSÄYTTÄÄ AJAN
MUTTA ANTAÄ ITSESTÄÄN VAIN VÄHÄN
ON YHTÄ AIKAA TVOLLA KAVKANA
JA JUURI TÄSSÄ PAIKASSA
ENEMMÄN KUIN MIKÄÄN

SE ON IHAN KAIKKEA KOKO AJAN
EIKÄ OIKEASTAAN YHTÄÄN MITÄÄN
SANATONTA PUHETTA
OMAA, YHTEISTÄ, JUHLAA, SURVA JA RUKOUSTA
EI YMMÄRRÄ JÄRKIPUHETTA
ASUU SOLUSSA, ILMASSA, AINEESSA, KOKEMUKSES-
SA
PYHTÄÄ SAADA VAIN OLLA
HILJAA KASVAA JA TARKKAILLA

JOS KATSE ON VALMIS MAALAUKSELLE
SE HERÄÄ KUIN KOIRA UNESTAAN
JOKA SAA METI KIINNI HÄNNÄNPÄÄSTÄ

RAKASTAN SITÄ, KUINKA ASIAT KYKENEVÄT
OLEMAAN ÄÄRIPÄISSÄÄN
KAKSI TÄHSIN VASTAKKAISTA
SAMASSA PAIKASSA
MUSTAA JA VALKOISTA AJATTELUA, JOKA ON
JOKO TAI JA SEKÄ ETTÄ KAIKKEA YHTÄ AIKAA
ALKU JA LOPPU SAMANA HETKENÄ
PYSÄHTYNYT ON STAATTISTA LIKETTÄ
TYHJÄÄ JA TÄYTTÄ
AVOINTA JA PIILOTTEEVAA
ARMOLLISTA, ARMOTONTA JOKA
PITÄÄ PAIKALLAAN PITELEMÄTÖNTÄ
SE ON VAKAVAA LEIKKIÄ
TARKKAA JA SUMEAA
SELVÄÄ HARHAA
ALLA, SISÄLLÄ JA PÄÄLLÄ YHTÄ AIKAA

KUVIOT MUUTTUVAAT SEKUNNEISSA
KAARET PAIKOILLEEN NAULITUT JATKAVAT ELDAAN
MUODOSTUVU PYSY- JA VAAKARUUDUKOITA
KYSE ON SILTI YMPYRÖISTÄ
JOITA EI OLE OLEMASSA

PYHYHDEN TUNTVAA, ALKUKANTAISTA, LUONNOLLISTA
LÄHELLE PÄÄSTÄVÄÄ KAUNEUTIA
TANTRA, KUKKA
MANDALA
SUORAKAITEEN MUODOSSA

JANKKAAN NÄITÄ SAMOJA ASIOITA NIIN KAUAN
KUNNES TIEDÄN
MINKÄ NIISTÄ VOI POISTAA

NAAMAN TÄLLÄ PUOLEN KÄYTTÄVÄLLÄ MATKALLA
SIIRTYMÄLLÄ HYPPÄYKSEN VERRAN TAAKSEPÄIN
VOI PÄÄSTÄ KAHOEKSAN ASKELTA ETEENPÄIN

MITEN JOKIN NÄIN RAHOITettava VOI
SAMANAIKaisesti OLLA NÄIN JÄNNITTÄVÄÄ?

HERKULLISET KROMOSOMIT LEVITTÄYTYVÄT
JA JAKAUTUVAT
PINNAN LÄVITSE NOUSEE MERKKI
AURINKOPYÖRÄ
JOKA SEURAA PÄIVÄN KIERTOA
VAIHTAA SUUNTAA
PYSÄHTYÄ JA TAIPUU JOKA SUUNTAAN YHTÄAIKAI-
SESTI
MIKÄÄN EI LIIKU, MUTTA KAIKKIALLA VILISEE
SILMÄN SYKE POMPPII AVANTOJEN VÄLILLÄ
VEDOISSA KATAJAJAISIA MUOTOJA
POHJA ON LEVEÄ
TURVONNUT JA KÖMPELÖ
INHIMILLIMEN ANKARA
YHTÄ LAILLA SALLIVA
MATERIAN VÄRINÄ OHJAKSISSA

SILMIÄ EI VOI RÄPÄHTÄÄ
EIKÄ SELKÄÄ SILLE KÄÄNTÄÄ
SE PITÄÄ OTTEESSAAN, KUIN MAGNEETTI
VÄKEVÄ
KUIN SUUDELMIN JÄTETTY HYVÄSTI

HYVÄ HELLII HAAVAN PÄÄLLE KASVANUTTA
UUTTA NAHKAA SAMALLA
KUN ARVET PYSYVÄT MUISTUTTAMASSA ITSESTÄÄN

PIIRRÄN KATSEELLANI TÄHTIEN REUNOJA
MIETIN MITÄ TUNTVISI TAIVAAN KANSI
PUHKAISTA
JA VETÄÄ ITSENSÄ YLÖS
KORKEALLE UNIVERSUMIN IKKUNALLE
UITTAA PÄÄTÄ TÄHTIPÖLYSSÄ

JA MITÄ TUNTVISI PALATA
KUUNSIIRPIN VIILTO POSKESSA
KAUKAIMEN GALAKSI KIELEN ALLA

KATSELEE VALON KIERTOA TIASSA
ELÄÄ MUISTOISSA JA KUVITELMISSA
MITTAILEE AIKAA, PAINOVOIMAA
KUULEE KUUN KUISKAAVAN
ODOTTAAN, LAULAA JA NUKKUU
LASKEE KESÄN VÄREJÄ
JOTKA SYKSYN PIMEYTEEN HUKKUU

NÄMÄ IHMEELLISET VÄRIT
HUUMETTA - HYPNOOSIA
UPOTTAAN TÄHÄN SUOHON
JOSSA HALUAN OLLA

MINÄ OLEN SINÄ
MINÄ OLEN ME
MINÄ OLEN TE
MINÄ OLEN HE
MINÄ OLEN TÄMÄ
MINÄ OLEN TUO
MINÄ OLEN SE
NÄMÄ JA ME

YKSI VIIVAN VETO

HIERRETTY MORTTELISSA
VALMISTETTU VÄRIKSI
KERÄTYSTÄ KASVISTA
JOTA ON ODOTETTU PITKÄÄN

OLLA ULKOPUOLINEN OMASSA RUUMIISSA
JO LAPSENA LEIKIN SIIRTYMISTÄ
MITÄ ON YMMÄRTÄÄ MAAILMA
TOISESTA PISTEESTÄ
MILTÄ ÄÄMI JA KOSKETUS TUNTUU
TOISESSA KEHOSSA

SINUVUN SATTUU
KURDAN JUURENI SINUA KOHTI
JA ANNAN KAIKEN MINKÄ VOIN

OLIMME LÄHDÖSSÄ MÖKILLE.
KYSYIN KUMPPANILTANI: "PAKKASITKO
MUKAAN JO MUNKIN KUMPPARIT?"
HÄN VASTASI MYÖNTÄVÄSTI
NYT EN TIEDÄ MITEN TÄHÄN KAIKKEEN
TULISI SUHTAUTUA.

TIETÄÄ
ETTÄ EI TIEDÄ
ETTÄ TIETÄÄ

VAIKKEN TIETÄISI MISSÄ OLEN
EN SILTI OLE EKSYNNYT

TARVISEN MUITA KERTOMAAN
ETTEM TARVISE KETÄÄN YMMÄRTÄÄKSENI
TARVITSEVANI HEITÄ

SOLMUT VERKOSSA OVAT AVOINNA
MITÄ EI OLE
REUNAT OVAT HAPSVISET
SAAT PÄÄTTÄÄ MISSÄ NE KULKEE
YKSINKERTAISESSA LABYRINTISSÄ
JOSSA KAIKKI VÄRISEE JA LIPLATTA
KÄSI EI OLE VAKAA, SEN HELPOSTI HUOMAA

TYHJYYS NURKASSA ON
HÄVYTTÖMÄN YKSINKERTAINEN
LEIJUU ILMASSA SÄE
KESKELLÄ IKUISUUDEN

MAALAUS ON MAALARILLE LÄÄKE OIKEASTAAN
IHAN KAIKKEEN.

EN VASTAA NYT
OLEN MATKOILLA

NÄIN UNTA, JOSSA AVARUUDESSA SINKOILEVA
HILMA AF KLINT RAVHOITUI LÖYDETHÄÄN
AKSELINSA. LIIKE TASAANTUI JA HÄN ALKOI
KIERTÄÄ RADALLAAN TÄSSÄ UNIVERSUMISSA.
KOKO HAHMO SÄDEHTI JA LOISTI -
TUOTTI OMAA VALDAAN.
HÄNEN YMPÄRILLÄÄN OLEVASSA SUOJAKENTÄSSÄ
OLI AUKKOJA.
TUNSI TUON AKSELIN, OLIN OLLUT SIINÄ
KERRAN ITSEKIN.

KOHTAA SISÄINEN JA ULKOINEN
KUIN LEHDEN PINNALLA HUOKOISEN

PURI TEKEMÄÄN SELLAISEN TEOS, JOKA
KUTKUTTA RUUMISSA
RIIPPUMATTA KOULUTUKSESTA, IÄSTÄ TAIKKA
KULTTUURISTA
MIKÄ LÄHENEE ALKUKIELEN AAKKOSTELUA

METSÄN HALKI KULKEVA VALDAURA JYRÄÄ
VÄRIT ALLEEN
LIPUV KUIN AAVE KIVIKKOISEN KANKAAN YLI
VÄLÄNTELLEN VILAUTELLEN SALAISUUTTAAN

LUOTAN KÄTEEN
SOLUJEN MUISTIIN IKIAIKAISEEN
SYVÄÄN KATSEESEEN
HENGITYKSEN SYKKEESEEN

HIDAS HVOJUVA HETKI
JALKAPÖYDÄSTÄ MAAHAN NAVLITTU
RUUMIS
TÄYNNÄ ELÖÄ JA KIRKKAVUUTTA

KYMMENTUHATVUOTIMEN UMI
LASKEE PÄÄLLE VIITAN
JONKA PAINO ON PUHDAS JA HYVÄ
TÄHDET MUISTAVAT YHÄ
ATOMIEN SYNNYN
TÖRMÄYKSEN PAINOON JA AUTTUUDEN

SAATA SYLIINI NÄKYMÄ
JONKA KAUTTA PILVET KULKEVAT
TIIVISTYEN, SATAEN, KERÄÄNTYEN JA
ILMAAN HAIHTVEN

MITÄ ENEMMÄN TÄHÄN TIIVISTYÄ
SITÄ VÄLJEMPI TÄSSÄ ON OLLA

TODELLISUUDEN NÄKYMÄTTÖMÄT TASOT JA
NULLÄ MATKAAMINEN
MAILMOJA MAILMOJEN SISÄLLÄ
RAKENNE KUIN VERKKO - KAIKEN SYH
JA ALKUPERÄ
VÄLJÄ JÄÄVÄ YLEVÄ

VAIHTELEN PAINOPISTETTÄ JA SYVYYKSIÄ
LÄVISTETYN KALVON PINTA PEHMEMI KOSKETUK-
SESSA

SE KIELTÄYTYI ASETTUMASTA
VAIN HIPAISU
JA SE OLI POISSA

OLEN LUKITTUNA OMAAN HENKIREIKÄÄNI

TARRAAN KAIKKEEN KUINMI
JOHON SIJOILTANI YLLÄN
LASKEN YHTEEN TUHANSIA KERTOJA

OI TÄTÄ RÄJÄHTÄVÄÄ JOUTENOLOA

TULSI MIETTIÄ
TYHJYYDEN YKSITHISKOHTIA

TÄSSÄ MENEE RAJA
